STRIP SCHRIFT

Prijs € 4,25

PHILIPPE DELABY

KUIFJE

KAPITEIN ROB

345 – JAARGANG 34 NUMMER 8 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

AGENDA

t/m 1 september
Expositie 'Yrrah: zwart bloed', over cartoonist Harry Lammertink, Kunsthal, Museumpark, Westzeedijk 341, Rotterdam, info: (+31)(0)10-4400301, of via de site www.kunsthal.nl

t/m 15 september
Expositie '50 jaar Johan en Pirrewiet. Peyo's heldendicht', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 29 september
Expositie 'Samuraï: realiteit en fantasie', met Oosters werk van Stan Sakaï en Marc Michetz, De Japanse Toren van het Jubelparkmuseum, Jubelpark 10, Brussel, België, info: (+32)(0)2-7337735, of via de site www.kmkg-mrah.be

t/m 29 september
Expositie 'Stripverhalen en de geschiedenis van Vlaanderen', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 6 oktober
Expositie 'Rauchs favorieten', met werk van de favoriete striptekenaars van kunstenaar Neo Rauch: Hannes Hegen (Dig, Dag en Digedag), Edgar P. Jacobs (Blake en Mortimer) en Daniel Clowes (Eightball), Bonnefantenmuseum, Avenue Céramique 250, Maastricht, info: (+31)(0)43-3290190, of via de site www.bonnefanten.nl

t/m 27 oktober
Expositie 'Asterix en Europa', Keulsepoort 5, Limburgs Museum, Venlo, info: (+31)(0)77-3522112, of via de site www.limburgsmuseum.nl/asterix/asterixstart.htm

t/m 27 oktober
Expositie 'Madjoe!' een korte reis door de Indonesische striphistorie, Rijksmuseum voor Volkenkunde, Steenstraat 1, Leiden, info: (+31)(0)71-5168800, of via de site www.rmv.nl

t/m 31 december
Expositie '50 jaar Donald Duck Weekblad', TV Toys, Wilhelminaweg 21, Dieren, info: (+31)(0)313-490888, of via de site www.tvtoys.nl

t/m 8 januari 2003
Expositie 'Paulus de Terschellinger boskabouter', 't Behouden Huys, Commandeursstraat 30-32, West-Terschelling, info: (+31)(0)562-442389.

t/m april 2003
Expositie 'Een luchtige kijk op het vliegbedrijf', met cartoons van Ton van Andel, Militaire Luchtvaart Museum, Kamp van Zeist 2-4, Soesterberg, info: (+31)(0)346-353815, of via de site www.militaireluchtvaartmuseum.nl

17 augustus
4e Kamper Stripspektakel, Promenade/Oudestraat, Kampen, info: (+31)(0)38-3320997, of via de site www.stichtingpromotiekampen.com

31 augustus en 1 september
17e Brabants Stripspektakel, Zaal Valkencourt, Pastoor Herkensdreef 15, Valkenswaard, info: (+32)(0)11-661473, of via de site www.stripspektakel.cjb.net

8 september
2e Mechelse Stripbeurs, Cultureel Centrum Antoon Spinoy, onder de Sint Romboutstoren, Mechelen, België, info via de site www.comic-strips.com

14 en 15 september
Stripdagen Den Bosch, Brabanthallen, 's-Hertogenbosch, info via de site www.stripschap.nl

19 september 2002 t/m 26 januari 2003
Expositie 'De Timoers 50 jaar? 500.000 jaar!', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

28 en 29 september
Cartoon World 2002 (met als onderdelen: Het Stripfestijn en AnimOtion), Rijnhal, Arnhem, info: (+31)(0)313-479592, of via de site www.stripfestijn.nl

6 oktober
Collect-Hit Brussels 2nd Edition, Internationale Verzamelbeurs, Brussels Kart Expo, A. Gossetlaan 11, Groot-Bijgaarden, België, info: (+32)(0)2-7362864, of via de site www.collect-hit.com

13 t/m 17 november
Holland Animation Film Festival, Hoogt 4, Utrecht, info: (+31)(0)30-2331733, of via de site www.awn.com/haff

21 januari t/m 18 mei 2003
Expositie 'Retrospectieve Hermann', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

Bits & Pieces

Held

De film Spiderman had geen jaar eerder moeten uitkomen. De film eindigt met Spiderman, New Yorks eerste superhero, op het dak van één van Manhattans wolkenkrabbers. Uiteraard staan de stars en stripes naast hem te wapperen. Het is dat hij even op vakantie was de laatste twintig jaar maar anders had hij zeker eigenhandig die Boeings vorig jaar uit de lucht geduwd. Amerika siddert bij zoveel nationalisme.

Maar terug van weggeweest slaat de special-effectfilm alle records. Regisseur Raimi heeft minder moeite met de tienerheld dan uitgever Marvel destijds. Een tiener met een lompe bril, geen vrienden en zonder enige vorm van seks, als held. Dat zag Marvel somber in. 'Maar dat beeld beschrijft precies de gemiddelde lezer van de superheldenboekjes', kraait Raimi.

Ik bedoel maar. En dus heeft zijn film succes. Daarna gaan de boekjes weer beter verkopen. Is Spiderman volgend jaar held in menig stripweekend. Ligt het jaar daarop alles in de uitverkoop. Vervolgens in de ramsj. En in het vijfde jaar na de film is iedereen alles vergeten.

Hoogste tijd voor Ghost Rider, Hulk of X-Men om in een film te verschijnen. Amerikaanse films wel te verstaan.

Ondertussen zijn we in Europa dan met filmdeel vier van onze enige eigen superhero bezig. Ook een lompe bril op de neus. En zijn vriend is een vliegende bezemsteel. Harry Potter. Geen briljante reddingen of sterke staaltjes. Of belangeloze hulpvaardigheid. Gewoon een intelligente jongen die wonderlijke avonturen beleeft. En ook van Harry verkopen de boekjes, stickers, kalenders, enzovoorts beter na elke film.

Harry begon als leesboek. Spiderman als strip. Harry mikte op de kinderen en bereikte de volwassenen. Spiderman mikt op de volwassenen en bereikt ook de kinderen. Harry spreekt veel extroverte mensen aan. Spiderman, als we Raimi geloven, vooral de stille sloompiep. Maar inmiddels bereiken beiden een kamerbreed publiek. Twee wegen die naar hetzelfde Rome leiden.

En toch zie ik in de trein wel allemaal mensen met deel zoveel van Harry Potter in een hoekje zitten. Maar de comics zie je niet. Althans niet in Nederland. Kom je in Tokyo dan loopt iedere Japanner met een comic onder de arm. Allemaal even in de comics neuzen in de trein op weg naar het werk. Nederland schaamt zich voor de boekjes. Dat zit er in geramd. Wel met zijn allen in het donker naar de bios. Maar niet met zo'n boekje in je hand in de tram. Stel je voor dat ze je zien.

Nederland zal door die valse-schaamtecultuur nooit een superheld krijgen. De stripfiguur moet hier een komieke figuur zijn waarom je met z'n allen kan lachen. Een schlemiel of een oprechte bonk. Of een anti-held zoals Haagse Harry. Maar de figuur moet vooral niet uitblinken. Niet steengoed ergens in zijn. Anders zou hij wel eens meer kunnen gaan betekenen dan goed voor ons is. Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg, luidt een Nederlands spreekwoord.

Zo gaan we ons met z'n allen vergapen in de bios aan een Amerikaan in een ruiten pakje. En roepen OOH en AAH bij zijn heldendaden. Buiten gekomen nemen we een slap patatje en praten er niet meer over. Veel bijzonders was het niet, hoor ik dan. Of niet soms?

Ben Bits

STRIP SCHRIFT

Jaargang 34 • augustus 2002 • nummer 8 (345)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie en uitgegeven in opdracht van Het Stripschap
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Jasper Bakker, Olav Beemer, Ben Bits, Pieter van Cleef, José Diesveld, Erik van der Hoeven, Jeroen van Kippersluis, Just de Leeuwe, Gerard Leever, Michel van Merriënboer, Jeroen Mirck, Hans Moors, Hans Pols, Rinie van Rijsingen, Lex Ritman, Alexandra Verburg, Rudy Vrooman, Geert De Weyer, André Wijntjes, Hennie van der Zouw

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: redactie@stripschrift.nl
Website: www.stripschrift.nl

Uitgever
Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
E-mail: uitgever@stripschrift.n
KvK Rotterdam 24335843

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Willem Naber
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 026 - 339 20 85, telefax: 026 - 339 20 86
E-mail: administratie@stripschrift.nl
Een abonnement omvat 10 nummers
Nederland €37,50
België €40,00
Other countries €50,00
Leden van Het Stripschap €1,25 korting
Alle bedragen inclusief 6% BTW
Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift, Rotterdam
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
Redactie Stripschrift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

Omslag
Philippe Delaby

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Weemoed. Van Dale omschrijft het als een zacht treurige stemming van het gemoed. Het overkomt je plotseling en heeft vrijwel altijd van doen met vroeger. Zo ook op stripgebied. Soms bij het verschijnen van een herdruk of bij het voor het eerst in album uitbrengen van een gouwe ouwe. De reeks 'Biggles Heritage' bij voorbeeld, laat je gedachten weer afdwalen naar die stripsfeer uit de jaren zestig. Papier dat nog op papier lijkt. Er valt geen onvertogen woord terwijl de helden iedere paar pagina's worden beschoten of anderszins worden aangevallen. Prachtig is ook het taalgebruik: 'goed gedaan, old chap' of 'ik zal je helpen, old bean'.

Weemoed kan ook ontstaan als je wordt geconfronteerd met een hedendaags stripgedrocht: een verhaallijn van drie keer niets of een tekenstijl zo belabberd dat je je afvraagt of je het boek niet op z'n kop houdt. Nee, in jouw tijd was het toch allemaal anders!

Weemoed, met name zo'n goed gevoel omdat het van korte duur is. De waan van alledag vraagt ineens de aandacht of je wordt plotseling oog in oog geplaatst met een modern vormgegeven stripjuweeltje. En weg is die hang naar het verleden!

Wat een onzin dat vroeger alles beter was! In een mum van tijd slaat je gemoedstoestand om en prijs je je gelukkig met een nieuwe generatie stripmakers. Op zo'n moment besef je pas goed dat strips een medium van alle tijden is.

Inhoud

2 **AGENDA**
2 **BITS & PIECES** Ben Bits
4 **PHILIPPE DELABY** Michel van Merriënboer
13 **DONALD DUCK 50 JAAR**
14 **MICHAEL FARR** Geert De Weyer
18 **GLEEVERS DAGBOEK** Gerard Leever
20 **KAPITEIN ROB** Lex Ritman
23 **STUCK RUBBER BABY** Jeroen Mirck
24 **BOEKEN**
30 **ACTUALITEITEN**
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer

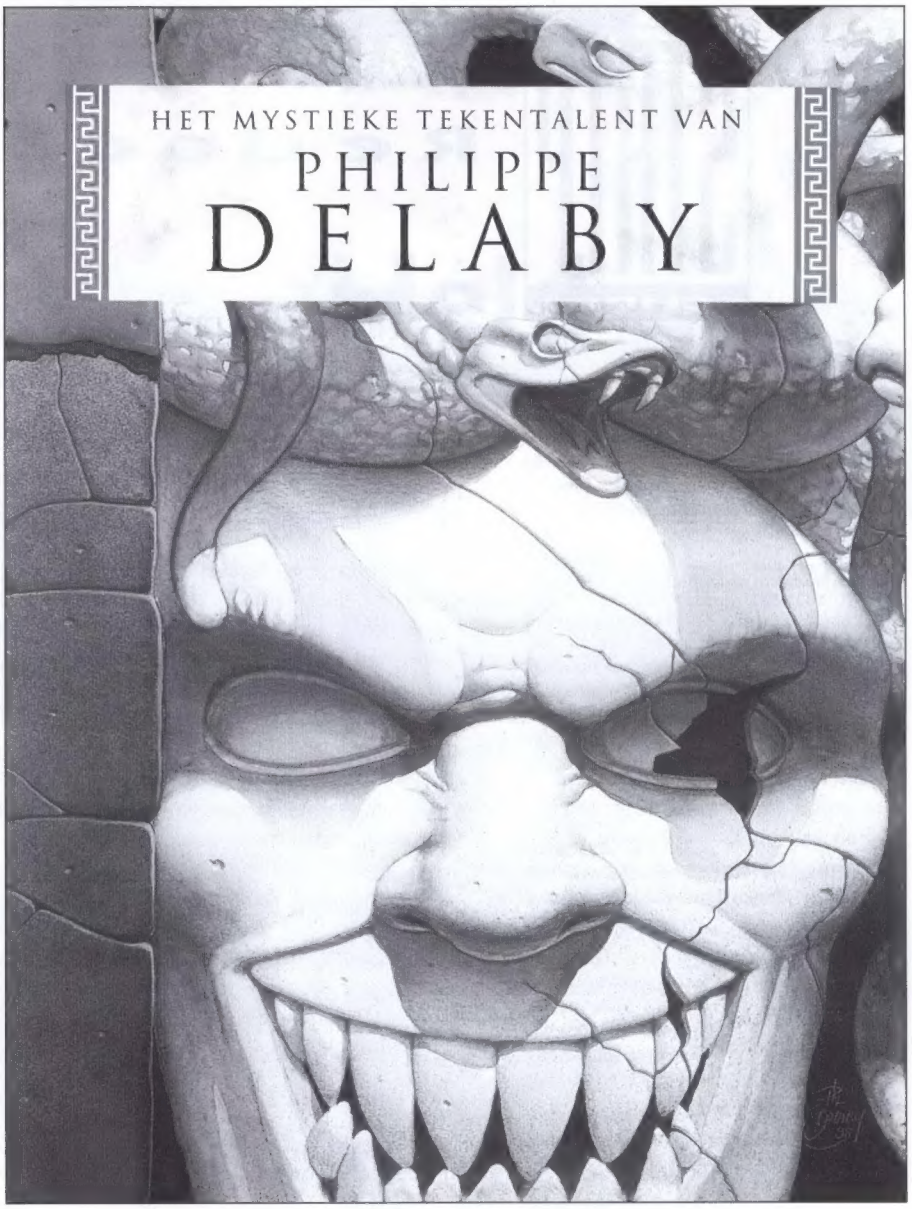

HET MYSTIEKE TEKENTALENT VAN PHILIPPE DELABY

De stripverhalen van Philippe Delaby **(Doornik, 26 januari 1961) spelen zich af in de geschiedenis, omgeven door mythes en mystiek. Na een aantal jaren korte verhalen getekend te hebben voor het weekblad Kuifje brak hij door met de middeleeuwenstrip** *De poolster*. **Deze serie was echter een kort leven beschoren. Zijn met scenarist** Jean Dufaux **opgezette huidige serie** *Murena*, **waarin een burger in het oude Rome een sleutelrol speelt, heeft meer potentie in zich. Delaby wordt ook vanwege zijn realistisch tekenwerk vaak gezien als iemand die in de voetsporen kan treden van** William Vance **of** Vicente Segrelles. **Tijdens het interview bij hem thuis in zijn tekenkamer vertelt hij over zijn hang naar het mystieke en occulte en naar het verleden.**

De passie voor het tekenen is bij Delaby ontstaan in zijn kleutertijd, wanneer ieder kind de drang krijgt om wat op papier neer te zetten. Maar, zoals hij het zelf omschrijft, 'bij mij is het sindsdien niet meer opgehouden. Ik bleek een onrustige jongen en met wat potloden en papier was op dat moment de rust in huis voor eventjes bewaard.' Strips begonnen hem pas echt te fascineren vanaf zijn achtste levensjaar, toen hij van zijn vader zijn eerste Kuifje *kreeg.*

Wat heb je gedaan om je techniek te ontwikkelen?

Philippe Delaby: Ik heb met verf gewerkt, zowel op papier als op doek, met pastelkrijt, met olie-, acryl- en aquarelverf, Chinese inkt, kleurpotloden en ik heb zelfs aan beeldhouwen gedaan. Van alles heb ik uitgeprobeerd.

Op stripgebied waren mijn voorbeelden **Hergé**, **Edgar P. Jacobs** en **Jacques Martin**. Zij bezaten de kunst van het weglaten en gebruikten zo min mogelijk lijnen. Ik heb voornamelijk covers van het weekblad *Kuifje* nagetekend. Wat schilderkunst betreft, heb ik me laten beïnvloeden door grote meesters als **Rubens**, **Vermeer** en **Ingres**.

Dit soort grote meesters maakten in hun tijd nog wel eens gewaagde schilderijen. Heb je hun werken ook nagetekend?

HET ZOU NATUURLIJK FANTASTISCH ZIJN OM EEN WEEK IN HET OUDE ROME DOOR TE BRENGEN

door
MICHEL VAN MERRIËNBOER

Nee, want als ik de vrouwen zou tekenen zoals Rubens ze schilderde, dan zou ik ze veel voluptueuzer en dikker moeten tekenen. Wat dat betreft ben ik bij het tekenen van menselijke figuren meer beïnvloed door **Paul Cuvelier**. Rubens was vooral interessant vanwege zijn kleurgebruik en Ingres omdat hij alles tot in de details uitbeeldde.
De Spaanse illustrator **Luis Royo** bewonder ik voor de fantasierijke manier waarop hij naakte vrouwen tekent. Een film zoals *Histoire d'O* heeft mij op erotisch gebied wel kunnen boeien. Ik kijk veel in tijdschriften, natuurlijk ook *Penthouse* en *Playboy*, maar wel smaakvolle blootbladen hè, ook die in zwart/wit. En ik ben nu vooral geïnteresseerd in naaktfotografie doordat ik er portfolio's bij ben gaan doen.
In mijn huidige tekenwerk vind je vooral invloeden terug uit de fotografie en film. Ik heb alle bekende films over de oudheid wel gezien: *Spartacus*, *Ben Hur*, *Cleopatra*, *Caligula*, *Quo Vadis?*, *I Claudius*, noem maar op. Dus is het eigenlijk niet zo vreemd dat ik graag verhalen maak over de Romeinen.

Jouw keuze voor de kunstacademie was dus vanzelfsprekend?
Ja, zeker. In 1976 ben ik gestart met modeltekenen op de Academie voor beeldende kunsten in Doornik. Alleen was ik geen al te oplettende leerling. Ik volgde de lessen niet al te regelmatig en ik stelde alles echt tot op het allerlaatste moment uit. Ik had het talent om snel en kwalitatief goed te tekenen. Waar anderen voor een opdracht weken nodig hadden, deed ik hetzelfde vaak in een paar dagen. Dat zette wel kwaad bloed, ja.

Heb je de opleiding succesvol doorlopen?
Voor ik op de academie kwam, moest ik eerst voor een commissie verschijnen. Je moest toen 16 jaar zijn om te worden aangenomen, maar ik was pas 14. Nadat ik mijn werk had laten zien, kreeg ik compensatie. Ik heb tegelijk het dagonderwijs en de avondstudie gevolgd en dat twee jaar lang, omdat ik mezelf graag wilde verrijken. De avondschool doorliëp ik erg snel: in twee maanden tijd ben ik daar van het eerste naar het vierde en tevens laatste jaar gegaan. Er waren nu eenmaal dingen die ik veel sneller oppikte dan andere leerlingen. Ik tekende heel erg gemakkelijk. De leraar van de avondopleiding vroeg steeds behoorlijk ingewikkelde dingen van zijn studenten, en ik vond het juist leuk om moeilijke opdrachten uit te voeren. Ik heb er bij voorbeeld naakten leren tekenen, waar je toch wel 16 of 18 jaar voor moest zijn. Daar zat ik dan op m'n veertiende tussen de naaktmodellen, vaak heel mooie.
Ik had een leraar die heel nauwgezet en gedetailleerd te werk ging en dit ook op mij kon over brengen. Dat heb ik nu nog steeds, om iets nauwkeurig tot in de puntjes uit te werken, in plaats van het af te raffelen. Toch heb ik jammer genoeg de opleiding niet afgemaakt.

Hoe kwam dat?
Mijn ouders haalden mij voortijdig van school. Niet omdat ik te lui was, maar vanwege de vrouwen en naaktmodellen. Ze vonden me daar te jong voor. Het was ook een vrije boel, zoals het kunstenaars betaamt. Ik ging vervolgens naar een school voor grafische opleidingen en heb daar mijn drukkerijdiploma gehaald. Die grafische kennis kwam later goed van pas, voor het letteren van mijn tekstballonnen bij voorbeeld.
Een opleiding tot striptekenaar heb ik nooit gehad. Ik ben autodidact. De enige tekenlessen die ik heb genoten gingen over anatomie. Ik heb zelfs geen schilderles gehad. Daar heb ik op de academie slechts een paar aspecten van mee kunnen pikken.

Kreeg je een bepaalde stijl in tekenen aangeleerd op de academie?

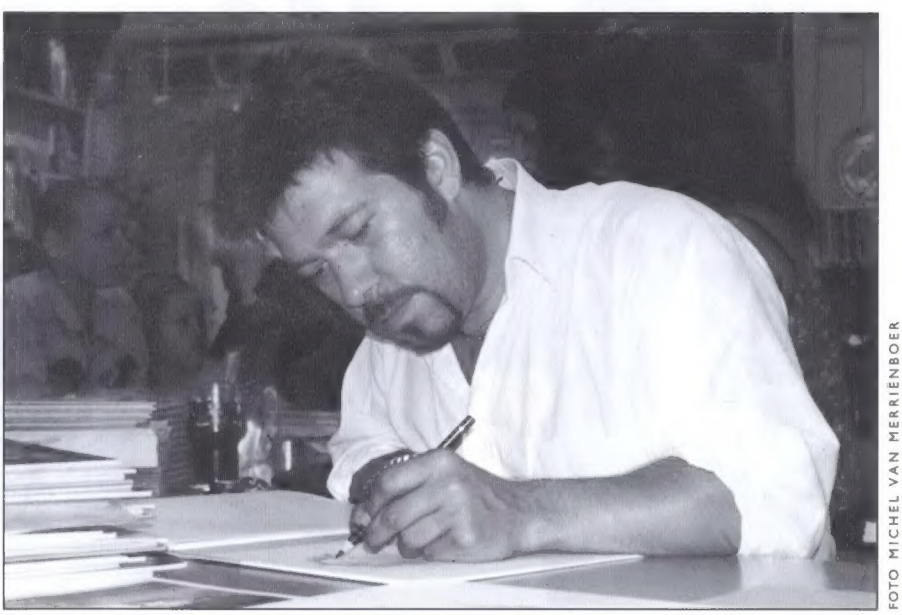

FOTO MICHEL VAN MERRIËNBOER

***Rechtsboven*, Potloodschets van een banket uit *Murena 1*.**

***Linksboven*, Drie schetsen voor de cover van *Murena 3*.**

***Linksonder*, Schets van de god Hermes uit *Murena 3*.**

Links,* Duidelijke invloeden van Jacques Martin in *Arthur in het Legendarische Koninkrijk.

Rechts,* Ex libris van Polaire uit *De poolster.

In het begin vroegen docenten ons bepaalde zaken, zoals de verhoudingen van het menselijk lichaam, steeds opnieuw te tekenen. Dat is natuurlijk niet echt leuk, maar daarmee krijg je wel een basis. Je hoefde gelukkig nooit beroemde voorbeelden te kopiëren. Zeker in het begin ben je op zoek naar een eigen stijl, maar het is onvermijdelijk dat je beïnvloed wordt door het werk van anderen. In mijn schilderijen, die allemaal bij mijn ouders hangen, kun je invloeden van Rubens en van **Van Dyck** terugvinden. Het is vooral in de jaren daarna dat je probeert je eigen stijl te vinden.

Toen ik net was begonnen met striptekenen, leunde mijn tekenstijl sterk op die van Jacques Martin - ik ben tenslotte een grote liefhebber van zijn werk. Later liet ik dit los en probeerde ik een eigen stijl te ontwikkelen.

Concurrent

Zijn er nog andere studenten van je opleiding striptekenaar geworden?

Niet dat ik weet. Velen zijn iets heel anders gaan doen, niets artistieks. Op een paar na die architect zijn geworden, publicist of decorateur. Striptekenen werd in mijn tijd, dat was in '77 en '78, niet onderwezen. Als lesvak bestaat het nog maar sinds het midden van de jaren tachtig.

Kon je wel met je leraren van gedachten wisselen?

Ik had op beperkte schaal al een paar stripplaten over de Romeinen gemaakt. Toen al!

Mijn leraren vonden ze bijzonder en moedigden me aan om daarmee verder te gaan. Ik wilde eigenlijk tekenleraar worden, dat had ik in m'n hoofd, maar dat kon natuurlijk niet meer nadat ik met de opleiding moest stoppen (*lacht*).

Ik heb wel een keer Jacques Martin benaderd om zijn mening te horen over mijn tekenwerk. Wie kon ik beter om raad vragen dan zo'n autoriteit in de stripwereld met net als ik een liefde voor de klassieke oudheid? Die ontmoeting was een grote teleurstelling. Hij bekeek mijn

De figuur Laken uit *De Poolster 2* lijkt veel op de Numidiër uit *Murena*.

Nieuwjaarskaart.

tekeningen en bijna direct behandelde hij mij als een concurrent. Hij gaf te kennen dat alleen hij het recht had om zulke historische verhalen te tekenen.

Lees je strips van anderen?
Ik hou veel van *Guust* en *Asterix*, maar ik pak ook wel eens een *Suske en Wiske*, gewoon voor de ontspanning. Verhalen van Jean Dufaux lees ik ook graag, zoals *Jessica Blandy*. Een strip waar ik onlangs gecharmeerd van raakte en vele tekenaars met mij, is *Blacksad* van **Juan Diaz Canales** en **Juanjo Guarnido**. Erg goed getekend en het heeft een heel goede sfeer.

Is je stijl nog in ontwikkeling of heb je je draai gevonden?
Als ik een tekening maak, of dat nu een strip is of een illustratie, dan herkennen de mensen direct dat die van mij is. Ik heb een herkenbare stijl ontwikkeld, die ik dagelijks tracht te perfectioneren. Heel merkwaardig in dit vak is, dat je zes maanden lang bezig kan zijn zonder een ontwikkeling door te maken. Maar plotseling - en dat is iets chemisch dat zich geheel in je geest afspeelt - van de ene dag op de andere zit je ineens op een hoger niveau. Je denkt: 'hé, dat is net even anders, dat is niet slecht, dat is beter dan gisteren! Die elementen houden we er voortaan in.' Zoiets lukt niet op commando.
Het is moeilijk om een hoog niveau vast te houden in de loop der jaren. Ik blijf voortdurend kritisch naar mijn eigen werk kijken, zo hou ik mezelf scherp.

Te karikaturale tekening met teveel arcering uit *De poolster 2*.

Je tekenwerk is duidelijk geëvolueerd na de serie De poolster**. Je bent effectiever gebruik gaan maken van schaduwen en je personages zijn realistischer geworden. Valt er op technisch vlak nog meer te verbeteren, zoals bij Hermann die na 25 jaar erachter kwam dat platen rechtstreeks inkleuren een mooier effect heeft?**
Ik heb na het eerste deel van *Murena* het arceren als schaduwtechniek weggelaten en dit met kleur opgelost. Ook ben ik anders omgegaan met pagina-indeling en ruimtes binnen de kaders. Wat rechtstreeks inkleuren betreft, daar wil ik waarschijnlijk volgend jaar mee beginnen. Ik loop al een tijdje met die gedachte, aangemoedigd door Dufaux die onder indruk was van een paar proefpagina's.

Jongensdroom

Wanneer en hoe kwam je in contact met uitgeverij Lombard?
Toen ik 18 jaar was, heb ik aan een wedstrijd meegedaan van de Bergense krant *Journal de l'Escaut* (Dagblad van de Schelde). Mijn inzending was een korte detectivestrip in zwart/wit, in de stijl van *Les brigands des tigres* (De Tijgerbrigades) van **Robert Genin**. Ik behoorde met een vierde plek bij de beste tien en die mochten bij een uitgeverij langsgaan. Ik heb bij uitgeverij Lombard mijn platen laten zien en er bestond belangstelling. Helaas moest ik vlak daarna het striptekenen op een lager pitje zetten doordat ik in militaire dienst moest.
In dienst tekende ik wel eens wat voor mijn makkers. Ik maakte zelfs tekeningen op hun legeroverhemden. Eenmaal uit dienst had ik uiteraard mijn diploma als typograaf, maar het was erg moeilijk om werk te vinden. Vijf jaar lang heb ik in een supermarkt gewerkt: eerst achter de kassa en als vakkenvuller, later als afdelingschef. 's Avonds en in het weekend bleef ik tekenen. Ik wist dat ik niet de rest van mijn leven in de supermarkt wilde blijven werken. Op een gegeven moment heb ik opnieuw contact opgenomen met Lombard. Daar werd ik voorgesteld aan **Yves Duval**, een bekende scenarist van historische strips. Ik heb toen heel wat korte verhalen mogen tekenen over Vikingen, tsaren, de Napoleontische oorlogen en dergelijke.
Ik heb ook gewerkt met scenarist **Jean-Luc Vernal**, in die tijd tevens hoofdredacteur van het stripblad *Kuifje*. Grappig, achteraf bezien, is dat Yves Duval zo'n beetje alle striptekenaars die nu iets betekenen in de stripwereld in de leer heeft gehad.
Omdat de stripweekbladen niet meer bestaan, moet je tegenwoordig meteen een album van goede kwaliteit uitbrengen. Vroeger begon je met het tekenen van verhalen voor krantjes en stripbladen en werd je op die manier steeds beter. Een goede leerschool. Het was beslist een warmere en collegialere methode om zo met iemand samen te werken, dan iemand die zegt: 'dat is goed, dat niet...'. Helaas bestaat dit niet meer.

Werd het striptekenen een volledige baan?
De eerste jaren waren financieel erg moeilijk. Ik moest met weinig tevreden zijn, want je werd in die tijd niet zo goed betaald per plaat als nu. Mijn loon bestond toen gemiddeld uit twintig euro per hele pagina, veertig euro gold echt als een uitzondering. Mijn vrouw en ik moesten ieder frank omdraaien.
In de loop der jaren ging ik wel meer verdienen, maar het bleef lange tijd een groot avontuur. Ik wilde echter niet iets anders, want striptekenaar zijn, dat was een jongensdroom die uitkwam. Wel is het zo dat ik geen strips kan tekenen zonder daarnaast te illustreren. Portfolio's maken, dat vind ik het boeiendst en er bestaat een apart publiek voor naast de lezers van *Murena*.

Ex libris van vrouw op mythologisch wezen.

***Links,* *Bran*, mislukt als serie à la *Thorgal* en *Jugurtha*.**

***Linksonder,* Vrij werk.**

***Rechtsboven*, Prent voor een portfolio uitgegeven door Silhouet.**

Na de korte verhalen in Kuifje **kwam** Bran **uit, je eerste lange verhaal, naar een scenario van Vernal. Bij het lezen van dat verhaal viel me op dat het zo merkwaardig afloopt. Had het verhaal niet veel meer mogelijkheden?**

Het was inderdaad de bedoeling dat het een serie zou worden, maar laat ik duidelijk zijn: het boterde niet tussen Vernal en mij. Ik kreeg problemen met hem, maar ik was niet de enige. Neem de serie *Jugurtha*, waaraan Hermann en daarna **Franz** werkte. Dat had net zo'n bekende serie als *Thorgal* kunnen worden. Vernal duldde echter geen kritiek van de tekenaars en wilde dat er op zijn manier werd gewerkt. Een erg dominante man.

Bij *Bran* lag het voor de hand om geschiedenis en mystiek met elkaar te verenigen tot een goedlopend plot. Als je het album leest, dan merk je dat het een samenwerking was tussen twee partijen die er zo snel mogelijk van af wilden. Ik had overigens graag *Jugurtha* willen overnemen, maar dan met een andere scenarist. De Romeinse en mystieke onderdelen in die strip spreken mij erg aan.

Tovenarij

Waar komt je voorkeur vandaan om het occulte en mystieke te verwerken in je strips?

Het is iets wat mij wel al zo'n twintig jaar intrigeert. Alles wat verband houdt met hekserij en magie boeit mij enorm. Omdat ik me voor kan stellen dat het allemaal echt zou kunnen bestaan, dat er een kern van waarheid inzit.

De heks in *Murena* is een verontrustend personage door de macht die ze uitoefent met haar vergiftigde toverdrankjes. Zulke zaken vind ik mooi om te vertellen. Ik kan dan laten zien dat er andere krachten bezig zijn waar je geen invloed op hebt. In een strip kun je het kwaad tot leven brengen. Iedereen draagt wel iets kwaadaardigs in zich of kan van de één op de andere dag door een gebeurtenis een verandering ondergaan. Het is interessant te laten zien hoe dit zich manifesteert en hoe ermee wordt omgegaan.

Mythes zijn een soort volksverhalen waarin bepaalde culturele waarden en normen zijn vastgelegd. Vele volkeren over de wereld vertellen dezelfde verhalen, alleen verpakt in een ander verhaal. Met strips is dat soms net zo: de hoofdpersonages ondergaan een wijze les tijdens het afleggen van een lange weg, bij voorbeeld wanneer zij van adolescent in een volwassen persoon veranderen. In de serie *De klaagzangen van de verloren gewesten* van **Grzegorz Rosinski** en Dufaux komt dat heel sterk naar voren aan de hand van ingewikkelde voorspellingen. Dat heeft mij altijd enorm aangetrokken.

Had je met De poolster **eindelijk de serie waar je volledig achterstond?**

Dat is een lang en pijnlijk verhaal. Ik had de film *In de naam van de roos* gezien, daarna heb ik het boek gelezen van **Umberto Eco**. Ik vond het geniaal, daar moest ik iets mee doen. Ik heb contact opgenomen met Lombard en stelde voor om een scenarist te zoeken voor een strip over de middeleeuwen: een slechte en kille tijd, vol met heksen, bijgeloof en ketterijvervolging.

Lombard kwam met **Luc Dellisse** op de proppen, een romanschrijver. Het contact verliep goed. Hij maakte een samenvatting voor me van vier bladzijden. Zijn synopsis was echt perfect. Dat is achteraf bezien het meest merkwaardig. Hij werkte daarna het scenario voor het eerste album uit, en dat was al minder van kwaliteit, maar ik was er nog wel tevreden over.

Het tweede scenario was weer minder en ik vroeg hem of we er niet iets aan konden veranderen. Ik vind dat een scenarist en een tekenaar samen aan een album moeten kunnen werken, in overleg. Maar voor hem lag dat niet zo. Hij maakt het scenario en wilde er niets aan veranderen. Er zit bij voorbeeld een scène in *De Poolster* 2, waarbij Polaire onder water zwemt en pas uren later weer boven komt. Zelfs lezers wezen mij erop dat dit niet klopt. Het derde *Poolster*-verhaal hing echt als los zand aan elkaar, het hield geen steek. Ik heb hem toen gebeld en gezegd: 'Luister eens, kunnen we niet weer met elkaar afspreken? Ik vind dat de dialogen niet kloppen, en de beschrijvingen ook niet.'

Het ging steeds meer achteruit. Er moest iets gebeuren. Ik heb het uitgelegd aan **Yves Sente**, de hoofdredacteur van Lombard. Dellisse hield echter voet bij stuk en vond dat het scenario op zijn manier vertolkt moest worden en anders niet. Ondertussen had ik Jean Dufaux ontmoet bij een expositie. Hij had het eerste deel van *De poolster* gezien en wilde heel graag met me werken. Dat gaf me de vrijheid om met de strip op te houden.

Dellisse wilde nog een vierde album uitbrengen. Ik ben aan de eerste bladzijden begonnen, maar het scenario was echt verschrikkelijk. De personages waren vlak en werden een karikatuur van zichzelf. Ze kwamen totaal niet uit de verf. Zelfs de uitgeverij gaf toe dat het niet goed was. We konden er daardoor vrij makkelijk mee stoppen. Tot teleurstelling van vele lezers, vooral omdat er op de achterkant van de reeds verschenen albums in totaal acht titels aangekondigd staan, dit geheel zonder mijn medeweten. Dat hadden Dellisse en Lombard met elkaar afgesproken. Ik kwam er pas achter op een stripbeurs, toen een bezoeker mij er tijdens een signeersessie op attendeerde. Ik stond met mijn mond vol tanden. Dit soort problemen heb ik nu niet meer, dankzij Jean Dufaux. Die levert onberispelijk werk af, ik kan goed met hem opschieten.

Is er voor ieder album een contract en een deadline?

Dat hangt er vanaf. Er bestaan contracten die verplichten om een bepaald aantal albums te produceren, oplopend tot zelfs tien! Dit komt vandaag de dag gelukkig bijna niet meer voor. Voor *De poolster* had ik een contract voor vijf albums, maar dat is in overleg met de uitgever ontbonden. Tegenwoordig sluit ik per album een contract af. Op die manier ben ik geen 'gevangene'. Ik heb meer vrijheid en kan bovendien voor een andere uitgeverij werken als ik dat wil.

Wel moet ik me aan een deadline houden; voor een album staat doorgaans een jaar. Het geeft niet als dit met een aantal weken overschreden wordt, maar het moet natuurlijk geen vijfjarenplan worden. De uitgeverij en ook de strip zijn gebaat bij continuïteit.

Als tekenaar moet je het niet hebben van royalty's. Een groot gedeelte gaat naar de uitgever. Het ligt ingewikkeld, en ik ben er eerlijk gezegd niet zo in thuis. Ik krijg over het algemeen een vast percentage voor elk album.

Oudheid

Kon je makkelijk van Lombard (De poolster) **naar Dargaud** (Murena) **overstappen?**

Het zijn in feite twee dochterondernemingen binnen één concern. Het is een naamloze vennootschap, dus contractuele zaken komen grotendeels met elkaar overeen. Ze verschillen wel van elkaar als het om bedrijfscultuur en beleidspolitiek gaat.

Eigenlijk heb ik het bij Dargaud meer naar mijn zin. Ze hebben veel voor hun tekenaars over. Ze hebben een goed fonds en doen genoeg aan promotie. Er heerst daar een soort familiegevoel.

Had Dufaux al een scenario van Murena **voor je klaar liggen?**

Bij onze eerste ontmoeting vroeg hij me of ik Italië een leuk land vond. Ik antwoordde dat ik helemaal weg was van Italië. Hij kwam daarna met het voorstel een verhaal te maken dat zich in Rome afspeelt, maar dan in de tweede helft van de negentiende eeuw. We raakten daarna niet uitgepraat over de films die over het oude Rome gingen. Jaren geleden bleek Dufaux al eens een vergelijkbaar scenario geschreven te hebben voor de strip *Lucius* van **Xavier Mus-**

GEOFFROY BLEEF HEEL DICHT BIJ POLAIRE. HET WAS ZIJN ENIGE KANS.
ZOALS IMMER IS ER TUSSEN LEVEN EN DOOD EEN VOLMAAKT MOMENT DAT SLECHTS GOD TOEBEHOORT.
MAAR DEZE EEUWIGHEID DUURT MAAR EEN SECONDE. DAARNA IS HET KIEZEN TUSSEN HET LEVEN EN HET DODENRIJK.

***Links*, Onwaarschijnlijke zwemscène uit *De poolster 2* die begint in het donker en eindigt in het licht.**

quera. Hij wilde het eigenlijk opnieuw uitbrengen, omdat hij het tekenwerk onder de maat vond. We bedachten toen een nieuwe titel: *Murena*. Het was niet de bedoeling om voort te borduren op dat ene album, maar om een geheel nieuwe serie te creëren die zich afspeelt ten tijde van **Nero**.

De rode draad van de strip is min of meer politiek getint. Op de voorgrond spelen de familieintriges, zoals bij **Agrippina** en Nero. We kozen ervoor om de actie geleidelijk op te bouwen, niet alles in één keer. Vooral in het komende vierde album zijn er nogal wat scènes waarin zwaar gevochten wordt. Dit album is ook veel erotischer. We laten in de reeks tevens bepaalde aspecten zien die tot nu toe in oudheid-strips nooit naar voren zijn gebracht, zoals de slechte buurten van de stad Rome. Ook Nero willen we in een ander daglicht plaatsen. Classici dachten tot nu toe dat Nero bij zijn volk totaal niet geliefd was. Toen wij ons documenteerden kwamen we er achter dat Nero een knappe, atletische, intelligente persoon was. Hij heeft bijgedragen aan het vergroten van het prestige van Rome. Mensen kennen alleen zijn psychopathische kant aan het eind van zijn leven, gek gemaakt door zijn op machtbeluste moeder Agrippina.

Het is erg leuk om zulke verschillende aspecten weer te geven. Zo zie je ook in het album, dat de haarkleur van Nero verschiet wanneer hij praat tegen de god Hermes.

Massam. Herkent u Jack Palance?

Is Murena **misschien ook een aanklacht tegen de maatschappij waarin we leven?**

Dat zou je zo kunnen zien. We mogen dan wel andere kleren dragen, en technologische ontwikkelingen doorgemaakt hebben, de problemen die in *Murena* voorkomen zijn nog altijd dezelfde: corruptie, samenzweringen, machtsgeschillen, geldzucht en overheersing.

De evolutie van de mens kun je eigenlijk in twee ontwikkelingen opsplitsen: technologisch en biologisch. Op technologisch terrein hebben we gigantische sprongen gemaakt, maar op biologisch vlak nauwelijks. We leven dan wel in een wereld met een enorme luxe, maar het is nog steeds even barbaars als toen. Niet dat ik nou zo'n pessimist ben, hoor, maar er zullen altijd dingen gebeuren die het daglicht niet kunnen verdragen.

Agrippina naar de beeltenis van actrice Carole Bouquet.

De terroristische aanval van 11 september heeft veel mensen een andere kijk op de wereld gegeven. In feite was het in vroegere tijden niet veel anders. Hele volksstammen werden uitgeroeid en iemands leven was toen maar weinig waard. De dood werd als veel gewoner gezien dan nu. Vandaag de dag vind je dit alleen terug op tv. Het is net of de televisie de dienst uitmaakt en of alle mensen die tv hebben, samenkomen om het spektakel te aanschouwen, zoals vroeger in het Romeinse circus. Je ziet op een gegeven moment zoveel misdaden gebeuren, dat je het gewoon begint te vinden. Een gevaarlijke tendens, die ook te zien is in voetbalstadions met die enorm gewelddadige supportersgroepen. Er zit eenzelfde perverse kant aan. De tijden mogen dan wel veranderen, maar de aard van de mensen doet dat eigenlijk nauwelijks.

Had je in de oudheid willen leven of voel je je thuis in deze tijd?

Ach, ik ben geen pessimist, maar ik verwonder me erover dat er overal zoveel haat en verraad is. Zelfs binnen gezinnen vinden incest, mishandeling en minachting plaats. Toch zijn mensen sociale dieren en kunnen zij niet zonder familie en vrienden. Ik zou zelf niet een periode in het verleden verkiezen boven nu. Ik zou trouwens mijn cd's en andere materiële zaken missen, zoals centrale verwarming. Als ik een machine kon hebben waarmee ik terug in de tijd kon reizen, zou het natuurlijk fantastisch zijn om een week in het oude Rome door te kunnen brengen.

Bekende voorbeelden

Hoe documenteer je je om het oude Rome zo waarheidsgetrouw mogelijk neer te zetten?

Ik gebruik veel boeken, documentaires, speelfilms en ander materiaal uit verschillende landen om me zo nauwkeurig mogelijk te documenteren. Dat loopt uiteen van informatie over architectuur tot aan kleding, gladiatoren, haardracht en zelfs eetgewoonten. Onze wijn bij voorbeeld is helemaal niet dezelfde als de wijn uit die tijd. Romeinen dronken hun wijn aangelengd met water. Op architectuurgebied heb ik een bijzonder boek in huis waarin alle bekende gebouwen uit de oudheid staan weergegeven met plattegronden, achtergronden en details.

Dargaud heeft in het vierde deel voor twee voorwoorden gezorgd. Eén is van een hoogleraar in de geschiedenis aan de Sorbonne, de ander van regisseur **Ridley Scott**. Het geeft me een gevoel van erkenning: dat mijn werk geloofwaardig overkomt.

Poppaea Sabina, een jonge Sophia Loren. Ook te zien op de cover van deze *Stripschrift*.

Hoe verloopt jouw samenwerking met Dufaux?
Plezierig. Voor *Murena* zien we elkaar één of twee keer per maand. We bespreken dan alles en wisselen ideeën uit. Die sluiten goed op elkaar aan. Wij hebben allebei een voorliefde voor geschiedenis en mystiek. Dufaux documenteert zich heel goed; je kunt vertrouwen op zijn bronnenonderzoek.
Ik krijg steeds na een week of zes het scenario per tien bladzijden aangeleverd. Dufaux maakt een werktekening en doet wat suggesties. De dialogen, daar verander ik niets aan. Als ik iets merkwaardig vind, vraag ik het wel aan hem. Kortom, we overleggen veel. Dat is iets wat ik daarvoor nooit heb gekend.
Dufaux geeft de leidraad aan, maar ik ben niet verplicht alles klakkeloos over te nemen. Op een totaal van drie albums heb ik slechts drie of vier keer iets veranderd. Hij heeft filmwetenschappen en audiovisuele technieken gestudeerd, dus hij kent zijn vak door en door.
We geven allebei gestalte aan de personages. Ik teken ze vanuit mijn eigen verbeelding. Wanneer Dufaux ze daarna onder ogen krijgt, laat hij me weten wat hij er van vindt. Dan passen we ze aan of niet. Ik laat me bij het tekenen van de figuren soms inspireren door acteurs en actrices of mensen met een karakteristieke kop die ik op straat tegenkom. Het personage van Agrippina bij voorbeeld is gebaseerd op de Franse actrice **Carole Bouquet**, de vrouw van **Gérard Depardieu**. Een prachtige vrouw van een zekere kille schoonheid, precies wat ik zocht. Bij Poppaea had ik **Sophia Loren** in haar jonge jaren in gedachten en Massam heb ik getekend met **Jack Palance** in mijn achterhoofd. Hij speelde namelijk in een film met een normaal en een troebel oog.
Ik doe vaak een beroep op mijn geheugen. Als ik thuiskom, maak ik snel even een schets om vast te leggen wat ik heb gezien.

Wat is de reden dat je het vervolg op De klaagzang van de verloren gewesten **gaat maken?**
Dargaud en Dufaux wilden er erg graag mee doorgaan. De uitgever benaderde mij zelfs met de vraag of ik een tekenaar wist. Ik dacht bij mezelf: 'Ik zou het wel willen, waarom vragen ze mij eigenlijk niet?' Na een paar weken meldde Dargaud dat ze mij eigenlijk het meest geschikt vonden. Ik dacht eerst nog dat het om een grap ging.
Rosinski heeft de eerste cyclus getekend. Hij is nu over de 55 en is snel moe, het hoeft voor hem allemaal niet meer zo. Hij schildert liever dan dat hij nog tekent.
De klaagzang speelt zich af op aarde in een Schots landschap, zo rond de derde eeuw na Christus. Wat het tijdperk betreft heeft het raakvlakken met de mythes rond Koning Arthur, maar qua verhaallijn niet. Ja, misschien wel voor wat het de mensen en het landschap betreft. We gaan het barbaarse van de vroege middeleeuwen afbeelden, veel gehavende mensen, helmen met deuken en ook mooie meisjes, hele mooie jonge meisjes... (*moet hard lachen*)

Wanneer zal het af zijn?
Ik maak eerst *Murena 4* af, en daarna begin ik met *De klaagzang*. Waarschijnlijk in de herfst van 2003. Het vierde deel van *Murena* is het einde van een eerste cyclus. Daarna ga ik vier delen van *De klaagzang* tekenen. In 2005 wil ik met de tweede cyclus rond *Murena* beginnen, die ook uit vier delen bestaat. Dus voorlopig heb ik nog wel werk voor de komende tien jaar! (*lacht*).

Zou je wel eens een verhaal in een ander genre willen maken?
Ik zou graag iets met sciencefiction of fantasy willen doen. Een gotisch getinte sf-strip: elementen uit de film *Alien*, gemengd met de sfeer en het decor van *Dark City*. Zo'n one-shot komt er zeker niet eerder dan over vier of vijf jaar.

Hoe ziet je dagindeling eruit?
Ik werk zo'n dertien uur per dag. Ik begin rond 13 uur en ga door tot 2 uur 's nachts, ik ben duidelijk geen ochtendmens. Ik hou af en toe wel pauze. Ik werk het plezierigst met sfeervolle muziek op de achtergrond, zoals *Dead Can Dance*, New Age en soundtracks, zoals die van *Gladiator*. Jean Dufaux schrijft onder soortgelijke omstandigheden zijn scenario's.

Hoeveel albums verkoop je wereldwijd?
Dat is moeilijk te zeggen... We brengen albums uit in onder meer Frankrijk, België, Nederland, Luxemburg, Duitsland, Polen, Canada, Zwitserland, Spanje, en we zijn momenteel een contract aan het afsluiten met Italië. Het grootst is de afzet toch wel in de Franstalige landen en het Franstalig gebied in Canada. Van *Murena 1* bij voorbeeld zijn hier zo'n 40.000 albums verkocht en van de drie delen *De Poolster* in totaal zo'n 100.000 stuks.

Opzet in potlood van plaat 31 van *Murena 3*.

Je bent onlangs in Taiwan geweest. Vakantie of werk?
Nee, helaas niet voor mijn vakantie. Maar het was wel een geweldige belevenis. Ik was daar op uitnodiging van het Belgisch Consulaat voor een culturele uitwisseling op het gebied van striptekenen tussen Frankrijk en België en Taiwan. We hebben Taiwanese illustratoren ontmoet en gepraat over elkaars werkwijzen. Zij kennen eigenlijk op grafisch niveau alleen de manga en verbaasden zich over onze manier van striptekenen.
We werden er echt vorstelijk ontvangen. Het is een heel bijzonder land. Ik was steeds klam van het zweet, je kon wel vier of vijf keer per dag douchen. De reis leverde veel verrassingen voor mij op. De eerste keer dat we daar aten, heb ik iets gegeten waarvan ik dacht dat het rijst was. Dus ik pakte mijn stokjes en **Philippe Adamov** zei tegen me: 'Ah ja, dat daar, dat is heel apart, dat smaakt naar geroosterde pinda's'. 'Rijst die naar geroosterde pinda's smaakt?', dacht ik nog. Het waren eetbare wormpjes, ik heb er niet veel van gegeten, dat kan ik je wel vertellen! Ik heb m'n kommetje met sake gepakt en hop in een teug achterovergeslagen. Het was heel lachwekkend!'

Achterflaptekst met acht titels van *De poolster*. Er verschenen maar drie albums, waarvan het derde deel als titel *De onechte tweeling* draagt.

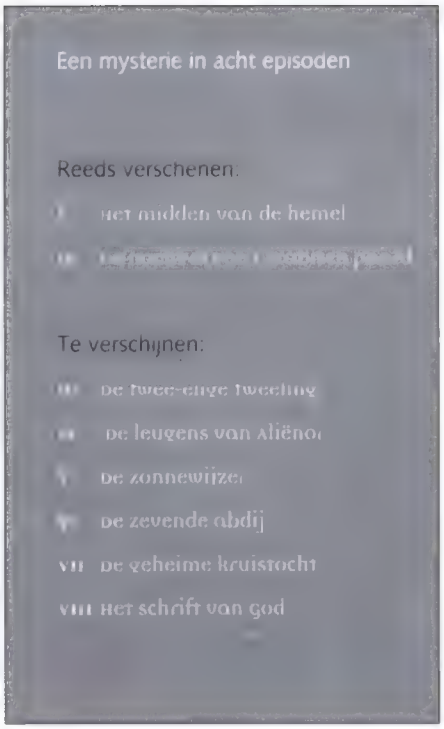
Een mysterie in acht episoden
Reeds verschenen:
I het midden van de hemel
Te verschijnen:
III De twee-enige tweeling
IV De leugens van Alïeno
V De zonnewijze
VI De zevende abdij
VII De geheime kruistocht
VIII Het schrift van god

Hoe vaak signeer je per jaar?
Gemiddeld ga ik per jaar naar zo'n acht tot tien festivals. Behalve in Frankrijk en België kom ik ook in Nederland, Zwitserland en Duitsland. Omdat tekenaar zijn een eenzaam beroep is, is het leuk om dan weer eens met je collega's bij te praten. Maar er moet wel voldoende tijd tussen de festivals zitten, anders is het erg vermoeiend.
Het leukste aan een tekensessie is dat ik zelf kan bepalen wat ik doe. Vaak vraag ik uit beleefdheid aan iemand: 'Wat wil je dat ik teken?' Als de persoon in kwestie dan zegt: 'Doe maar wat u zelf wilt', dan leef ik me helemaal uit!

***Onder*, Illustratie uit een portfolio, duidelijk beïnvloed door Paul Cuvelier.**

Bibliografie

1991	*Verhalen en legenden: Richard Leeuwenhart: Het zwaard en het kruis* (Lombard)
1991	*Verhalen en legenden: Arthur in het legendarische koninkrijk* (Lombard)
1992	*Bran. Legenden geboren uit de maalstroom van de noorderwinden...* (Lombard)
1994	*De poolster 1: Het midden van de hemel* (Lombard)
1995	*De poolster 2: De nacht als een arabisch paard* (Lombard)
1996	*De poolster 3: De onechte tweeling* (Lombard)
1997	*Murena 1: Purper en goud* (Dargaud)
1999	*Murena 2: Zand en bloed* (Dargaud)
2001	*Murena 3: Een volmaakte moeder* (Dargaud)
2002	*Murena 4: Voor hen die gaan sterven...* (Dargaud)

N.B. De naam Murena is afgeleid van de titel van de *Lucius*-strip *De grijns van de moeraal*. In het Frans is moeraal *murène*.

Bij JEM Diffusion is een bundeling van *Murena 1* en 2 en het korte verhaal *De witte dood* verschenen, in een oplage van 1000 exemplaren, geheel in zwart/wit.

Portfolio's

1997	*Pulsions* (Delaby - JEM Diffusion)
2000	*Esquisses de femmes* (Delaby)
2001	*Portfolio* (Silhouet)
2001	*Folio* - schetsboek (Silhouet)
2001	*Tentation* (Raspoutin)

Naam Ed van Schuijlenburg
Leeftijd 56 jaar
Functie Disney-tekenaar,supervisor

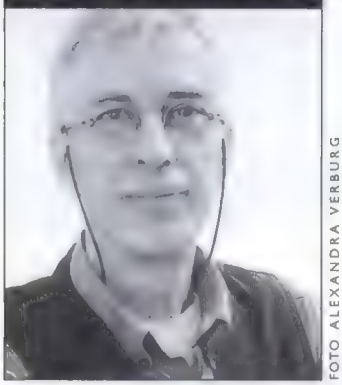

FOTO ALEXANDRA VERBURG

Op 25 oktober 1952 verschijnt Donald Duck op de Nederlandse markt. Het stripweekblad vol Amerikaanse Disney-verhalen krijgt een warm onthaal. Vanaf 1955 werken er ook Nederlandse tekenaars aan mee. Na vijftig jaar is 'Duck' nog immer springlevend. In dit jubileumjaar stelt Stripschrift een portrettengalerij samen van diverse medewerkers aan het vrolijke weekblad.

Hoe lang werk je al voor Donald Duck?
Eigenlijk werk ik al sinds 1969 voor *Donald Duck*, dus vanaf het moment dat de 'eigen' Disney-productie in Nederland redelijk op gang begon te komen. Er volgden acht freelance-jaren waarin ik ook ander werk (onder andere reclame) deed. In 1977 kwam ik in vaste dienst. Dus vier ik dit jaar m'n 25-jarig jubileum! Wauw!

Opleiding of autodidact?
Autodidact, hoor! Wel heb ik in '65 en '66 op een privé-avondschool les in illustratief tekenen gehad. Van '65 tot '69 werkte ik op de tekenfilm-afdeling van Toonder Studio's. Daar heb ik natuurlijk het meest geleerd voor de start bij *Donald Duck*.

Hoe ben je ooit de stripwereld ingerold?
Gerold? Nee hoor, gewoon gesolliciteerd op een vacature voor beginnend vormgever. Een dag na mijn aanstelling bij Duck liet ik de hoofdredactrice weten dat ik toch eigenlijk liever strips wou maken voor het Vrolijk Weekblad. Dat mocht ik proberen, maar dan wel op freelance-basis.

Hoe verloopt je werkweek?
Ik heb sinds kort een vierdaagse werkweek, die voor het grootste deel toch wel gevuld wordt met het nakijken en corrigeren van de in potlood geschetste strip-pagina's. Ook het begeleiden van beginnende tekenaars komt af en toe op m'n bordje.

Welke elementen vind jij belangrijk in een goed Duck-verhaal?
Humor, drama, emoties en acteren zijn natuurlijk de aandachtspunten. En zorgen dat het verhaal - in beeld - 'lekker loopt', de regie dus.

Teken je zelf nog?
Ja hoor.Strip-pagina's corrigeren is óók tekenen, al gaat 't dan onzichtbaar op in het werk van anderen. En zo nu en dan een cover, cartoontjes voor de brievenrubriek, marketing-werk. Maar zelf strips maken, daar is geen tijd meer voor.

Welk verhaal of welke productie uit Duck staat je het meest bij?
Als kind werd ik heel erg geboeid door *De Spinazie-erfenis* van **Carl Barks**. Dat verhaal heeft me nooit meer losgelaten. Waarom? Geen idee.

Wat is je grootste flater geweest?
Een echte flater? Ik heb eens een tekening van een koe met twee uiers laten doorgaan. Gewoon niet gezien. Stadsmens, hè! Hahahaha!!

Wat is je favoriete personage?

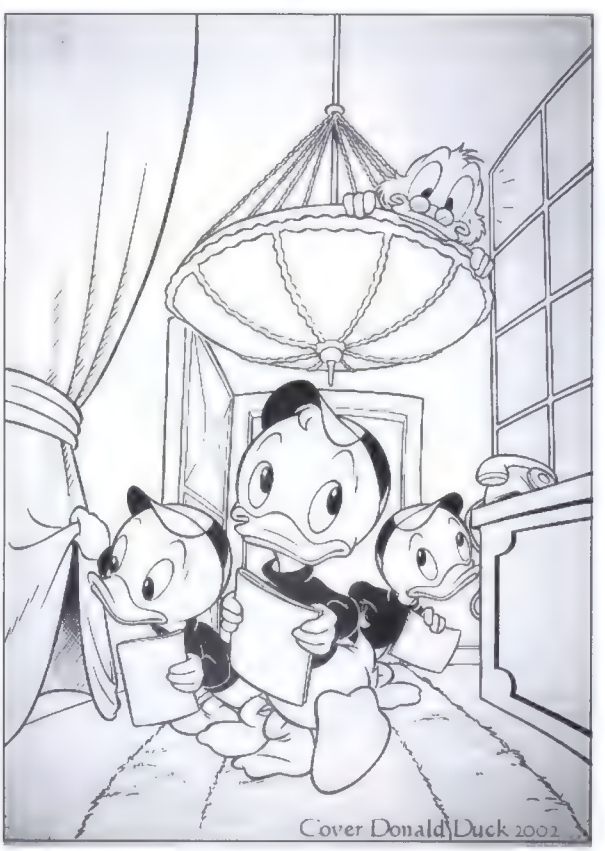

De sympathieke heethoofd Donald natuurlijk, meteen gevolgd door Broer Konijn. Die is lekker gemeen en krijgt ook regelmatig op z'n donder. Prima character!

Van welke Duck-strip of -personage gruwel je?
Ik heb niets met de drie biggetjes. Volledig oninteressant. Saai. Humorloos. In de pan met ze! Leve de Grote Boze (maar als wolf helaas mislukte) Midas!

Voor welk werk in Donald Duck zou je je nu schamen?
Nou... als ik m'n strips en covers uit de eerste drie, vier jaren nu bekijk... één grote afgang!! Niet best, naar de huidige maatstaven. Maar ach, wat is schamen... ik heb 't gemaakt en het is gepubliceerd. En destijds was ik er erg trots op!

Van welke Duck-tekenaar, behalve van Carl Barks, heb je thuis een foto op de schouw?
Ik hou van tekenaars die hun werk met vakmanschap en artistieke liefde maken. Daar is er gelukkig een flink aantal van. En aan persoonsverheerlijking heb ik nooit gedaan.

Welke stripwinkel bezocht je recentelijk en wat zat er in je tas?
Oei... een stripwinkel, da's heel lang geleden. Tijdens de onlangs gehouden Stripdagen Haarlem kocht ik *De roep van het masker*, het eerste boek van *Het Felix Flux Museum* van **Gerard Leever**, **Kees de Boer** en **Wilma Leenders**. Prachtige uitgave ook!

Welke drie stripalbums zou je nooit op een stripbeurs verkopen?
Mijn complete *Johan en Pirrewiet*-serie van **Peyo** gaat niet bij me weg zolang ik leef!

Haalt Donald Duck de honderd jaar?
Moeilijke vraag... Donald zal het wel redden, maar of hij over vijftig jaar zijn avonturen nog steeds in de bekende weekbladvorm beleeft... Ik heb zo m'n twijfels, maar ik hoop van wel!

DE SPEURTOCHT VAN MICHAEL FARR

Michael Farr **was één van de weinige journalisten die meende ooit een diepte-interview met grootmeester** Hergé **afgedwongen te hebben. 'Maar in plaats daarvan praatte hij honderduit over alles, behalve zichzelf'. Meer dan drie jaar geleden gaven de Fondation Hergé en Moulinsart hem toestemming in de zo begeerde archieven te duiken, waar elk uitgeknipt artikel, foto of ansichtkaart nauwlettend werd bestudeerd. Die speurtocht resulteerde in het boek** *Kuifje. Droom en werkelijkheid. De ontstaansgeschiedenis van de avonturen van Kuifje*, **dat de bronnen van de grootmeester onderzoekt.**
Een gesprek in Londen met een auteur die stilletjesaan een bestseller aan zijn cv mag toevoegen.

HERGÉ WAS EEN COMPLEET KUNSTENAAR

door **GEERT DE WEYER**

Links, **Cover van het besproken boek.**

Onder, **'Reporter' Michael Farr.**

Covent Garden, Londen. 'Werkelijk, het verkoopt als een gek,' zegt Jane enthousiast, terwijl ze wijst naar Michael Farrs boek op de rekken van haar Tintin-shop - nota bene de eerste ter wereld. *'We needed that book'*, zegt ze nog. De fans blijkbaar ook, want sinds het daar in oktober uitkwam gingen er in Engeland meer dan 30.000 exemplaren over de toonbank. Even later vertelt de vijftigjarige schrijver-journalist Michael Farr in zijn huis in het sjieke South Kensington dat hij intussen honderden brieven kreeg van *Kuifje*-fans over de hele wereld, met ieder hun eigen vragen en opmerkingen. *'Amazingly interesting'*, klinkt het niet zonder trots.

Compleet auteur

De Londenaar, die boeken als *Berlin! Berlin!* en het gelauwerde *Vanishing Borders* schreef, werkte na een journalistenopleiding in Parijs enige tijd als buitenlands correspondent voor Reuters en kwam daarna op de loonlijst te staan van *The Daily Telegraph*. 'Noem het toeval, maar ik heb in die hoedanigheid precies die landen bezocht die Kuifje ook op zijn naam heeft gezet,' glimlacht hij. Naar eigen zeggen is hij een fervent striplieffhebber, die zich graag ontspant met het lezen van *Asterix* of - beter - het gehele oeuvre van **Bob de Moor** of **Edgar P. Jacobs**. Maar *Kuifje* - met *De Blauwe Lotus* en *De scepter van Ottokar* op kop - blijft 's mans favoriet. Daar zijn volgens de schrijver-journalist redenen voor: 'Naast *Kuifje* kan ik geen enkele andere strip op dat niveau plaatsen. Elke keer als je het herleest ontdek je nieuwe details. Hergé was de beste. Zonder twijfel had hij carrière kunnen maken als illustrator, maar hij was bovenal een begenadigd verteller. Weet je, iedereen denkt dat hij in de eerste plaats tekenaar was. Maar hoe meer je *Kuifje* leest en herleest, des te beter besef je dat de verhalen heel veel hebben van erg goed geconstrueerde novellen, waarin bovendien tekeningen en tekst naadloos in elkaar overgaan. Bovendien wist hij het verhaal op verschillende niveaus te vertellen wat het uitermate geschikt maakte voor een publiek van 7 tot 77 jaar.' Kortom, meent Farr, hij was een compleet kunstenaar. Graag vergelijkt hij hem met twee andere artiesten die niet toevallig niets met de Negende Kunst te maken hebben. 'Hergé's manier van vertellen komt sterk overeen met die van **Alfred Hitchcock**,' begint Farr. 'Je weet misschien dat Hergé erg geïnteresseerd was in de eerste films van deze regisseur. Wel, je kan aan de *Kuifjes* zien dat hij er niet alleen als dramaturg, maar ook als regisseur van geleerd heeft. En ook speelde Hergé af en toe een kleine rol, net als de grootmeester

van de suspense, in zijn latere albums.' Naast Hitchcock valt ook de naam **John Buchan**, auteur van onder meer het verfilmde *The 39 Steps*. 'Hergé's verteltempo komt sterk overeen met dat van Buchan en *The 39 Steps* heeft veel gemeen met *De zwarte rotsen*. Helaas heb ik daar geen echt bewijs van gevonden. Ik heb de archieven doorzocht, maar vond geen Buchan-boeken. Misschien sproot zijn inspiratie voort uit de film, dat kan ook. Ik weet het niet. Feit is dat, toen ik hem er ooit naar vroeg, hij de vraag ontweek.'

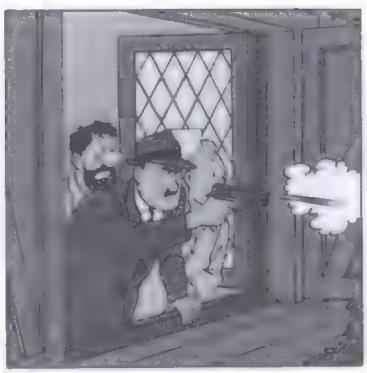

Kunstverzamelaar

Michael Farr heeft nooit tot de intieme vriendenkring van Hergé behoord. Het contact tussen beiden was louter professioneel. De Londenaar ontmoette Hergé voor het eerst in 1978 toen hij als buitenlands correspondent in Brussel woonde. Het was komkommertijd, herinnert hij zich. 'De politiek was in slaap gesukkeld en ik was dringend op zoek naar artikelen. Ik vroeg een interview aan met Hergé, die ik toen al bewonderde om zijn werk, maar die sloeg het aanbod meteen af... tot hij even later plots naar me begon te informeren. Toen hij ontdekte dat ik een Brit was, en bovendien een jonge reporter (Farr was toen 25. GDW), nodigde hij me uit om samen met hem te dineren in het Brusselse restaurant Comme Chez Choi. Hij had hiervoor de menukaart ontworpen, waardoor hij over een afgeschermde hoektafel mocht beschikken. Het werd een vreselijk interview. Hij ging op geen vraag in. Hij wilde niets over zichzelf vertellen, maar vroeg wel honderduit over mijn ervaringen als journalist en reiziger. (*grinnikend*) Geloof me, er was maar één woord om het nadien in *The Daily Telegraph* verschenen interview te omschrijven: miserabel.'

'Hergé was een bescheiden man,' herinnert de Farr zich. 'Hij vond het ongepast om over zijn leven te praten. Anders dan andere tekenaars, die zich vooral met hun eigen beslommeringen bezighouden, was hij geïnteresseerd in zowat alles, uiteenlopend van hedendaagse kunst tot wat er leefde onder jonge mensen. Noem hem gerust een spons. Hij wist hoe hij interesses moest opvangen. Zijn belangstelling was ongebreideld. Dat merk je ook in zijn onderwerpen: UFO's, vernietigingswapens, guerrilla-oorlogen, kunst... Vooral dat laatste. Het is niet erg bekend, maar Hergé was een verwoed verzamelaar van moderne kunst. Hij was bevriend

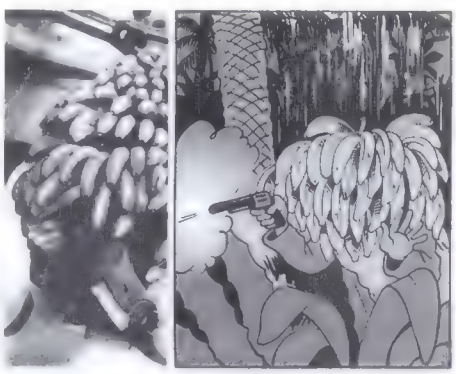

Van boven naar beneden,

- **De villa van professor Bergamot (*De 7 kristallen bollen*), op foto, als schets en in album.**
- **Schets voor 'schot in de nacht' vanuit villa Bergamot. Jacobs poseerde als rechercheur.**
- **Bauhaus-stoel, gebruikt in *De Blauwe Lotus*.**
- **Zeldzame vergissing: tros bananen staat in de natuur omhoog (*Het gebroken oor*). Hergé interpreteerde de foto verkeerd.**
- **Schaakdeskundigen trekken hun wenkbrauwen op bij deze mataanval.**

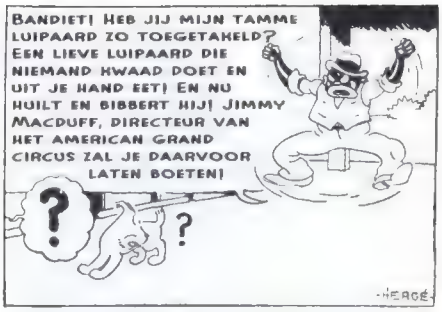
BANDIET! HEB JIJ MIJN TAMME LUIPAARD ZO TOEGETAKELD? EEN LIEVE LUIPAARD DIE NIEMAND KWAAD DOET EN UIT JE HAND EET! EN NU HUILT EN BIBBERT HIJ! JIMMY MACDUFF, DIRECTEUR VAN HET AMERICAN GRAND CIRCUS ZAL JE DAARVOOR LATEN BOETEN!
?
?
HERGÉ

Ha! schurk!... Heb jij m'n arme tamme luipaardje zo toegetakeld? Ik, Jimmy Mac Duff, leverancier van Europa's grootste dierentuinen, zal je dat betaald zetten!
?

In het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren (bij Brussel) staat dit beeld van de luipaardman. Deze gemaskerde moordenaar duikt ook op in *Kuifje in Congo/Afrika*.

met **Andy Warhol** en startte al in de jaren dertig met wat uit zou groeien tot een uiterst indrukwekkende kunstverzameling. Of ze in het Belgische Hergé-museum te zien zullen zijn? Geen idee. Het zou in ieder geval een erg boeiende expositie opleveren.'

Beschuldigingen

Vreemd is wel dat Moulinsart een boek als van Farr, waarin voor het eerst onderzoek wordt gedaan naar de bronnen van Hergé, pas nu publiceert, terwijl *Kuifje* in de voorbije jaren vooral als een excuus gold om vooral commerciële uitgaven op de markt te brengen, zoals geïllustreerde reisgidsen, eigennamen-registers tot zelfs een scheldwoordenboek van Haddock aan toe. 'In Engeland voelden we dan ook dat het tijd was om dit boek te schrijven. Er zijn uiteraard interessante boeken verschenen zoals van **Benoit Peeters** en **Philippe Goddin**. Maar die waren vaak wat filosofischer van aard. Ik heb de vraag voorgelegd aan Moulinsart en de rest is geschiedenis. Mijn Angelsaksische werkwijze is directer. Ik ben als journalist te werk gegaan. Drie jaar lang heb ik er, vaak in het weekend, allerlei archiefstukken op nageslagen, regelmatig met verrassende resultaten. Werkelijk aan alle tekeningen van kostuums, wapens, decors of landschappen ligt een zee aan archiefmateriaal ten grondslag.'

De vraag dringt zich op wat er zou gebeuren als Farr op bezwarend materiaal was gestoten zoals - laten we zeggen - fascistische pamfletten of (politiek) gekleurde brieven. 'Ik ben in de eerste plaats journalist,' stelt Farr. 'Die informatie zou uiteraard verwerkt worden. Ik ben er zeker van dat Moulinsart of de Fondation Hergé mijn bewoordingen in dit boek vaak graag anders hadden gezien, maar ze hebben niet één keer bezwaar gemaakt. Integendeel, hun ondersteuning was enorm.' Het gesprek komt hierna op fascisme, homofilie, racisme... zaken waarvan Hergé in de loop der jaren door de kritikasters meer dan eens beschuldigd werd. Anno 2002 is die storm nog niet afgenomen. Farr zegt te weten waar die beschuldigingen vandaan zijn gekomen, maar haalt er de schouders bij op. 'Wat mensen wel eens dreigen te vergeten,' begint hij, 'is dat een album als *De scepter van Ottokar* een antifascistisch statement inhield. Het was het verhaal van een mislukte *Anschluss*. Hergé noemde de schurk ook niet voor niets Müsstler. **Mussolini + Hitler**, heb je 'm?! Mocht hij pro beiden zijn geweest, dan had hij hen niet zo'n een rol gegeven. Hetzelfde geldt voor *De Blauwe Lotus*, waar hij een anti-imperialistisch engagement aan de dag legde. Kijk, voor alle duidelijkheid: Hergé kwam uit de middenklasse. Wie hem fascist noemt begrijpt of hem of zijn afkomst niet. Bovendien kan je de vraag ook omdraaien. Als Hergé een fascist geweest zou zijn geweest, dan hadden we in zijn archieven wel iets daaromtrent gevonden. De afwezigheid daarvan bewijst dat het niet zo is, denk ik.'

Dat steeds weer opnieuw Hergé's eerste uitgever wordt opgeworpen als tegenargument, vindt Farr oneerlijk. 'Die uitgever was fout. Punt. *What can I say?!* Dat was een priester met fascistische trekken en een bewonderaar van Mussolini. Maar er is hoe dan ook geen bewijs dat Hergé die visie deelde.' Een ander punt: *Kuifje in Afrika*, een album dat werd aangegrepen om Hergé een racist te noemen. Farr: 'Hergé zette daarin een koloniale visie centraal. Dat zou anno 2002 ontoelaatbaar zijn geweest, maar in die tijd was het normaal. Niemand realiseerde zich dat later beter dan Hergé zelf, die zei zich te schamen voor zijn eigen *Tintin au Congo*. Maar laten we eerlijk zijn: toen ik gestationeerd was in Frans sprekend Afrika was dat stripalbum enorm populair. De zwarte Afrikanen hielden ervan.' Farr staat op, troont me mee naar zijn keuken en wijst naar een kleurrijke vervalsing van de cover van *Kuifje in Afrika*, in een hoek net boven zijn koelkast. 'Gekregen van een Afrikaan,' zegt hij trots. 'Iedereen schildert het ginder. Iedereen. Ze houden van Kuifje! En als zij er niet beledigd door zijn, waarom wij dan wel?!'

Open en introspectief

Kuifjes vermeende homoseksuele voorkeuren dan. In geen enkel album beleefde Kuifje enige romance of affaire met een meisje of vrouw. Farr zegt dat Hergé verrast zou zijn door de vraag of Kuifje homo was. 'Maar goed, ik begrijp het wel. Ik moest laatst een lezing geven aan een meisjesschool en ook daar werd gevraagd waarom er zo weinig vrouwen en meisjes in de albums voorkwamen, of waarom

Geheel links, In de latere versie van *Kuifje in Afrika* blijkt de circus directeur een blanke. *Links*, Al Capone, de enige werkelijk bestaande slechterik die onder eigen naam in *Kuifje* optreedt. *Hieronder*, Endadinne Akass, booswicht uit *Kuifje en de Alfa-kunst*, lijkt sprekend op vervalser Fernand Legros.

Kuifje nooit verliefd was. Dus het leeft wel, dit aspect. Maar om op die laatste vraag terug te komen: die jongen holde van het ene avontuur in het andere, had amper de tijd zichzelf te ontplooien, dus gun hem zijn tijd zich te settelen (*grijnst*). En misschien wilde hij wel vrijgezel zijn, wie weet?! Trouwens, in 1930 was de maatschappij niet zo tolerant en open jegens een homoseksuele cultuur, maar heden ten dage zou Hergé op die vraag wellicht geantwoord hebben: '*Pourqoui pas?!* Als iemand zich dat kan voorstellen, waarom niet?!' Ik meen bijna zeker dat hij dat gezegd zou hebben. Nogmaals: Hergé was een erg open persoon.'

En introspectief, benadrukt Farr. Niet alleen liet hij zijn eigen bevindingen de vrije loop in de verhalen - zoals bij voorbeeld het *Tibet*-album, dat er kwam nadat een Zwitsers psychiater hem had aangeraden zijn nachtmerries over witte vlakten, witte schedels en witte grotten uit te tekenen - maar hij maakte Kuifjes wereld verder tot de zijne door zijn personages samen te stellen uit en te baseren op vrienden, collega's en andere bestaande personen. Of hij nooit last heeft gehad met het gebruik van die 'bekenden', wil ik weten. Farr: 'De enige die hij ooit met naam en toenaam heeft afgedrukt is **Al Capone**. Voor de rest gebruikte hij afgeleide namen.' Farr is even stil, stormt dan energiek de trap op en komt enthousiast terug met een oude archieffoto in de hand waarop, met enige fantasie, het evenbeeld van Kuifje zichtbaar is. 'Dit is Hergé's jongere broer **Paul Remi**,' klinkt het opgewonden. 'Hij was Hergé's model voor Kuifje. Die jongen had vroeger zelfs een kuif. Maar Paul Remi vond die gelijkenissen na een tijdje niet meer leuk. Hij zat toen bij de cavalerie en vond zijn roepnaam 'majoor Tintin' verschrikkelijk. Hij schoor zijn haar af en verwijderde zijn kuif, maar later heeft Hergé hem met dat nieuwe uiterlijk opnieuw gebruikt voor het personage kolonel Sponsz.' (*glimlacht*) Waarom die foto niet opduikt in het boek, weet Farr ook niet. 'Wellicht omdat ze al eerder is afgedrukt in een *Kuifje*-special van uitgeverij Geo', klinkt het slappe excuus.

Hergé uitgeteld.

Zwanenzang

In zijn voorwoord maakt Farr meteen duidelijk dat hij Hergé in die jaren heeft zien verzwakken. 'Mensen realiseren zich wellicht niet hoe uitputtend het tekenen van Kuifje voor Hergé was. Die papieren reporter was alles voor die man. Tijdens het tekenen kreeg hij vaak last van eczeem en verspreidden bulten zich over zijn hele arm en geregeld leed hij aan zenuwinzinkingen. Dat is wellicht te wijten aan de te hoge verwachtingen die mensen in zijn omgeving koesterden. Hergé wilde ook over alles controle hebben. Hij deed niet alleen alles, hij wilde ook nog eens alles *goed* doen. Dat was een enorme druk.' Die visie verklaart gedeeltelijk ook de houding van Hergé ten opzichte van zijn studio-assistenten. Hoewel zijn relatie met hen gebaseerd was op vriendschap, bleven ze ondergeschikten. Zo stelde Edgar P. Jacobs ooit voor om het 'vaderschap' van de rosse held te delen. Hun vriendschap nam hierdoor snel af. 'Die vraag verzuurde hun vriendschap ogenblikkelijk,' meent Farr. 'Hergé was erg ontdaan omdat Jacobs vond meer te zijn dan zijn assistent. Op zijn beurt was Jacobs dan weer ontdaan omdat hij meer had verwacht van Hergé. Alleen bij Bob de Moor voelde Hergé zich op zijn gemak, vooral omdat hij minder ambitieus was. De Moor heeft steeds gehoopt dat hij na Hergé's dood de avonturen mocht voortzetten.' Wie tussen de regels leest stuit in het boek op de vooronderstelling dat Hergé het plan had om de reporter te laten sterven in het onvoltooide album *Kuifje en de Alpha- kunst*. Die zwanenzang- stelling dook al eerder op ten tijde van *De Picaro's* en werd steeds door Hergé tegengesproken, maar Farr heeft zijn bedenkingen. 'Tsja, wie zal het zeggen,' haalt hij de schouders op. 'Feit is dat Hergé in dat verhaal bijna ieder (bekend) personage opvoerde dat ooit in de *Kuifje*-reeks was opgedoken. Dat gebeurde al eerder in *De Picaro's*, maar hier is het overduidelijk.

Maar Hergé bleef tekenen zolang hij een potlood kon vasthouden. Zelfs in zijn laatste weken. Het is opvallend hoezeer Kuifje in de schemerzone terechtkomt op het moment dat ook zijn geestelijke vader de meest donkere weg dreigt te bewandelen. Misschien was Hergé niet eens zeker over zijn eigen lot en heeft hij daarom Kuifje niet laten sterven. Want wat als Hergé zijn ziekte had overwonnen?! Hoe dan ook, je weet wat Hergé steeds benadrukte: *'Tintin, c'est moi!"*

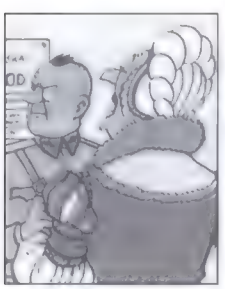

***Links en boven*, Hergés broer Paul stond model voor kolonel Sponsz. *Rechts*, Hergé voor zijn portretten van de hand van Andy Warhol.**

Kuifje. Droom en werkelijkheid. De ontstaansgeschiedenis van de avonturen van Kuifje

Farr
Moulinsart/Lannoo 2002
ISBN 2-930284-94-3
Prijs €27,50
(204 pagina's, kleur, h.k.)

G L E E V E R S

HOI ROLAND IK HEB EIGENLIJK GEEN TIJD OM ...
WEL HOOR! KIJK EENS WAT IK HEB? TWEE VRIJKAARTJES VOOR DE EROTICABEURS IN DE RIJNHAL!
IS DE KOFFIE AL KLAAR?
DE EROTICABEURS? NEE! DAT IS NIKS VOOR MIJ!
IK HOU NIET EENS VAN SEX!
HET DUURT NOG EVEN! GERARD BIEDT ME NU EEN PILSJE AAN!
12 PILSJES LATER...
OKÉ! JE GAAT DUS MEE!
BURP!
LATER HOORDE IK DAT ROLANDS VRIEND DIE VORIG JAAR MEEGING NU OP VAKANTIE WAS..
BEURS
HET WAS ZOVER! TOEN IK OP DE RIJNHAL AFSTAPTE HAD IK MAAR TWEE ZORGEN...
ALS IK MAAR GEEN BEKENDEN TEGENKOM!...
WE LOPEN NU RICHTING RIJNHAL..
RIJNHAL
„EN ALS IK MAAR NIET OPGEWONDEN RAAK!
TE GEKKE VIDEOS HIER!
NA WAT TE HEBBEN RONDGELOPEN DRONKEN WE WAT AAN DE CHAMPAGNEBAR ...
IS DAT ECHT?
DIE CHAMPAGNE? DAT MAG IK WEL HOPEN VOOR DIE PRIJS!
DAARNA BEZOCHTEN WE EEN MASTURBATIE-SHOW VAN EEN PORNOSTER DIE VAN ALLES NAAR BINNENSTOPTE...
GERARD, HEB JIJ M'N MOBIELTJE GEZIEN?
LANGZAAM BEGON IK ME WAT MEER OP M'N GEMAK TE VOELEN...
IS DIT NIKS VOOR JULLIE?
POEH! WILMA IS WEL WAT ANDERS GEWEND!
BODYPAINTING... DAT KAN IK OOK WEL!
WE LIEPEN NOG WAT VERDER TOT..
DAG MANNEN! IK ZOEK VRIJWILLIGERS OM IETS OP HET PODIUM TE DOEN!
NOU, EH NEE.. IK..
WAT MOETEN WE DOEN?
EEN DAME BESCHILDEREN!
HM, DAT KAN IK WEL
VOOR HET EERST DIE DAG WAS IK MEER OP M'N GEMAK DAN ROLAND ...
WAT MOET IK NU TEKENEN? IK KAN HELEMAAL NIET TEKENEN!*
IK MAAK FOTO'S VOOR DE NIEUWE REVU!
DAN ZAL IK ER IETS EXTRA MOOIS VAN MAKEN! IK BEN NAMELIJK TEKENAAR!
HEU?! MAAR EEN KLEUR?
1

*

D A G B O E K

OKÉ! NEEM DE KWAST IN DE MOND!
IN DE MOND?!
HIER IS EVA!
KLIK
KLIK KLIK
ROLAND GENOOT MET VOLLE TEUGEN...
MIJN GOD!
WIL DE MENEER MET HET RODE POTJE HIER EVEN GAAN LIGGEN ...
DAT BEN IK
JA, GAAT U MAAR LIGGEN !
KLIK
KLIK
FLITS
KLIK
HOE VERTEL IK DIT AAN WILMA?
PLOF
NIET DUS!
KIJK GERARD, WAS DIT NIET OP DIE BEURS WAAR JULLIE WAREN? ZAL DIE MAN BLIJ ZIJN DAT HIJ ONHERKENBAAR OP DE FOTO STAAT!
VAST!

Kapitein Rob
PLAGIAAT OF INSPIRATIE?
duikt op in oude beeldromans

De wat oudere stripliefhebber is opgegroeid in de wereld van *Eric de Noorman*, *Tom Poes*, *Kapitein Rob* **en natuurlijk** *Dick Bos*. **Naast die laatste werden er gelijkvormige series beeldromans uitgebracht met titels als** *Lex Brand*, *Tom Wels* **en** *De Moker*. **Ook de** *Panterserie* **(12 deeltjes) genoot een bekendheid die door opvoeders bepaald niet werd gewaardeerd. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog werden de beeldromans in de ban gedaan, omdat ze de leesluiheid zouden bevorderen en teveel geweld zouden tonen. Voor een strip als** *Kapitein Rob*, **geplaatst in een keurige krant als** *Het Parool*, **werd een zekere waardering opgebracht. De oblongboekjes werden grif gekocht en tekenaar** Pieter Kuhn **trad in de krant af en toe zelfs op de voorgrond.**

door
LEX RITMAN

73(l)=101(A)

HEER! IK VRAAG VERSCHONING VOOR M'N HOUDING, MAAR KUNT U EVEN HIER KOMEN? ALLEEN! HET IS 'N KWESTIE VAN LEVEN EN DOOD.
VERVLOEKT KEREL WAT DOE JE RAAR

Tot voor kort had niemand in de gaten dat Kapitein Rob in de jaren veertig niet alleen in de krant en de oblongboekjes opdook, maar ook, zij het verhuld, in de gewraakte beeldromans. In de *Panterserie*, vanaf boekje twee met tekeningen van **Leen Spierenburg** en tekst van **Gerda Spierenburg**, stonden in de deeltjes 9 en 10 heel wat prentjes die aan de *Kapitein Rob*-serie waren ontleend. Soms was Kapitein Rob, uiteraard niet onder zijn werkelijke naam opererend, duidelijk te herkennen.

In de bewuste boekjes, *Atlantic Star* en *Algiers*, van de *Panterserie* zijn, naast elementen uit *Dick Bos*, tekeningen uit de *Kapitein Rob*-verhalen 1, 2, 3, 4, 5 en 8 gebruikt, evenals de plot van *De avonturen van het zeilschip De Vrijheid* (verhaal 1). Met het duiken naar een goudschip dat ten onder was gegaan, de marine, bevrijden van gevangenen en een vastlopende scheepsschroef is de relatie tussen de *Panterserie* en de *Kapitein Rob*-strip duidelijk. Ook valt op dat

73(r)=104(A)

ENIGE MINUTEN LATER.
ZO. DE DAMES ZIJN VERZAMELD. MAG IK NU DE HEREN VERZOEKEN ZOLANG IN DIT SYMPATHIEKE VERTREK TE WACHTEN OP DE FRANSE POLITIE. IK ZAL ZE DIRECT STUREN.

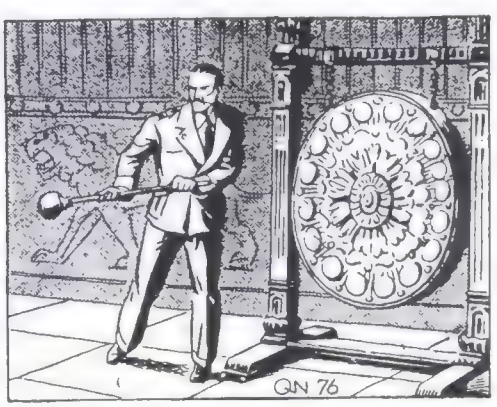

75(r)=102(A)

VERSCHONING VOOR MIJN HOUDING, HEER! MAAR GEEF UW WACHT BEVEL OM ALLE VROUWEN OP DE BINNENPLAATS BIJEEN TE LATEN KOMEN. OF U BENT EEN TREURIG LIJK.

76(m)=103(A)

Kapitein Robs schepper Pieter Kuhn.

vooral plaatjes aan het eerste *Kapitein Rob*-verhaal zijn ontleend.
In mijn boek *Kapitein Robs stormachtige leven* (Panda 1995) wees ik op de invloed van **Harold Foster**s strip *Prins Valiant* op Kuhn, maar inmiddels is duidelijk dat Kuhn zelf voor Leen Spierenburg een bron van inspiratie is geweest. Deze beeldromans verschenen in 1948 bij uitgeverij Bonum Unitas te Haarlem en werden in 1990 in zeer beperkte oplage herdrukt door **Peter de Vos**. Bij Leen Spierenburg lagen ongetwijfeld *Kapitein Rob*-boekjes uit de periode 1946-1948 op tafel bij zijn tekenwerk aan *Atlantic Star* en *Algiers*.

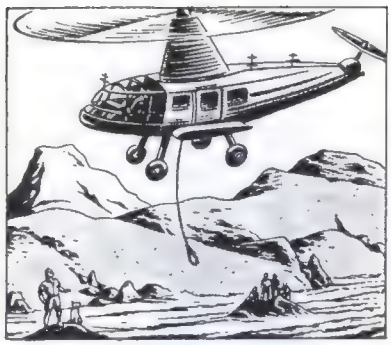

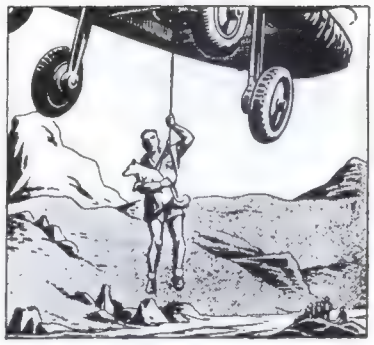

85(m)=68(A)

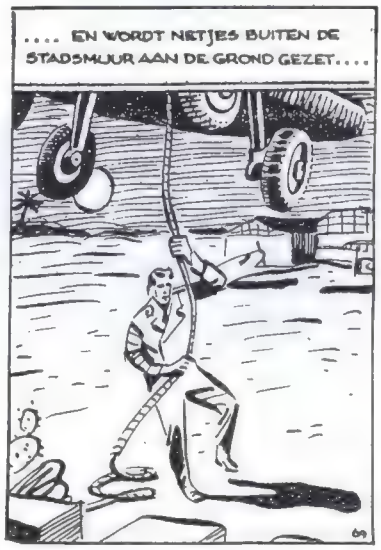

85(r)=69(A)

85(r)=69(A)

91(m)=31(AS)

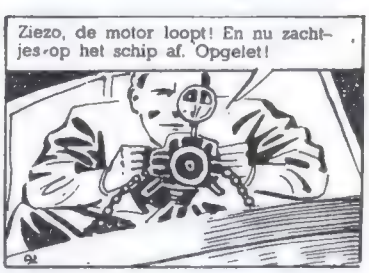

92(l)=92(AS)

Vanzelfsprekend is een vergelijking tussen tekeningen van Pieter Kuhn uit zijn *Kapitein Rob*-strip met de daarvan afgeleide prenten van Leen Spierenburg uit zijn *Panterserie* noodzakelijk. Hierbij wordt uitgegaan van de QN-nummering uit de boekjes. Ter verduidelijking: 7(m)=12(AS) betekent QN-strook 7, middelste plaatje, werd gebruikt voor tekening 12 uit *Atlantic Star*; voor *Algiers* wordt (A) als codering vermeld.

UIT KAPITEIN ROB 1: DE AVONTUREN VAN HET ZEILSCHIP DE VRIJHEID
7(m)=12(AS), 12(l)=7(A), 18(r)=87(AS), 19(m)=88(AS), 21(m)=38(AS), 26(r)=40(AS), 28(r)=69(AS), 30(r)=32(AS), 34(l)=11(AS), 40(m)=48(AS), 58(r)=3(A), 68(r)=61(A), 73(l)=101(A), 73(r)=104(A), 75(r)=102(A), 76(m)=103(A), 85(m)=68(A), 85(r)=69(A), 88(m)=15(AS) en 28(AS), 90(l)=33(AS), 90(m)=95(AS), 91(l)=70(AS), 91(m)=31(AS), 92(l)=92(AS), 92(m)=94(AS), 96(r)=14(AS)

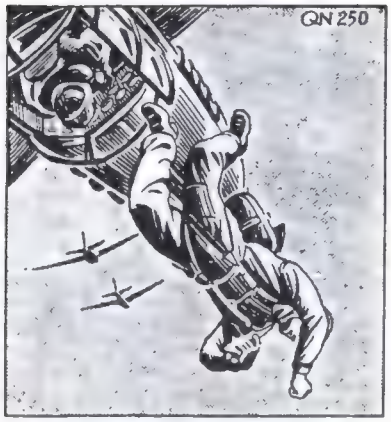

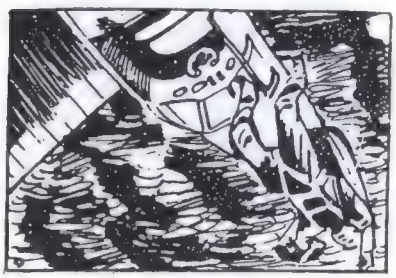

250(m)=9(AS)

Uit Kapitein Rob 2: Het scheepsjournaal van Peer den Schuymer
102(l)=63(AS), 103(m)=90(AS),
104(l)=76(AS), 123(r)=85(AS) en
93(AS), 124(r)=82(AS),
126(m)=84(AS), 161(l)=98(AS)

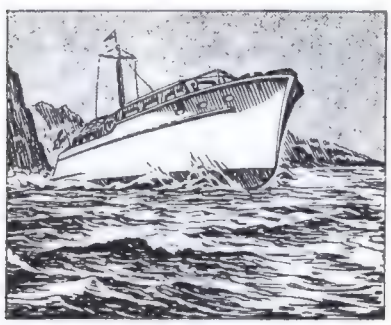

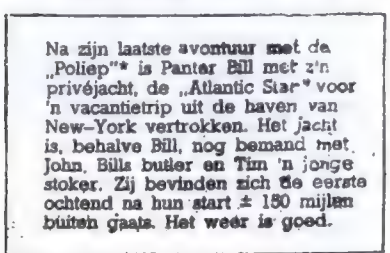
Na zijn laatste avontuur met de „Poliep"* is Panter Bill met z'n privéjacht, de „Atlantic Star" voor 'n vacantietrip uit de haven van New-York vertrokken. Het jacht is, behalve Bill, nog bemand met John, Bills butler en Tim 'n jonge stoker. Zij bevinden zich de eerste ochtend na hun start ± 150 mijlen buiten gaats. Het weer is goed.

282(l)=1(AS)

* Zie Panter Serie No 8

Uit Kapitein Rob 4:
Kapitein Rob in China
282(l)=1(AS), 282(m)=2(AS),
283(m)=3(AS) en 4(A), 301(m)=65(A),
329(m)=54(AS) en 56(AS), 329(r)=58(AS),
338(m=92(A), 347(l)=5(AS), 347(m)=4(AS),
348(r)=6(AS), 349(l)=8(AS)

275(r)=78(AS)

Uit Kapitein Rob 3: Het pinguïnland van professor Lupardi
250(m)=9(AS), 275(r)=78(AS)

617(r)=55(A)

Uit Kapitein Rob 8:
De terugkeer van
Peer den Schuymer
617(r)=55(A)

Er zijn nog meer plaatjes in de voornoemde beeldromans waarbij aan de Kapitein Rob*-strip gedacht zou kunnen worden. Zekerheid bestaat dan echter niet.*

(Met dank aan Peter de Vos)

404(l)=6(A)

Uit Kapitein Rob 5:
24.000 mijlen oceaanrace
361(m)=94(AS), 375(m)=30(A),
401(m)=77(A) en 80(A),
402(r)=13(A), 403(l)=15(A),
404(l)=6(A)

Kapitein Rob
PLAGIAAT OF
duikt op in oude
INSPIRATIE?
beeldromans

Late erkenning voor STUCK RUBBER BABY

Begin dit jaar was Howard Cruse de opmerkelijke winnaar van de Prix de la Critique tijdens het stripfestival in Angoulême. Opmerkelijk, want zijn bekroonde striproman *Stuck Rubber Baby* stamt uit 1995 en ligt in Nederland al jaren in de ramsj. Eindelijk Europese erkenning voor een Amerikaans meesterwerk.

door **JEROEN MIRCK**

Un monde de différence, zo luidt de titel van het stripalbum dat dit jaar in Angoulême door de verzamelde stripjournalisten werd uitgeroepen tot boek van het jaar. Het is de Franse vertaling van *Stuck Rubber Baby*, het levenswerk van de Amerikaan **Howard Cruse**. Een vreemde winnaar, want in zijn thuisland publiceerde Cruse deze striproman al in 1995 bij Paradox Press, een imprint van DC Comics. En in Nederland, dat het boek tot op de dag van vandaag niet eens vertaalde, ligt de pocketeditie van *Stuck Rubber Baby* (in '96 heruitgegeven door Harper Collins) al jarenlang in de bakken van De Slegte.

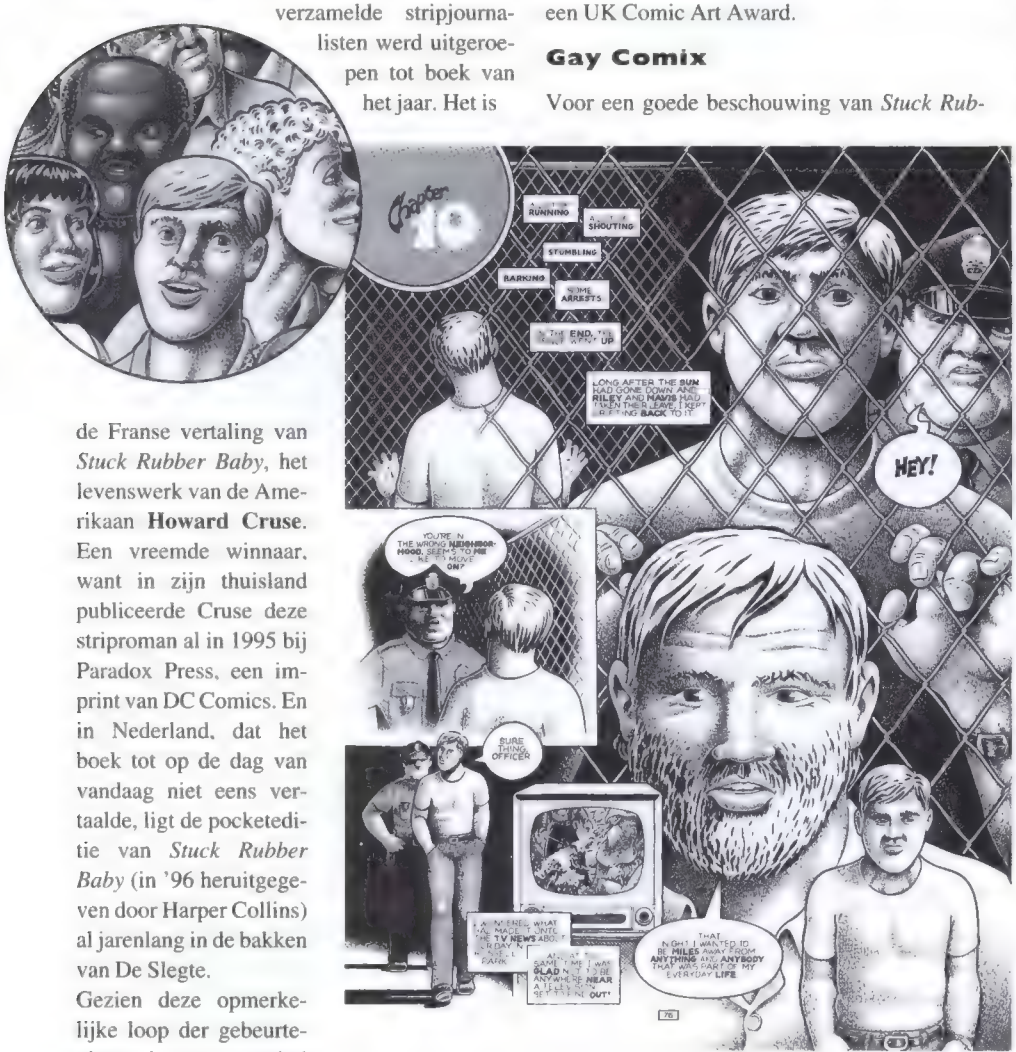
Chapter 10
RUNNING
SHOUTING
STUMBLING
BARKING
SOME ARRESTS
THE END, 'TIL
LONG AFTER THE SUN HAD GONE DOWN AND RILEY AND NAVIS HAD
HEY!
YOU'RE IN THE WRONG NEIGHBOR-HOOD, SEEMS TO ME
SURE THING OFFICER
THAT IN ONE I WANTED TO BE MILES AWAY FROM ANYTHING AND ANYBODY THAT WAS PART OF MY EVERYDAY LIFE
76

Gezien deze opmerkelijke loop der gebeurtenissen is men geneigd om *Stuck Rubber Baby* een miskend meesterwerk te noemen. Toch is dat maar ten dele waar. Op het Europese vasteland komt de erkenning inderdaad zeven jaar te laat, maar in Amerika waren de critici indertijd wél bij de les. 'Maus, *move over! As a great graphic novel, you've met your match*', zo werd *Stuck Rubber Baby* door Booklist vergeleken met de indringende holocauststrip van **Art Spiegelman**. In de Verenigde Staten won Cruse' striproman meteen een Eisner Award, in Engeland een UK Comic Art Award.

Gay Comix

Voor een goede beschouwing van *Stuck Rubber Baby* is het van belang om de doopceel van auteur Howard Cruse te lichten. Cruse groeide op als zoon van een dominee uit Alabama. Al spoedig maakte hij carrière als stripmaker en cartoonist. De homoseksuele Cruse wierp zich nadrukkelijk op als pleitbezorger van de homogemeenschap in de Verenigde Staten, met name door het blad *Gay Comix* op te richten. Na de strips *Barefootz* en *Wendel* maakte hij zich helemaal vrij om een striproman te maken over de discriminatie van homo's en negers in Amerika. Het kostte hem vier jaar om *Stuck Rubber Baby* te maken, zijn magnum opus.

Discriminatie

Opgedeeld in 24 hoofdstukken van tezamen 210 pagina's vertelt *Stuck Rubber Baby* het verhaal van de onzekere knul Toland Polk die in de jaren '60 volwassen wordt in het racistische zuiden van Amerika. Niet alleen de zwarte bevolking heeft het zwaar te verduren, maar zeker ook de homoseksuele gemeenschap. Cruse situeert zijn verhaal in de fictieve stad Clayfield, want de uitwassen die hij beschrijft hadden zich overal kunnen afspelen. Toland krijgt van huis uit mee dat zwarten inferieur zijn, maar herziet dat standpunt wanneer hij in aanraking komt met de Civil Rights Movement. Daar ontmoet hij de zangeres Ginger, op wie hij verliefd wordt. Toch knaagt er iets aan hem: zijn latente homoseksualiteit. Deze geaardheid brengt hem in een lastig parket als blijkt dat Ginger zwanger is. De coming-out van Toland loopt parallel aan de opkomst van de burgerrechtenbeweging, die een vergaarbak blijkt van zowel zwarten als homoseksuelen. De tegenstellingen culmineren in de (vermeende?) moord op een prominente homo.

Stuck Rubber Baby is een adembenemende smeltkroes van tegengestelde culturen, die door Cruse met een goed oog voor detail worden weergegeven. Het enige minpuntje is de popperige tekenstijl, die de aandacht soms afleidt van het goed gedocumenteerde verhaal dat met dramaturgische finesse is opgebouwd.

***Hierboven*, Interraciale homo-liefde in *Stuck Rubber Baby*.**

***Linksboven*, Omslagtekening voor *Stuck Rubber Baby*.**

Rechtsboven, Howard Cruse.

***Links*, Hoofdpersoon Toland worstelt met zijn latente homoseksualiteit.**

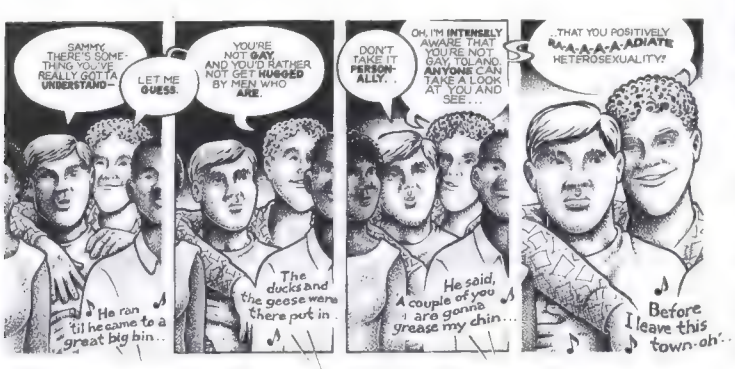
SAMMY, THERE'S SOMETHING YOU'VE REALLY GOTTA UNDERSTAND—
LET ME GUESS.
YOU'RE NOT GAY AND YOU'D RATHER NOT GET HUGGED BY MEN WHO ARE.
DON'T TAKE IT PERSONALLY.
OH, I'M INTENSELY AWARE THAT YOU'RE NOT GAY, TOLAND. ANYONE CAN TAKE A LOOK AT YOU AND SEE...
...THAT YOU POSITIVELY RA-A-A-A-A-ADIATE HETEROSEXUALITY!
He ran 'til he came to a great big bin..
The ducks and the geese were there put in.
He said, A couple of you are gonna grease my chin...
Before I leave this town-oh'..

Stuck Rubber Baby

Cruse
Harper Perennial 1996
ISBN 0-06-097713-2
Prijs $14
(224 pagina's, zwart/wit, s.k.)

BOEKEN

Hellevaart

Collins & Rayner
Atlas 2002
ISBN 90-450-0852-1
Prijs €18,50
(296 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Tussen comic en strip ligt een oceaan. De Amerikaanse en Europese striptradities zijn verre, vreemde buren. Succesvol zijn initiatieven om Europese strips in Amerika te verkopen zelden geweest – en vice versa. Voor detectives geldt dat eens te meer. Amerikanen vereenzelvigen zich niet met getroebleerde helden en hun literairderige avonturen. Voor Europeanen is het *hard-boiled ego* van de Amerikaanse *PI* te vlak, diens weg door de werkelijkheid te rechtlijnig. Kinderen willen nog wel eens Superman spelen, maar Mike Hammer of Dick Tracy?
De afgelopen decennia zijn er natuurlijk *cross-overs* geweest. Die gaan al terug op het briljante werk van **Dashiel Hammett**. Zijn helden hadden een geschiedenis, waren echte helden - met een geslachtofferd hart. In films is die ontwikkeling vanaf de jaren zeventig duidelijk zichtbaar. De Britse film *Get Carter* (1971) maakte van **Michael Caine** een Amerikaanse held: een karakter met een missie. Maar de slotscène had het in Hollywood nooit gemaakt. In de Amerikaanse remake (2000) is **Sylvester Stallone** veeleer een Europese held: *'The most interesting hero to me is the one who does not set out to do heroic deeds'*. Helden zijn niet voor één land te vangen. Had **Jack Nicholson** in *Chinatown* (1974) niet veel weg van zijn kettingrokende collega's in de *film noir*?
In de literatuur en *comic strips* heeft dezelfde ontwikkeling plaatsgevonden. Toch merken we daar in Europa weinig van. **Max Allan Collins**, de auteur van *Road to Perdition* (1998! de Nederlandse vertaling vermeldt abusievelijk 1999 als het jaar waarin deze *graphic novel* oorspronkelijk verscheen), is hier geen bekende naam. Aan de andere kant van de oceaan geldt hij als één van de meest productieve en succesvolle schrijvers in het misdaad- en detectivegenre. Hij is de man achter de strips *Ms. Tree* en *Dick Tracy*, en de geestelijk vader van *private eye* Nate Heller. Tientallen romans (soms gebaseerd op filmscenario's) schreef hij, korte verhalen, scenario's, biografieën en (film)recensies. Collins' succes is gebaseerd op gedegen historisch onderzoek, de precieze contextualisering van verhalen en vooral aan de menselijke dimensies van zijn helden. Is dit de reden, dat **Tom Hanks** de hoofdrol speelt in de film *Road to Perdition* (US-première: 12 juli 2002)?
De held van het boek is Michael O'Sullivan: huisvader èn hitman van **Al Capone**. Deze 'engel des doods' weet werk en privé goed te scheiden. Als zijn zoontje per ongeluk getuige is van een afrekening, raakt O'Sullivan in grote problemen èn gewetensnood. De hel barst los. Kogels knallen van de bladzijden. Het verhaal is plat, de plot zo rechtlijnig als een Sovjetkanaal. Tussendoor simmert de ellende: de reis naar *the heart of darkness* van vader en zoon. De ontwikkeling van beide karakters maakt het boek interessant. Het verhaal draagt hier nauwelijks aan bij. Het zijn de prachtige zwart/wit-tekeningen van **Richard Piers Rayner** die het doen! Een relatief onbekende naam (hij tekende *Hellblazer*). Maar zijn stijl, de afgewogen balans tussen gedetailleerde achtergronden en panorama's enerzijds, precies belijnde close-ups anderzijds is indrukwekkend. Rayner maakt van de mens een held en van de held een dubbelhartige moordenaar!
Of dat Hanks in de film ook gaat lukken? In de eerste kritieken wordt al gezinspeeld op Oscarnominaties. Het zal dus niet lang duren voordat de film naar Europa komt. Uitgeverij Atlas is er op tijd bij. Gewaagd, want Nederland heeft nauwelijks markt voor *graphic novels*. En een boek is geen film. De titel van de houterige Nederlandse vertaling is een zwaktebod. Hopelijk verhindert die niet dat het boek het publiek krijgt dat het verdient.

HM

Dokter Jekyll & Mister Hyde

Mattotti & Kramsky
Oog & Blik 2002
ISBN 90-5492-027-0
Prijs €14,95
(64 pagina's, kleur, h.k.)

Het verhaal van Dokter Jekyll en Mister Hyde van **Robert Louis Stevenson** gaat over de eeuwige strijd tussen goed en kwaad. Overdag is Dr. Jekyll een zeer rijke en charmante persoonlijkheid die zich bezig houdt met het goede leven en door iedereen serieus genomen wil worden. 's Nachts neemt hij een zelfgebrouwen drank die hem verandert in Mr. Hyde, door hemzelf een beest genoemd en onder welk karakter hij zich kan verlustigen aan alles waar hij zin in heeft, uiteenlopend van seks tot moord. Zijn gedrag loopt steeds meer uit de hand, en steeds vaker neemt Mr. Hyde het leven van Dr. Jekyll over totdat Dr. Jekyll niet meer weet of hij nog wel Dr. Jekyll wil zijn...
Lorenzo Mattotti en **Jerry Kramsky** (pseudoniem van Fabrizio Ostani) blijken een zeer goed team (lees ook onder andere *Labyrinten*, Sherpa). De tekst van Kramsky is een prima aanvulling op de tekeningen van Mattotti maar dringt zich niet op, er staat geen woord teveel in. Vooral de tekeningen vertellen het verhaal.
En deze tekeningen zijn een lust voor het oog! Door het gebruik van warme kleuren en donkere schaduwen weet Mattotti prachtige sferen te creëren. Door mensen af te beelden als karikaturen is het een bijzonder spannend geheel geworden. De gekte van Mr. Hyde neemt steeds groteskere vormen aan en de tekeningen worden dan ook bijna psychedelische prenten in uitzinnige vormen, in de prachtigste kleuren (in de verte doet het zelfs een beetje aan het werk van de schilder **Edvard Munch** denken). Elk plaatje is een kunstwerk op zich.
Een echte aanrader. En voor de liefhebbers: *www.mattotti.com*

JD

Buddy Longway 17: Kijkt-voorbij-de-wolken

Derib
Lombard 2002
ISBN 90-5581-401-6
Prijs €4,99
(48 pagina's, kleur, s.k.)

'His name was always Buddy' zong **David Bowie** in 1973. Het jaar

daarvoor werd Buddy Longway in het leven geroepen door schrijver/tekenaar **Derib**. Na het eerste verhaal volgden er nog 15, waarna het 13 jaar stil werd rond Buddy. En plotsklaps verschijnt, begeleid door een mooie promotiefolder, deel 17. 'Nu gaat Derib verder met de saga van woudloper Buddy Longway, waarvan de eerste 16 delen heruitgegeven worden. In vier nieuwe albums zal hij de reeks een besluit geven waarop door duizenden striplezers al dertien jaar wordt gewacht.'

Ik behoor niet tot die verwachtingsvolle lezers. Ooit las ik het eerste deel, *Chinook*, waarbij mij enerzijds de voor een realistische western ongebruikelijke tekenstijl opviel (beetje *Robbedoes*, beetje **Uderzo**, met vreemde kraaloogjes) en anderzijds het feit dat de held reeds in dit eerste deel zijn indiaanse geliefde vindt en er op de laatste bladzijden mee trouwt. Niet slim dacht ik nog, nu gaan ze samen een leuke keukeninrichting uitzoeken en is het afgelopen met het cowboyleven. Ik heb de verdere delen niet gelezen, maar blijkbaar heeft Derib kans gezien om Buddy met vrouw en kinderen dusdanige avonturen te laten beleven dat er 16 delen mee te vullen waren. En waarom niet, het is **Harold Foster** met prins Valiant tenslotte ook gelukt.

Ik was verrast door de tekenstijl in dit nieuwe verhaal. Geheel anders dan het oude werk, al is de verandering mogelijk geleidelijk gegaan. Het tekenwerk van de inmiddels 58-jarige Derib is realistischer, maar verre van spectaculair. De tekeningen lopen soms door tot de rand van de pagina, wat ik persoonlijk niet fraai vind. Verder storen mij de overdadige verwijzingen naar voorgaande delen. Tja, heruitgegeven, nietwaar? Het verhaal is niet onaardig maar vertoont weinig diepgang en is duidelijk geschreven met het oog op aansluiting op zowel het voorgaande als het volgende deel.

Buddy trekt er op uit om een kudde paarden te zoeken. Zijn vrouw herinnert hem aan hun hoofddoel: het terugvinden van hun zoekgeraakte zoon. Indianenvriend Buddy komt vlak en braaf over en heeft erg veel geluk tegen de boeven.

Derib voelt zich duidelijk betrokken bij alles wat de indianen in Amerika in de 19e eeuw hebben doorstaan. Hun geschiedenis is, ook in stripvorm, door velen te boek gesteld. Sommige verhalen kunnen niet vaak genoeg verteld worden. Maar een sterk thema maakt nog geen sterke strip.

RvR

De duistere steden 10: De onzichtbare grens I

Schuiten & Peeters
Casterman 2002
ISBN 90-303-8542-1
Prijs €14,75
(64 pagina's, kleur, h.k.)

Waarschijnlijk waren er voor Casterman commerciële motieven om iets nieuws van **François Schuiten** en **Benoit Peeters** uit te brengen. Immers, Schuiten won dit jaar de grote prijs van Angoulême. Blijkbaar moest het boek zo snel mogelijk daarna in de winkel liggen om nog mee te kunnen profiteren van de publiciteit. Een andere verklaring kan ik niet geven voor het feit dat er op dit moment geen eerste deel van een serie, maar een half boek voor me ligt.

Een boeiende helft, dat wel. *De onzichtbare grens* speelt zich midden in de woestijn af, op het Centrum voor Cartografie. Roland de Cremer, een jonge cartograaf is er een nieuwe medewerker. Het koepelvormige gebouw blijkt al spoedig een wereld op zich te zijn met eigenaardige gebruiken en bewoners, die zich bij voorkeur ontspannen in 'de club' waar kan worden genoten van drank en vrouwen. Er zitten mooie vondsten in dit verhaal zoals de rail waaraan wordt geluchtfietst, de enorme maquette van het continent en het centrum zelf.

Er worden in dit eerste deel verschillende intriges opgebouwd, maar we zullen nog even moeten wachten waar het naar toe gaat. Het is een mooi boek en ik hoop dat de uitgever ons niet al te lang laat wachten op de rest van het verhaal.

HP

My rock 'n roll boogie

Bleek
Oog & Blik 2002
ISBN 90-5492-035-1
Prijs €6,95
(48 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Is de rock 'n roll dood? Die vraag stelt striptekenaar **Bert Bleek** zichzelf in zijn debuutalbum *My rock 'n roll boogie*. Aanvankelijk was dit een uitgave in eigen beheer, verschenen in 2001 met een oplage van honderdvijftig stuks, maar inmiddels heeft uitgeverij Oog & Blik voor een heruitgave gezorgd. Dit bredere bereik is verdiend, want Bleek is een heel behoorlijk tekenaar. Wel is de invloed van **Peter Pontiac** enorm, zowel qua tekenstijl en lettering als qua onderwerp. Bleek is echt een Pontiac-adept, die zich net als zijn voorbeeld uitdrukt in Engelstalige oneliners uit popliedjes. Dat komt goed uit, want *My rock 'n roll boogie* is een zoektocht naar het voortbestaan van deze muziekstroming.

Tijdens een avondje stappen stoort de vetgekuifde rocker Jon Casual zich dusdanig aan de dominantie van housemuziek, dat hij wordt meegenomen op een tijdreis naar de oorsprong van de rock 'n roll. Vervolgens kiepert Bleek een hele bootlading artiesten over de lezer uit, variërend van de oude garde (**Elvis Presley**, **Carl Perkins**, **Rufus Thomas**, *The Ramones*, *The Cramps*, *AC/DC*) tot de nieuwe rockgeneratie (**Beck**, *Lo-Lite*, *The Jon Spencer Blues Explosion* en zelfs **Marilyn Manson**). Kennis van al die artiesten is geen overbodige luxe, want Bleek citeert er lustig op los uit hun liedjes. Irritant daarbij is dat de Engelse teksten in de balloons à la *Haagse Harry* op fonetische wijze zijn opgeschreven, wat het lezen danig bemoeilijkt. Maar hoe zit het nou met die rock 'n roll? Tegen het einde van het boek vult Bleek een hele pagina met een uitgeschreven conclusie,

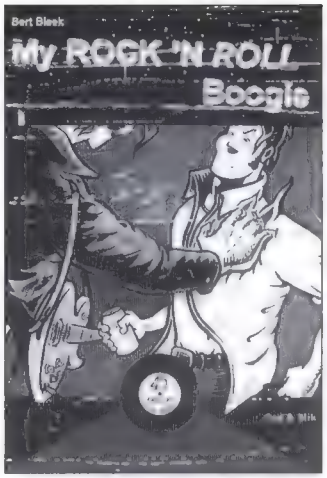

die er op neerkomt dat hij het zelf eigenlijk ook niet weet. Tja...

My rock 'n roll boogie is een amusante collage, zoals Pontiac ze ook wel maakt, maar schiet inhoudelijk als album tekort. Desondanks blijkt Bert Bleek een veelbelovend talent.

JM

XIII 15: Laat de honden los!

Vance & Van Hamme
Dargaud 2002
ISBN 90-6793-613-8
Prijs €4,99
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Sinds XIII zonder geheugen aanspoelde en de zoektocht naar zijn ware identiteit startte, rolde hij van het ene avontuur in het andere, waarbij talloze vijanden hem naar het leven stonden. Wat dat betreft is er in dit vijftiende deel weinig nieuws onder de zon; de titelpersoon wordt opgejaagd door meedogenloze killers en heeft al zijn vernuft en spierkracht nodig om tal van spectaculaire situaties te overleven.

Tekenaar **William Vance** leverde als vanouds verbluffend fraai tekenwerk af. Zijn fotografische

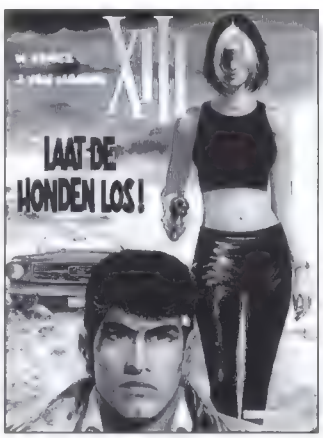

precisie is zo levensecht dat het samen met het filmische karakter van de regie zorgt voor een totaalbeleving die weinig onderdoet voor een Hollywoodfilm. Dat maakt het merkwaardig dat **Jean van Hamme**'s *Largo Winch* en *Meesters van de gerst* wel een televisiebewerking kregen en niet deze serie - die met alle actie en de boeiende rode draad veel beter aansluit op het filmmedium. Wellicht ligt de oorzaak in Vance' emotieloze benadering van zijn personages, want de karakters kunnen sterven, vrijen of moorden zonder dat er ook maar iets van hun gezicht valt af te lezen. Emotie is een belangrijk ingredient voor film en televisie.
Een andere reden om de serie niet te verfilmen is natuurlijk de opvallende gelijkenis met het boek *The Bourne identity* dat al uitstekend werd verfilmd met **Richard Chamberlain** in de hoofdrol.
Het gebrek aan emotie valt overigens niet terug te voeren op het scenario van Van Hamme. In dit album haalt hij weer alles uit de kast en voert hij naast de actie ook een verrassende liefdesaffaire op. Daarnaast geeft hij genoeg situaties waarin angst, woede, verdriet en blijdschap Vance zouden moeten inspireren zijn laatste stap naar het ultieme realisme te doen zetten. Of zou de uitbeelding van emotie alleen mogelijk zijn met echte acteurs?

HW

Summer Blonde

Tomine
Drawn & Quarterly 2002
ISBN 1-896597-49-1
Prijs $24.95
(136 pagina's, zwart/wit, h.k.)

Sinds de verfilming van *Ghost World* is stripmaker **Daniel Clowes** wereldwijd bekend vanwege zijn indringende verhalen over depressieve drop-outs. In de Verenigde Staten loopt echter nog een tweede auteur rond die zich datzelfde thema heeft toegeëigend: **Adrian Tomine**. Al sinds 1991 maakt deze jonge Californiër met Aziatisch bloed de eigen comicreeks *Optic Nerve*, waarin hij korte verhalen vertelt over de meest uiteenlopende *nerds*.

Aanvankelijk stencilde hij de boekjes zelf, maar in '94 werd hij ontdekt door het toonaangevende cultstripblad *Drawn & Quarterly*, dat prompt zijn werk ging publiceren. Eerst *32 Stories* (een bundeling van de eerste zeven *Optic Nerve*-comics die Tomine zelf uitbracht), daarna nieuwe losse deeltjes, die vervolgens per vier worden gebundeld. Enkele jaren geleden verscheen de bundel *Sleepwalk*, nu is het de beurt aan *Summer Blonde*.
Ten opzichte van zijn werk uit begin jaren '90 heeft Tomine (1974, Sacramento) een duidelijke ontwikkeling doorgemaakt. Koos hij vroeger voor extreem korte verhaaltjes in de meest uiteenlopende stijlen, tegenwoordig tekent hij lange verhalen uit in een rustige, eenduidige lijnvoering die doet denken aan collega Clowes. Deze stijlvastheid brengt eenheid in *Summer Blonde*. Dat mag ook wel, want elk van de vier verhalen kent een compleet andere hoofdpersoon. Hun problemen zijn daarentegen heel overeenkomstig: moeite met menselijk contact, opgesloten in een eigen wereld, kortom typische buitenstaanders. Neem de jonge schrijver die zijn *writer's block* hoopt te verdrijven door afspraakjes te maken met een schoolmeisje. Of de ontslagen telefoniste die mensen lastigvalt met neptelefoontjes, in de hoop om leuke contacten te leggen. Om maar te zwijgen van de ontwerper van pornosites die het meisje van zijn dromen stalkt, terwijl hij denkt dat hij haar helpt. Het zijn allemaal uiterst sneue mensen, maar Tomine slaagt erin om ze sympathiek neer te zetten, ondanks hun wereldvreemde gedrag. Ze handelen volgens een eigen logica, die henzelf echter onoverkomelijk in de weg zit. Het laat zich raden dat Tomine zelf ook een klassieke *nerd* moet zijn (geweest). Als ervaringsdeskundige slaagt hij er in om de aberraties afstandelijk in beeld te brengen, zonder goedkoop effect- bejag. *Summer Blonde* is een bundel met vier indringende verhalen, die ons een intieme blik gunnen in de ziel van vier herkenbare *drop-outs*.
Hoe lang moeten we trouwens nog wachten tot het meesterlijke werk van Tomine eindelijk in het Nederlands wordt vertaald?

JM

Een nieuw begin 1: Verloren vrede

Marvano & Haldeman
Dargaud 2002
ISBN 90-6793-626-X
Prijs €6,50
(56 pagina's, kleur, s.k.)

Zo'n vijftien jaar geleden verscheen *De eeuwige oorlog*, een driedelige strip gebaseerd op de anti oorlogsroman van **Joe Haldeman** en in beeld gevraagd door **Marvano**. Het verscheen in de Vrije-vluchtreeks van Dupuis en betekende Marvano's doorbraak als striptekenaar.
De samenwerking tussen de Belg en de Amerikaan beviel goed, want samen zetten ze *Dallas Barr* op, geen bewerking van een roman dit keer, maar een heuse stripserie.
Naast *Dallas Barr* begonnen Marvano en Haldeman aan een tweede serie, die vreemd genoeg bij een andere uitgever verschijnt. *Een nieuw begin* is namelijk het vervolg op *De eeuwige oorlog*. De hoofdpersonen Mandella en Potter komen er in voor en er wordt verschillende keren teruggeblikt op gebeurtenissen uit *De eeuwige oorlog* vanuit een ander perspectief.
Terwijl Potter en Mandella hun sprongen door de tijd maakten, liep de oorlog ten einde en veranderde de wereld met als gevolg dat Marygay Potter ervan is vervreemd. Zij mist Mandella en probeert hem terug te vinden. *Verloren vrede* is een soort overgangsverhaal waarin veel wordt uitgelegd over de achtergrond waartegen het zich afspeelt en de voorafgaande gebeurtenissen.
Dat wil gelukkig niet zeggen dat het in dit album ontbreekt aan

vaart. Integendeel, er gebeurt genoeg om te blijven boeien, de hoeveelheid tekst is goed gedoseerd en Marvano's wat kale tekenstijl en de goed gekozen paginaindeling houden de vaart erin.
Ik heb er vertrouwen in dat *Een nieuw begin* een interessante serie wordt die het predikaat 'de betere sciencefiction' zal verdienen

HP

Kérioth 1: Operatie Prometheus

Boidin & Bertho
Arboris 2002
ISBN 90-343-0034-X
Prijs €6,95
(48 pagina's, kleur, s.k.)

De stad Kérioth is een onheilspellende verblijfplaats. Het merendeel van de bewoners gaat er angstig en zonder materiële welvaart door het leven. De stad wordt bestuurd door een kleine elite die wordt bijgestaan door een repressief politiesysteem. Kortom, een plaats vol intriges, complotten en verraad. Wellicht is Kérioth vernoemd naar de stad uit het bijbelse Judea waar Judas Iscariot, de verrader van Jezus, vandaan kwam. Iskarioth werd de bijnaam van Judas en een ieder uit Kérioth had in de oudheid dan ook een zeer negatieve klank. Eén van de schurken en overlopers in het verhaal heet zeker niet toevallig Iska Ryot.
De stad Kérioth is een vreemdsoortige verzameling gebouwen, gebouwd in een reusachtige kloof met haar fundamenten in een binnenzee. Het is een rommelige stad vol anachronistische Victoriaanse gebouwen en dito kleding. Na een - veronderstelde - vernietigingsoorlog leven de mensen

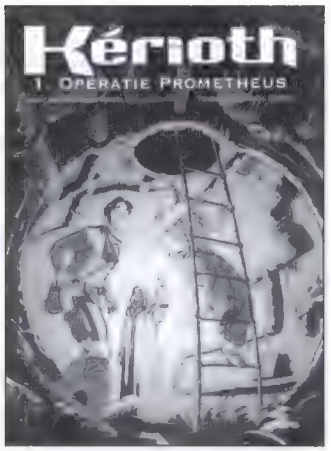

merde belevenissen spelen sociale conflicten een belangrijke rol. Bovengronds is er de strijd van de onderdrukte arbeiders (Kameraden genoemd) die aangevoerd worden door de moedige vakbondsleider Yodi Raimi. Ondergronds zijn er de opstandelingen onder leiding van de gemaskerde rebellenleider Mandrin. De gezamenlijke vijand is de regering en de gewelddadige politie. Boidin weet deze ogenschijnlijk zware thema's luchtig in te kleden in een verhaal met veel vaart. Bovendien ontstaat er aan het einde van het album een voorzichtige romance tussen Alceus en vakbondsdochter Marion. Tot een afgerond verhaal komt het niet, maar het vervolg hoeft niet lang op zich laten te wachten. In Frankrijk is inmiddels het tweede deel al verschenen met de titel *Etoile Noire* (Zwarte ster).

JdL

hier geïsoleerd met weinig technische hulpmiddelen een rauw bestaan. **Marc-Antoine Boidin** en **Pascal Bertho** zijn met de inbreng van Kérioth zowel schatplichtig aan de steden die figureren in *Jeremiah* van **Hermann** als aan de vroege verhalen van *De Incal* van **Moebius** en **Alexandro Jodorowsky**.
Bertho is een knappe tekenaar die veel verrassende kaders en perspectieven gebruikt. Elke pagina wordt beschouwd als een apart werkstuk en dat levert een zeer gevarieerd opgebouwd album op. Boidin levert hem een bekwaam avonturenverhaal af, zij het dat de ingrediënten erg klassiek zijn. De helden zijn de sullige, goedmoedige Simeon Blanquet en de ijdele en impulsieve Alceus Bouton. Deze tegenpolen en boezemvrienden sparen om zo snel mogelijk weg te kunnen en elders een beter bestaan te bereiken. Om geld te verdienen melden ze zich aan bij het stadsbestuur om parasieten te vernietigen die de fundamenten en daarmee het bestaan van Kérioth bedreigen. De duikboot Prometheus is hun instrument. Op de achtergrond van hun onbekom-

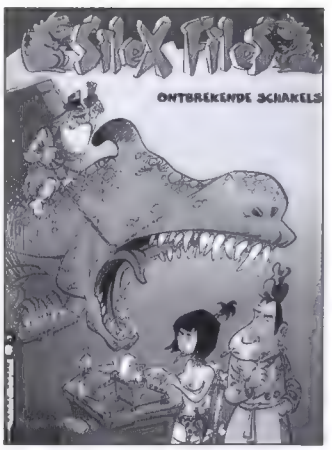

Silex Files 1: Ontbrekende schakels

Foerster
Lombard 2002
ISBN 90-5581-390-7
Prijs €4,99
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Ook in de oertijd was er al misdaad. Rex Raw ziet een gat in de markt en start het eerste privé-detectivebureautje uit de geschiedenis. **Philippe Foerster** tekent en schrijft het scenario van dit eerste album in de nieuwe humoristische misdaadreeks *Silex Files*. Zijn privé-detective is het type *private eye* uit de Amerikaanse gangsterfilms van de jaren rond de tweede wereldoorlog. Net als zijn nakomers draagt Rex Raw een trenchcoat, hangt er een sigaret aan zijn lippen, houdt hij domicilie in een oud, vervallen kantoor en heeft hij een mooie secretaresse. Alleen is de setting de oertijd en opereert Rex in Paleocity. *Ontbrekende schakels* is een verhaal vol humor met spitse dialogen dat speelt in een absurde fantasiewereld: held en schurken verplaatsen zich per pterodactylus en bronto, maar mobieltjes zijn al een plaag. Blaffers zijn van steen en ontploffen als je schiet. Onhandig vindt Rex, die verlangt naar de ijzertijd. In sneltreinvaart stort hij zich op zijn opdracht. Hij ontmoet domme gorilla's, gewetenloze maffiabazen, kruipende barkeepers en corrupte politierechercheurs.
Het verhaal volgt het bekende scenario. Vol vertrouwen wacht Rex geduldig op de klanten. Het duurt even voor die komen. De eerste klant is een corpulente vader die hem vraagt zijn verdwenen zoon op te sporen. Rex begeeft zich in het nachtmilieu en krijgt een paar rake klappen. De onderwereld biedt hem tegelijkertijd gouden bergen voor een geheimzinnig kistje. Uiteindelijk volgt een explosieve ontknoping.
Van zijn voorliefde voor thrillers getuigde Foerster in het sciencefiction-album *Styx*, dat hij samen met **Andreas** maakte in 1995 voor de reeks *Getekend* van Lombard. Dat was een album dat op zichzelf stond.
Rex Raw en niet te vergeten Uma Pooh maakten een veelbelovend debuut dat hopelijk wèl een vervolg krijgt.

EvdH

Heer der dolende zielen I: Het eiland Brac

Vehlmann & Bonhomme
Dargaud 2002
ISBN 90-6793-657-X
Prijs €4,99
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Als je dit album van **Fabien Vehlmann** en **Matthieu Bonhomme** oppakt, dan word je gelijk bekropen door de beklemmende sfeer die de prachtige omslag uitstraalt. Vluchtig door het album bladerend zie je alleen maar sombere plaatjes. En als je het kritisch bekijkt, kom je maar tot één plaatje in het gehele album waarop geen sombere kleuren te vinden zijn en dat is het allereerste plaatje; een plaatje met alleen blauwe lucht en witte meeuwen.
Het verhaal over Jean-Baptiste Poulain, een huisonderwijzer, die op een afgelegen eiland de zoon van de Baron moet gaan onderwijzen, ontvouwt zich met veel vaart. Al snel na zijn aankomst wordt het lijk gevonden van de

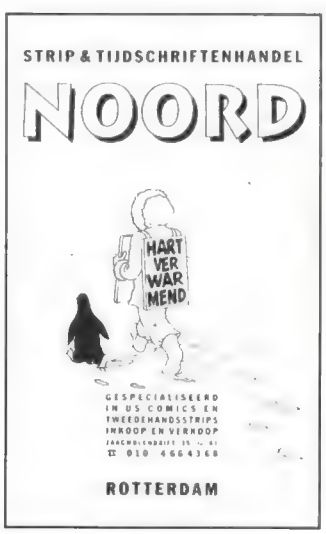

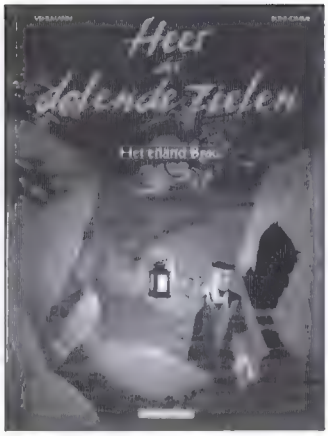

beoogde leerling. De gemoederen op het eiland raken verhit, want er zijn eerder moorden gepleegd. Het lijkt helemaal uit de hand te lopen als blijkt dat de Baron niet het slachtoffer, maar de moordenaar is. En wat voor een moordenaar; één met een gitzwart verleden.
Jean-Baptiste Poulain wilde na de ontdekking van het lijk van de zoon van de Baron zo snel mogelijk het eiland weer verlaten, maar het eerstvolgende schip naar het vasteland, zou pas over een maand vertrekken. Dus hij zat gevangen. Omdat hij met zijn werk de zijde van de Baron had gekozen, richt de volkswoede zich eerst zelfs tot hem, maar tijdens een ontsnapping, doet hij een grote ontdekking.
In een dramatische ontknoping komen verschillende verhaallijnen bij elkaar. Op de laatste pagina laat de onderwijzer - nu 'Heer der dolende zielen' genoemd - een opening voor een vervolgverhaal. Als dat in dezelfde sfeer kan worden afgeleverd als dit album, dan liever vandaag dan morgen. Want dit is verhalen vertellen. Prachtig!

HvdZ

De blanke weduwe

Gillon
Dupuis 2002
ISBN 90-314-2408-0
Prijs €12,35
(88 pagina's, kleur, h.k.)

Paul Gillon, striptekenaar, verhalenverteller, 76 jaar jong en reeds meer dan 60 jaar in het vak, slaagt er nog steeds in de stripwereld te verrijken. Zijn laatste album is een psychologische thriller, waarin de geestelijke en lichamelijke teloorgang van een jonge vrouw wordt verbeeld. Valerie is nauwelijks 19 jaar oud als zij op haar trouwdag haar verse echtgenoot als gevolg van een bizar auto-ongeluk verliest. Toch al niet zo stabiel in het leven staand is dit voor haar het sein om, daar waar zij verschijnt, als een ongeleid projectiel haar frustraties te botvieren. Op haar vlucht voor de werkelijkheid laat

zij een spoor van vernieling, moord en verderf achter. Haar nieuwbakken zwager tracht het mysterieuze in deze vrouw te doorgronden. Zij laat hem echter niet toe tot haar emoties en wijst hem radicaal af. Geïntrigeerd door haar onaangepaste gedrag volgt hij haar spoor door diverse continenten. De afloop kan niet anders dan tragisch zijn. De destructieve krachten die zij door haar afwijkende gedrag heeft losgemaakt bij zowel mannen als vrouwen keren zich nu tegen haar. Uit het dossier dat als toetje bij dit album is gevoegd, blijkt dat Gillon bij voorkeur vrouwen in de hoofdrol plaatst van zijn verhalen. Hij kwam daartoe omdat tot in de vijftiger jaren van de vorige eeuw de rol van vrouwen in met name stripverhalen slechts aanvullend was. Een mooie inhoudsloze huls. Aan de hand van tien portretten van markante vrouwen uit zijn oeuvre blikt hij terug op zijn stripkunst. Wie kent ze niet, die bekoorlijke gevaarlijke dames uit onder meer *Schipbreuk in de tijd* en *De Genadelozen*. In *Jeanne d'Arc* ziet hij behalve de heilige een jonge vrouw van vlees en bloed met diepe gevoelens voor Gilles de Rais.
Gillon werkt in een realistische stijl waarin afwisselend ruimte wordt geschapen voor sfeerscènes met veel dialogen en actiescènes, waarin met een pennenstreek de fraaiste decors ontstaan. De filmische wijze waarop hij zijn camera opstelt, toont de ware meester. Alles klopt aan dit werkstuk.

RB

Dexter London 1: Beroepsavonturier

Garcia & Léo
Dargaud 2002
ISBN 90-6793-589-1
Prijs €4,99
(48 pagina's, kleur, s.k.)

'Dexter London, Avonturier, Ik ben in voor alle opdrachten, ook onmogelijke.' Met deze advertentietekst doet Dexter London, een werkeloze nietsnut, een laatste vertwijfelde poging om aan werk en geld te komen. Zoals ge-

EN VERDER...

✷ ***Agent 327 16: De wet van alles*** *(Lodewijk, M). Helaas voelt Lodewijk zich geroepen om nu ook, na Storm, te gaan experimenteren met Agent. Hinderlijke fotoplaatjes en pseudo-driedimensionale beelden wisselen irritante reclameboodschappen en Startrek-geneuzel af. Dit tegen de achtergrond van een reis door de tijd om het heelal (toe maar!!) te redden.* *(TdK)*

✷ ***Collectie Buitengewesten 14: Arvandor 1: De duistere leer*** *(Thomas/Stoffel, Arboris). Variant op de Rode Ridder-cyclus waarin kroegeigenaar Hornitos Aren samen met bevriende priesteres en ridder optrekt tegen Baron Rodyus en de sekte van het duister. Bekend concept in oud jasje.* *(TdK)*

✷ ***Collectie Buitengewesten 15: De macht van de Runen 1: Phoé*** *(Plumail/Pradier, Arboris). Feya, toekomstig koningin en haar leermeester Ielk'h hebben een verboden verhouding. Hun liefdeskind is inzet in een strijd die vooral opvalt door een overdosis afzichtelijke monsters, een reeks onuitspreekbare namen en de noodzaak om keer op keer terug te moeten bladeren.* *(TdK)*

✷ ***Djinn 2: De dertig belletjes*** *(Dufaux/Miralles, Dargaud). De heldin krijgt een heupketting met dertig belletjes en moet voor elk belletje iemand bevredigen. Pas daarna mag ze de harem in. De psychologische machtsspelletjes die onder dwang en geweld leiden tot erotische situaties zijn verontrustend, maar maken tegelijkertijd deel uit van een ongekend avontuur.* *(HW)*

✷ ***Donald Duck 111: Donald Duck als speurder*** *(Barks, Sanoma). In plaats van Donald speelt Dagobert in dit album een hoofdrol. In twee evenzo klassieke als bekende verhalen van de hand van meester Barks, strijdt Dagobert met de Zware Jongens om de inhoud van zijn geldpakhuis en gaat hij, een zenuwinzinking nabij, daarna op zoek naar een land zonder geld(zorgen).* *(TdK)*

✷ ***Sigmund 9: Negende sessie*** *(De Wit, Harmonie/Oog & Blik). Patiënt: In Italië mogen mannen een vrouw een tik op de bil geven. Sigmund: Tja... hier niet. Patiënt: Nee! Hier moet je ze vastbinden en urenlang afrossen met een zweep... Veeleisende bitches! En zo nog 201 keer.* *(TdK)*

✷ ***Zodiak 6: De terugweg*** *(Ritstier/Oosterveer, Boumaar). Voluptueuze vrouwen, gespierde helden, kwaadaardige trollen, bebaarde magiërs en monsterlijke gedrochten; alle spelers nodig voor een ouderwets sageverhaal zijn als vanouds in Zodiak aanwezig. Ook het scenario over de jacht en zoektocht naar de drie veren van verleden, heden en toekomst ontbreekt niet. Toch slagen Ritstier en Oosterveer er niet in om een volledig album te amuseren.* *(TdK)*

WONDERLAND
VOOR AL UW STRIPS!
WWW.WONDERLANDSTRIPS.NL

bruikelijk: als de nood het hoogst is, is de redding nabij. Dexter wordt door een bezorgde en welgestelde moeder ingehuurd om haar zoon te begeleiden en te beschermen op zijn reis naar het verre Dorchland. Omdat geld geen probleem is, kunnen zij zich een luxe vliegreis veroorloven en al gauw bevinden ze zich in hoge en zelfs adellijke kringen. Dexter heeft het prima naar zijn zin en is bijzonder tevreden over zichzelf tot het moment waarop zij een tussenlanding moeten maken in een naburig land en de aldaar aanwezige militaire politie jacht maakt op een prins die zich aan boord van het vliegtuig bevindt. Als Dexter vervolgens instemt om de tocht vergezeld van de knappe professor Sydney Mccoy en diens assistente verder over land te maken, raakt hij verzeild in diverse ongemakkelijke situaties.
Na *Aldebaran* en *Betelgeuze* waarin vakman **Léo** (pseudoniem van Luiz Eduardo de Oliveira) zowel het scenario als de tekeningen voor zijn rekening nam, laat hij nu het tekenen over aan **Sergio Garcia**. Die weet een sfeervol geheel te creëren waarin het maar niet duidelijk wordt in welke tijd het verhaal zich afspeelt. Futuristische vliegtuigen die tevens antiek aandoen, de mysterieuze aanwezigheid van het volk der blauwe mensen, prehistorisch ogende dieren en soldaten met opvallende Duitse tweede-wereldoorloghelmen laten je hierover constant in twijfel. Aan perspectief of achtergrondinvulling doet Garcia waarschijnlijk bewust niet, het mooie ervan is dat je het niet eens zou willen. Léo neemt ruim de tijd om zijn verhaal te doen, in de eerste 20 pagina's vindt hoegenaamd geen enkele actie plaats, hetgeen opmerkelijk te noemen is in een boekwerk getiteld *Beroepsavonturier*. Toch blijft hij knap de aandacht vast houden door geregeld Dexter zijn eigen daden in de ikvorm te laten becommentariëren. Uitkijken naar deel 2!

TdK

Bouncer 1: Een diamant voor het Hiernamaals

Boucq & Jodorowsky
Oog & Blik 2002
ISBN 90-5492-0039-4
Prijs €14,95
(56 pagina's, kleur, h.k.)

Bouncer is het verhaal over drie broers. De middelste, Ralton, is een misdadige en op geweld beluste kapitein in het leger van de Zuidelijken. Dat de oorlog allang is afgelopen en verloren kan deze woesteling niet doen besluiten te stoppen met vechten. Als de middelen van zijn legertje aanhangers opraken, besluit hij met een aantal getrouwen een bezoek te brengen aan zijn oudere broer Blake. Ralton blijkt op zoek te zijn naar een grote diamant 'Het oog van Cain' die zij ooit hebben buitgemaakt bij een overval en is verborgen door hun moeder. Als Blake volhoudt de schuilplaats niet te kennen worden hij en zijn vrouw meedogenloos vermoord. Alleen de jonge zoon van Blake weet te ontsnappen en gaat op zoek naar de jongste broer (nummer drie) die als Bouncer (uitsmijter) werkt in de Inferno Saloon. Deze broer neemt de jongeling op sleeptouw en vertelt hem de geschiedenis van hun jeugd. Daarin wordt duidelijk hoe de beruchte diamant in hun bezit is geraakt en ook dat de Bouncer nog een appeltje te schillen heeft met zijn broer.
De namen van **François Boucq** en **Alexandro Jodorowsky** op de cover schroeven de verwachtingen van de koper van dit album behoorlijk hoog op. Beide heren hebben dan ook reeds een flinke reputatie opgebouwd. Na lezing kan niet anders worden vastgesteld dat aan deze verwachtingen is voldaan.
Bouncer is een keiharde western waarbij niet wordt gekeken op een geweldscène meer of minder. Afgehakte hoofden, gutsend bloed en legio schietpartijen worden bij voortduring onverbloemd in beeld gebracht. Ondanks dat het scenario op zich niet ingewikkeld is, raak je als lezer geïntrigeerd door de verhoudingen tussen de broers en hun moeder. Tijdens en ook na het lezen van dit album blijf je je afvragen wanneer zij elkaar weer zullen ontmoeten en wat daarvan de schade zal worden. Dat de auteurs zullen scoren met dit album staat wel vast. De geschiedenis (onder andere *Durango*) toont aan dat er een publiek is voor dit genre. Zolang Jodorowsky kans ziet om zijn verhaal met de huidige vaart te blijven brengen, kan *Bouncer* een lang leven beschoren zijn.

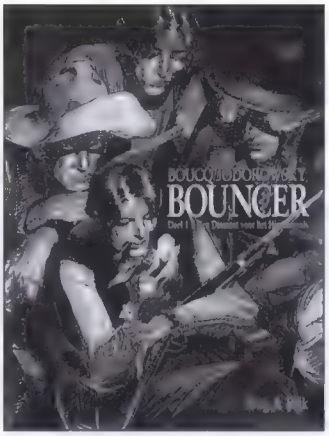

TdK

Collectie Buitengewesten 13: Kwaïdan 1: De watergeest

Jung
Arboris 2002
ISBN 90-343-0015-3
Prijs €6,95
(48 pagina's, kleur, s.k.)

We schrijven Japan, de 12e eeuw. Twee gezusters, de knappe Orin en de lelijke jaloerse Akane, zijn beiden verliefd op dezelfde man. Akane verminkt haar zuster Orin door haar zuur in het gezicht te gooien. Maanden later maakt Orin gebroken een einde aan haar leven door zich te verdrinken in het Amada-meer. Als hun beider geliefde hoort van de verdrinking steekt hij zich de ogen uit en verbindt zich voor eeuwig met Orin door zich eveneens over te geven aan het donkere water van het meer.
Het verhaal krijgt twee eeuwen later een herstart als een klein meisje met verminkt gezicht, verborgen achter een masker, wordt geplaagd door buurtkinderen.

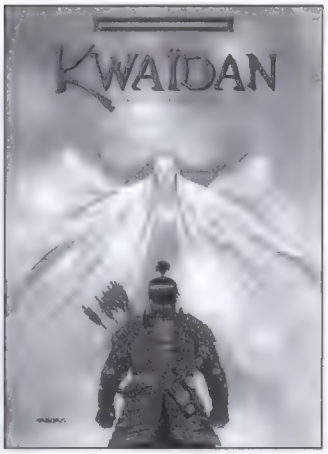

Het blijkt de gereïncarneerde Orin te zijn die zich opnieuw met een tragische lotsbestemming ziet geconfronteerd.
Tekenaar en scenarist **Etienne Jung**, die al eerder scoorde met twee delen van *Het meisje en de wind* in de collectie Buitengewesten, is goed op dreef in deze fantasystrip. Tegen de achtergrond van het middeleeuwse Japan weet hij door middel van sober kleurgebruik de juiste snaar te raken. De pagina's lijken geregeld in blauwgroen of geelbruin gedoopt, kleuren die ieder bij een eigen verhaallijn horen. De lezer raakt hierdoor niet snel de draad kwijt.
Het verhaal eindigt met een ouderwetse *cliffhanger* waardoor je genoodzaakt bent om in spanning het volgende deel af te wachten. Ben je echter gepakt door de tekenstijl is het zonder meer de moeite waard om ook eens ander werk van deze tekenaar in te zien. Op de één of andere manier heeft Jung overigens iets met vrouwen en maskers; ook in de van zijn hand afkomstige reeks *Yasuda* is al sprake van een vrouw zonder gezicht. Jung en mysterieuze vrouwen, het blijkt een goede combinatie.

TdK

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! goed
!!! redelijk
!! matig
! slecht
··· abominabel

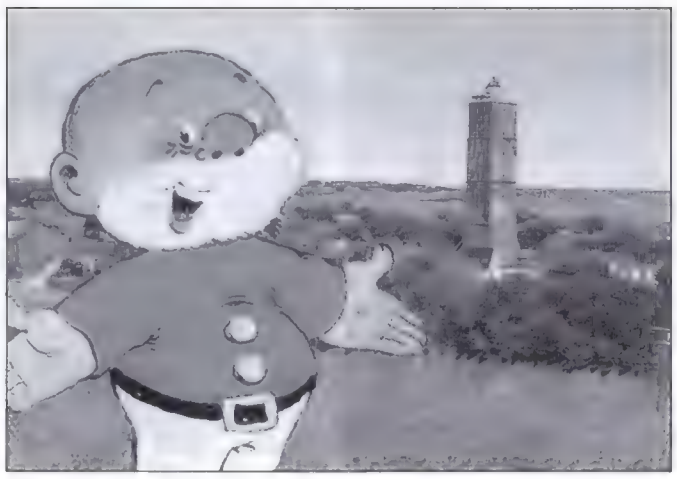

Paulus van het eiland

Sinds 8 juni kunnen wadbezoekers de tentoonstelling *Paulus de Boskabouter van Terschelling* bezoeken. Maker **Jean Dulieu** woonde van 1946 tot 1953 op dit eiland en werkte daar aan vele avonturen die in museum 't Behouden Huys kunnen worden herbeleefd, onder andere dankzij een nagebouwd boomhuis en een panoramatheater. Het bijbehorende boekje kan worden besteld via telefoon (+31)(0)562-442389 of per e-mail (*behoudenhuys @euronet.nl*), waar u natuurlijk ook voor allerlei andere informatie terecht kunt. De tentoonstelling loopt tot 8 januari 2003.

HW

Stripbeeldentuin

Strips en de Floriade 2002 blijkt een inspirerende combinatie. Niet alleen beleven bekende striphelden als Suske en Wiske er hun avonturen (zie album *274: De fleurige Floriade*), er is ook een heuse stripbeeldentuin te zien, naar ontwerpen van **Joost Swarte**.

Eén van de onderdelen van de Floriade is het paviljoen 'De Nationale Inzending'. Hierin geeft de rijksoverheid een voorproefje van de toekomstige inrichting van 'groen' Nederland. Centrale vraag daarbij is hoe het land ondanks de sterke verstedelijking leefbaar gehouden kan worden. Het bureau Donald Janssen Ontwerpers kreeg de opdracht de bijbehorende exposities binnen en buiten in te richten. Voor buiten gold de eis dat het uiteindelijke resultaat weer- en vandaalbestendig moest zijn, waarbij de verschillende visies van de diverse ministeries in een enkele zin duidelijk gemaakt moesten worden.

'Bij ons ontstond het idee om deze boodschappen in striptekeningen te verpakken. Uiteindelijk kwamen we bij Joost Swarte terecht omdat hij in een heldere lijn werkt', zegt **Paulien Koopmans** die toen verbonden was aan het bureau. Swarte ging aan de slag en werkte elk thema, dat te maken heeft met de inrichting van de leefomgeving, uit in een illustratie. Volgens Koopmans slaagde hij er telkens in om er een gekke kronkel aan te geven. Zijn ontwerpen werden vervolgens driedimensionaal weergegeven door er roestvrij stalen beelden van te maken. 'Swarte was erg enthousiast, omdat hij zo'n 3d-weergave van zijn werk nog niet eerder had meegemaakt. We hebben een bouwbedrijf in de arm moeten nemen die met behulp van lasertechnologie de stalen vormen sneed.'

In totaal staan er 22 beelden van 1,5 meter hoog paarsgewijs langs de paden in het paviljoen. In ieder beeld is ruimte uitgespaard voor een bordje waarop een boodschap staat.

Meer info via de sites *www.floriade.nl* en *www.nederlandstraks.nl*

RS

Asterix hertaald

Stripliefhebbers vinden het niet leuk als hun helden veranderen. De reacties waren heftig toen Wiske haar klassieke jurkje onlangs verruilde voor een kort rokje. Ook het feit dat Lucky Luke enige tijd geleden stopte met roken viel bij fans niet in goede aarde. En nu is Asterix dan aan de beurt. Uitgeverij Hachette brengt de klassieke avonturen van onze Gallische stripheld in Nederland namelijk opnieuw uit met een totaal herziene vertaling. Dit brengt een aantal ingrijpende veranderingen met zich mee. Dat blijkt al als we de titels van de 'oude' en de 'nieuwe' vertaling naast elkaar leggen. *Asterix en de Gothen* heet nu bij voorbeeld *Asterix en de Goten* (dus zonder 'h', overigens geen spelfout!) en *Asterix en de gladiatoren* heet nu *Asterix als gladiator*. Al lezende ontdekt men dat het niet alleen bij andere titels is gebleven. Het meest opvallend zijn de vernederlandste namen van sommige personages. Bard Assurancetourix heet nu Kakofonix en stamhoofd Abraracourcix Heroïx.

Andere opmerkelijke voorbeelden zijn de hertalingen van de Romeinse legerplaatsen Petibonum (nu Grootmocum) en Babaorum (nu Adfundum). Ook bijfiguren heten ineens anders: de druïden Pygmix, Poedrix, Barometrix en Tachtix uit *De Gothen* heten in *De Goten* ineens Potpourrix, Prefix, Aerobix en Mannekepix. De Romeinse grenssoldaten Piccetanus en Overjassus noemden zich vroeger Pompelmus en Langelus en zelfs de Gothen ontkomen er niet aan: leider Wattuntric bij voorbeeld heet ineens Statistik, en zo gaat het voort.

Aan de nieuwe vertaler van Asterix, **Frits van der Heide**, de vraag wat er mis was aan de oorspronkelijke namen. 'Ik had niet de indruk dat veel namen voor iedereen nou zo begrijpelijk waren. Aangezien *Asterix* totaal opnieuw uitgegeven werd, leek het voor iedereen een prachtige gelegenheid om schoon schip te maken en om niet met de vergissinkjes en de Franse onbegrepen elementen te blijven zitten uit de vorige uitgaven.'

René van Royen en **Sunnyva van der Vegt**, auteurs van de bestsellers *Asterix en de waarheid* en *Asterix en de wijde wereld*, vinden de hertaling een vreemde zaak. Van Royen: 'Het zorgt voor discontinuïteit in de serie. Het leuke is juist dat alle generaties, ook al zijn sommige namen moeilijk uit te spreken, met elkaar over de strip kunnen praten. Door hoofdpersonen anders aan te spreken creëer je communicatieproblemen tussen de oudere en jonge generaties. Er ontstaan dan twee verschillende lezersgroepen.'

Het duo wil een brief sturen naar uitgeverij Hachette in Parijs waarin ze pleiten om terug te keren naar de oude naamgeving. Ze zijn met name ontstemd over de naamsveranderingen van Abraracourcix (spreek uit als *'à bras raccourcis'*, met alle kracht) en Assurancetourix (spreek uit als *'assurance tous risques'*, een a-tot-z-verzekering). 'Deze namen zijn ingeburgerd. In andere

landen, zoals Duitsland en Engeland, is gekozen om vanaf begin af aan te kiezen voor minder moeilijke namen. Dat hadden we dan in Nederland toen ook moeten doen. Nu niet meer.' In Duitsland heet het stamhoofd Majestix, de bard Troubadix en de druïde Miraculix; in Engeland heten de eerste twee respectievelijk Vitalstatistics en Cacafonix. Spanje overigens hanteert gewoon de Franse namen.

Van Royen tilt minder zwaar aan de naamswijzigingen van bijfiguren of geografische aanduidingen. Zo is de toevoeging 'Het land der Kelten' op de bekende landkaart in de albums volgens hem correct. 'Kelten en Galliërs zijn hetzelfde'. Van Royen en zijn partner Van der Vegt leggen momenteel de laatste hand aan een derde boek: *Asterix en wij* (geplande verschijningsdatum: november 2002). Hierin willen de twee oudheidkundigen aan de hand van voorbeelden uit de strip de heersende opinie aanvechten dat de Kelten onder de Romeinse over-

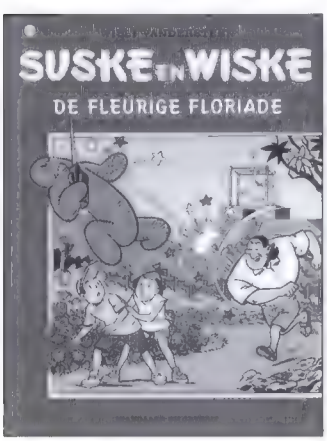

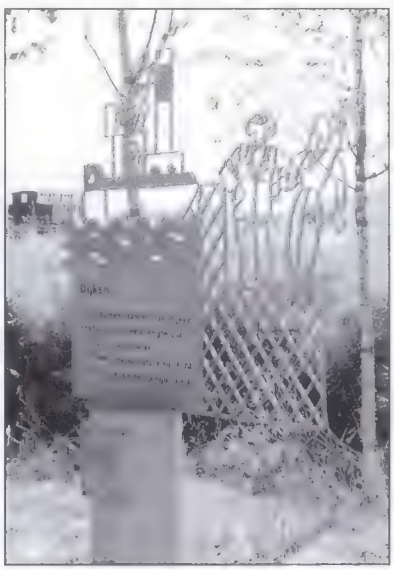

heersing op het vasteland in Europa verdwenen en alleen overbleven in Groot-Brittannië. 'Op het continent draagt iedereen nog steeds sporen van het Keltisch erfgoed met zich mee', aldus Van Royen.

JvK/RS

Expo Yrrah

Nog tot en met 1 september is de expositie *Zwart bloed* te zien in de Rotterdamse Kunsthal, waar tekeningen hangen van **Harry Lammertink** (1932-1996). Onder het pseudoniem Yrrah tekende hij veertig jaar lang cartoons voor onder andere *Het Parool*, *Vrij Nederland* en veel buitenlandse bladen, zoals het Amerikaanse tijdschrift *Esquire*. De tentoonstelling laat originele, zowel vroege, als late illustraties zien.

Harry Lammertink had als kind een zwakke gezondheid. Voor langere tijd was hij aan bed gekluisterd. De beperking van zijn bewegingsvrijheid betekende het begin van zijn carrière, want ter afleiding begon hij te tekenen. Bij zijn dood liet Yrrah ruim zevenduizend tekeningen na. Hij bouwde een oeuvre op dat een duidelijke voorkeur laat zien voor de schaduwzijde van de mens, met thema's als dood, zelfmoord, religie, militarisme, man/vrouw-verhouding, ziekte en verval. Bovenal was Yrrah geobsedeerd door vrouwen en had hij een intense afkeer van kerk en fascisme.

Lammertink had een virtuoze tekenhand en was in staat de machtsverhouding tussen mensen, de drang tot overheersing en vernedering, hypocriet gedrag en hulpeloosheid op onverbloemde wijze aan de kaak te stellen. Zijn personages zette hij vaak monumentaal neer door een laag perspectief te gebruiken.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling verscheen bij uitgeverij De Harmonie het overzichtsboek *Zwart bloed* (€27,50).

Kunsthal, Museumpark, Westzeedijk 341, Rotterdam, telefoon (+31)(0)10-4400301. Open op dinsdag t/m zaterdag van 10-17 uur, zondagen van 11-17 uur.

RS

Indonesische strips in Leiden

Wie de tentoonstelling *Madjoe. Indonesische stripverhalen* tijdens de Stripdagen Haarlem heeft gemist, kan nu terecht in het Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden. Daar krijgen bezoekers een staalkaart te zien van strips vanaf 1930, toen één van de eerste Indonesische strips in een krant verscheen. Het stripverhaal wordt in Indonesië vooral gebruikt om normen en waarden uit te dragen, maar ook om de publieke opinie een stem te geven. Op de tentoonstelling zijn onderwerpen als de kijk op de geschiedenis, de onafhankelijkheidsstrijd en kritiek op de regering te zien. Vandaag de dag heeft de Indonesische strip het moeilijk vanwege de politiek gespannen situatie en de slechte economische omstandigheden en verschijnt het overgrote deel alleen als small-pressuitgave.

Nog te zien tot en met 27 oktober 2002, in Rijksmuseum voor Volkenkunde, Steenstraat 1, Leiden. Telefoon (+31)(0)71-5168800. Open op dinsdag t/m zondag van 10-17 uur. Voor meer info over het stripverhaal in Indonesië: zie *Stripschrift 327*, de rubriek 'Land in zicht'.

RS

Spiderman

Na het redelijk succes van de film *The X-men*, een Hollywood-bewerking van de gelijknamige superheldencomic, kon de verfilming van andere helden niet uitblijven. Er zijn echter genoeg jammerlijke producties voorafgegaan, dus het wantrouwen was groot. De film *Spider-Man*, geregisseerd door voormalig horrorgrootmeester **Sam Raimi**, weet het vertrouwen goeddeels te herstellen (ruim 40.000 bezoekers tijdens de Nederlandse première-avond!). Oké, Gwen Stacey bestaat in de film niet, laat staan haar vader de commissaris. En ja, het drama dat Gwen overkwam, vind op het witte doek geheel niet plaats (ook niet voor haar plaatsvervangster). Maar de schokkende ervaring die de nerdige student Peter Parker ertoe aanzet superheld te worden is in volheid aanwezig. Eigenlijk heeft deze film een stuk minder last van 'verhaallijn-compressie' dan *The X-men*, waar verschillende X-generaties plotsklaps bij elkaar op school zitten. En de cameravoering, aan Raimi wel toevertrouwd, is fraai – zeker bij het webslingeren door de stad.

JB

Atlas

De literaire uitgeverij Atlas maakte een verrassend debuut op de Nederlandse stripmarkt met het eerste deel van de stripversie van **Marcel Proust**s *Op zoek naar de verloren tijd* (door **Stéphane Huet**) en *Hellevaart*, een gangsterstrip van **Max Allan Collins** en **Richard Piers Rayner**. Maar er zit meer in het vat. 'Wij willen een structureel, zij het in het begin bescheiden, stripbeleid op poten zetten', zegt redacteur **Hans Enters** van Atlas. 'Strips horen bij het hele spectrum van boeken en zijn bijna net zo belangrijk voor de literaire vorm als romans.'

Het idee om strips uit te brengen komt uit de koker van Enters en directeur **Emile Brugman**, beiden stripliefhebbers. Toen Atlas in 1991 begon, was het publiceren van stripboeken nog te risicovol, maar met het grote succes van de Proust-verstripping in Frankrijk als voorbeeld durfde Atlas het nu wel aan. 'Wij denken dat er in Nederland ruimte bestaat voor het uitgeven van literaire strips. Er is veel mooi aanbod dat hier niet of nauwelijks verschijnt.' Enters doelt onder meer op de uitgaven van de Franse stripuitgever L'Association, waarvan Atlas de serie *Persépolis* van **Marjane Satrapi** wil uitbrengen. De uitgeverij heeft tevens de rechten gekocht op de strip *Berlin* van de Amerikaan **Jason Lutes**. Andere plannen behelzen het samen met de Franse uitgever Denoël uitgeven van cartoons van **Sempé** en het publiceren van strip-dichtbundels die in Frankrijk door Petit à Petit op de markt worden gebracht. Hierbij maken verschillende tekenaars bewerkingen van gedichten van **Baudelaire** en **Victor Hugo**, die bij Atlas respectievelijk dit najaar en begin 2003 zullen verschijnen. Ook wil de Nederlandse uitgever de stripbewerking van ver- halen van **Guy de Maupassant** uitbrengen, waarvoor Petit à Petit ook verscheidene tekenaars inschakelde.

RS

Neo Rauch en Dig, Dag & Digedag

Het Bonnefantenmuseum in Maastricht organiseert een tentoonstelling rond het werk van de Duitse kunstenaar **Neo Rauch** (Leipzig 1960). Naast werk van hemzelf is tevens de deel-expositie *Rauchs favorieten* te zien. Zijn keuze blijkt stripgedreven: Rauchs favoriete tekenaars zijn **Hannes Hegen**, **Edgar P. Jacobs** en **Daniel Clowes**. De expositie toont naast diverse originelen een aantal eerste drukken van *Mosaik*, het blad waarin Hegen de avonturen van de drie jongetjes Dig, Dag en Digedag publiceerde, *Blake en Mortimer* en *Eightball*.

Voor menig stripliefhebber zijn Jacobs en Clowes bekende namen, maar Hannes Hegen (1925)? Toch is deze tekenaar een beroemdheid in het voormalige Oost-Duitsland, waar hij tussen 1955 en 1975 maar liefst 223 nummers publiceerde van het genoemde *Mosaik*. Volgens Neo Rauch - in het begeleidende persbericht - verlichtten en verwarmden deze *Mosaikhefte* met de schalkse avonturen van Dig, Dag en Digedag de ruimtes van zijn kinderfantasie. Hij constateert nu dat 'de spankracht van de verhalen en de tekenkwaliteit goed afsteken bij veel van de door ons begeerde en onbereikbare stripverhalen uit het westen'. Hegens creatie was niet alleen razend populair bij de Oost-Duitse jeugd, maar ook in leeftijdsgenoten in andere voormalige Oostblok-landen, zoals Bulgarije. *Stripschrift* vroeg *Dig, Dag en Digedag*-kenner **Sonni Pantschevski** naar zijn eerste herinneringen.

'Op een grijze zaterdagmiddag eind jaren zeventig slenterde ik samen met mijn schoolvriend Nikolai door de regen in het

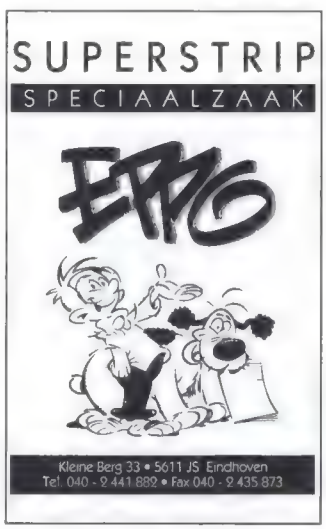

centrum van Sofia. We waren twaalf en op weg naar de bioscoop. De voorstellingen van leuke, westerse films, zoals die met **Louis de Funès**, bleken uitverkocht, zodat we alle tijd hadden om te beslissen, of we voor de tweede of de derde keer *Ozeola* of *Ulzana* gingen kijken: DDR-producties met **Gojko Mitic**, waarin de indianen meestal met verpletterend succes voor hun oprechte zaak tegen de 'cowboys' streden.
We bestelden alvast een cola, waarna Nikolai mij vertelde dat zijn moeder die dag een enorme rij mensen op de stoep voor het KIZ had gesignaleerd. Voor ons kon dit

maar een ding betekenen: er was een interessante plaat verschenen! Het 'Kultur und Informationszentrum der DDR' was één van de weinige winkels in Sofia die een lp met jazz, rock of blues verkochten, zij het onregelmatig en in beperkte aantallen. Vandaar die rijen als er iets nieuws verscheen. Maar dat het ook om boeken kon gaan, interesseerde ons toentertijd weinig. En ja, hoor! We kwamen er aan en wat een teleurstelling! Er lag een boek op de toonbank! Met die drie mafkezen die op reis gingen. Daar had ik er al meerdere van, ieder jaar van mijn Duitse moeder gekregen als kerstcadeau. Ik vond het kinderachtige boeken en las liever over vliegtuigen of auto's.
De volgende maandag op school sprak op het schoolplein tijdens de grote pauze een jongen mij aan die ik normaal het liefst uit de weg ging. Nooit ruzie mee gehad, maar hij was gewoon ouder, groter, sterker, knapper en hij zat in de regel bij het winnende voetbalteam. 'Hé, jij!' riep hij naar mij. 'Je spreekt toch Duits?' Ik knikte. 'Kom eens', riep hij. Haastig zocht hij in zijn schooltas en haalde er een boek uit. *Die Digedags in Panama*! Hetzelfde boek dat afgelopen zaterdag op de toonbank van de KIZ lag. Met een gebaar dat geen tegenspraak duldde, maakte hij mij duidelijk dat ik naast hem moest gaan zitten. 'Waar gaat het over?', vroeg hij. Plaat voor plaat vertaalde ik. Toen de schoolbel ging stonden zo'n vijftig leerlingen om ons heen. Regelmatig klonken opmerkingen als 'Wat een schoft!' of 'Ja, goed zo!'. Na afloop van de schooldag, weer thuis, pakte ik een atlas en zocht ik voor het eerst in mijn leven naar Panama. Dag na dag verliepen onze pauzes voortaan op dezelfde manier. Ik had namelijk nog een aantal ongelezen *Digedags* in de kast staan en het was inmiddels weer Kerstmis geweest...
Jaren later kwam ik op het Duitstalige Gymnasium in Sofia terecht. Ik was nieuw, ik kende niemand. In mijn gloednieuwe schooluniform, met een stropdas om mijn nek stond ik de eerste schooldag op het plein naar de groepjes vrolijke jongens en meisjes te kijken. 'Wat deed ik hier?', vroeg ik me af. Op dit moment tikte iemand van achteren op mijn schouder. Hij was ouder, groter, sterker en knapper dan ik en leek altijd bij het winnende voetbalteam te horen. 'Weet je nog, die Digedags?''.
Tot en met 6 oktober 2002: Neo Rauch en Rauchs Favorieten, in Bonnefantenmuseum, Avenue Céramique 250, Maastricht. Telefoon (+32)(0)43-3290190.
Open op dinsdag t/m zondag van 11-17 uur.

RS

Zodiak gestopt

Op 24 april 1996 begon de publicatie in *De Telegraaf* van de strip *Zodiak* door scenarist **Willem Ritstier** en tekenaar **Minck Oosterveer**. Vanaf 1999 zijn er acht verhalen uitgebracht (zes albums) bij uitgeverij Boumaar. Inmiddels is het 11e verhaal afgerond en is de strip gestopt. De krant had liever een strip met een concreet personage in de hoofdrol. Dezelfde auteurs werden benaderd om daar invulling aan te geven, en zo geschiedde. Vanaf 15 juni wordt de nieuwe strip *Nicky Saxx* gepubliceerd. Het gelijknamige karakter werd al geïntroduceerd in de laatste strook van Zodiak, waarin Tom van Santen haar ontmoette. Uitgeverij Boumaar komt, niet lang nadat het eerste verhaal is voorgepubliceerd, met een album. En was *Zodiak* nog in zwart/wit, *Nicky Saxx* verschijnt geheel in kleur. Voor de goede orde: alle resterende *Zodiak*-verhalen zullen uiteindelijk ook nog worden uitgegeven in album.

AW

Stripbeurs Valkenswaard

Op 31 augustus en 1 september is het weer zo ver. Dan vindt in Valkenswaard de 17e editie plaats van Het Brabants Stripspektakel. Ook dit keer weer een grote ruilbeurs (100 stands) en andere activiteiten zoals een stripveiling, signerende tekenaars (onder anderen **Ferry**, **Marvano** en **Philippe Delaby**), de uitreiking van de Brabant Stripsympathieprijs en voor iedere bezoeker een goed gevulde striptas! Locatie: Zaal Valkencourt, Pastoor Heerkensdreef 15, Valkenswaard.
Info: Johan en Franka, telefoon: (+32)(0)11-661473 of via de site *www.stripspektakel.cjb.net*

TdK

SSuperman en Batman slaan terug

Spiderman is hot maar Superman en Batman komen terug. De Duitse filmmaker **Wolfgang Petersen** gaat voor filmmaatschappij Warner Bros de film *Superman vs. Batman* regisseren. De film staat gepland voor 2004 en wordt betiteld als *'de clash of the titans'*. Behalve deze film staan er nog twee superheldenfilms op de rol bij andere regisseurs. **Darren Aronofsky** is bezig met *Batman: Year One* en regisseur **McG** is al enige tijd doende met een nieuwe *Superman*-film met **Brendan Fraser** (*The Mummy*) in de hoofdrol.

Bron: Spits

GAS & LICHT door André Wijntjes

COLLIGNON, JOS
- Cartoon (*De journalist* vanaf 0201)
- Strip (*FNV Magazine* t/m 21-02-02)
- Strip (*B[M]* vanaf april nr. 1 2002)

GUMMBAH
- Cartoons (*FNV Magazine* 21-02-02)

HEUVEL, CEES
- Cartoon en illustraties (*Havanna* vanaf 0201)
- Strip (*SPH*)

JAGER, GERRIT DE
- Cover (*Referendumkrant* mei 2002)
- Illustratie bij *Margriet ontrouwdossier* (*Margriet* 0223)
- *Doorzon te koop* (*Het Parool* vanaf 01-07-02)
- *Familie Doorzon*-cover (*Het Parool* 02-07-02)

JONG, MICHIEL & WIT, PETER DE
- *Bigg* (*ID&T* 0201)

KORT, HEIN DE
- Fotostrip (1 plaat)(*Rails* mei 2002)
- Illustratie (*ABN/Amro* februari 2002)

KRIEK, ERIK
- Illustraties en cover bij Folia presenteert: De Hunkering (*Folia* 27, 2002)
- Illustraties (*FNV Magazine* t/m 21-02-02)
- Illustratie bij *Rock 'n Roll... gek word je d'r van!* (*Samsonic* 0203)
- Illustraties bij *Pas op: Vakantie* (*Men's Health* 0206)
- Illustraties bij *Rampvrouwen* (*Starstyle* 0206)
- Illustratie bij *FNV wil totaalverbod op concurrentiebeding* (*B[M]* 0204)

KUIJPERS, HENK
- Interview door **Jacob Moerman** (*Dagblad van het Noorden* 17-05-02)
- Interview door **Martin Ruesink** (*Noordhollands Dagblad* 23-05-02 en *Rotterdams Dagblad* 31-05-02)

LEIJER, JEROEN DE
- Cover (*Intermediair* 0202)
- *Eefje Wentelteefje* (*Memory magazine* maart 2002)
- *Eefje Wentelteefje in gesprek* (stripboekje 4x4 cm, verkrijgbaar bij aanschaf van I-mode toestel)
- Illustratie bij *Dorp op het verkeerde been* (*Het Parool* 16-04-02)
- *Radio Bergeijk* (*Backstage* 0204)

NOLTA, MARÈN
- Strip (*FNV Magazine* 21-02-02)

RIE, STEVEN DE
- *De verzoening* (*F.B.I.* vanaf april 2002)

STAVENUITER, KOERT
- *Villa Ranzigt* (*Cursor* t/m nummer 25, 2002)

STEVENHAGEN, WIM
- Cover (*AOB* 18-05-02)
- *Bob & Bertha* (*Eigen Huis Magazine* 5, mei 2002)
- *Theo de buurtconciërge* (*Tribune*)

THIJSSEN, ROLF
- *Ratz* (2 platen)(*Funbox* 0104 t/m 0201)

TOL, JEAN MARC VAN & GELEIJNSE, BASTIAAN & REID, JOHN
- *Fokke & Sukke* bij *Jong laat zich niet vangen* (*Vrij Nederland* 0208)
- *Fokke & Sukke* bij *Handboek recessie* (*VN* 0226)
- *Fokke & Sukke* bij *Vrolijk surfen langs middeleeuwse literatuur* (*De Gelderlander* 12-04-02)
- *Fokke & Sukke* (Philips-boekje: *Strijken voor mannen*)

Via deze rubriek maakt de auteur overzichtelijk in welke tijdschriften werk van en over voornamelijk Nederlandse stripauteurs wordt gepubliceerd. Tips kunt u zenden aan André Wijntjes, Reigerstraat 6, 3161 TN Rhoon, of via e-mail: *andrewij@kabelfoon.nl*

Disney-tekenaar Ward Kimball overleden

Ward Kimball, één van de befaamde *Nine Old Men* uit de Disneystal, overleed op 8 juli. Kimball werkte ruim 40 jaar voor Disney (en werd ongeveer evenzoveel keren ontslagen) en tekende onder andere Japie Krekel voor *Pinokkio*, verzorgde de restyling van Mickey Mouse in 1938 en werkte mee aan vele films waaronder *Alice in Wonderland*, *The Three Caballeros*, *Fantasia*, *Dumbo* en *Cinderella*. Kimball stond in de Disneystudio's bekend als een lastige, eigenwijze animator die voortdurend het experiment opzocht en nooit een opdracht uitvoerde zoals die hem werd opgedragen. Het verhaal gaat dat Kimball tijdens een reis van Disney in Europa helemaal zijn eigen gang ging tijdens de productie van de korte tekenfilm *Toot Whistle Plunk and Boom* (1953). Disney wilde experimenteren met het toentertijd nieuwe Cinemascope-formaat en zette Kimball op de regiestoel. Deze maakte vervolgens een strak gestileerd, muzikaal experimentele tekenfilm die Uncle Walt bij terugkomst totaal 'on-Disney' vond. Hij zal ongetwijfeld hebben moeten slikken toen de eigenwijze Kimball de Oscar binnensleepte voor *Best Short Subject* in 1954. Disney werd geroemd wegens de grensverleggende animatie, maar dat weerhield hem er niet van om Kimball in de toekomst geen enkele regieklus meer te laten verrichten. Kimball werd 88 jaar.

PvC

FOKKE & SUKKE
HEBBEN EEN DUURZAME RELATIE MET HUN STRIJKIJZER
MAAR LIEVER HADDEN WE EEN LEKKER WIJF MET EEN AANTREKKELIJK UITERLIJK EN EENVOUDIGE GEBRUIKSEIGENSCHAPPEN...
IN COMBINATIE MET "HARTSTIKKE LEUK EN ONGECOMPLICEERD IN DE OMGANG."
RGvT

Strijken voor mannen

'Als je denkt dat strijken niet tot het domein van de man behoort, dan wordt het tijd dat je jezelf eens achter de oren krabt. We leven in de 21e eeuw en vrouwen laten zich niet meer zo makkelijk voor jouw karretje spannen. Juist daarom is het zaak dat je duidelijkheid schept in de huishoudelijke taakverdeling. Liever vandaag dan morgen. Als je echt zo stoer, hip en modern bent met de vuile was en take what's yours. Strijkers hebben de toekomst.' valt te lezen in de folder *Strijken voor mannen* die gratis bij Philips kan worden aangevraagd. **Jean-Marc van Tol**, **John Reid** en **Bastiaan Geleijnse** maakten er - inclusief het omslag - maar liefst 16 *Fokke en Sukke*-cartoons voor. De moeite waard voor de liefhebbers van dit gevogelte. Maar of ook de boodschap overkomt...?

AW

Snoopy

Uitgeverij Loeb lanceert een *Snoopy*-pocketreeks. Voor €4,31 heb je een bundel met grappen in kleur uit 1974. Het eerste deel heet *Snoopy: een goede vriend*. Slordig is het ontbreken van de auteursnaam **Charles Schulz**. Kennelijk vindt Loeb het genoeg dat Schulz' naam terug te vinden is in elk laatste plaatje van een grap.

Wie overigens zijn kinderen al vroeg kennis wil laten maken met de wereld van *Peanuts* kan nog op zoek gaan naar de prentenboeken van *Snoopy*, uitgegeven door Memphis Belle International. In de afgelopen jaren is er een achttal boeken verschenen, waaronder *Superpiloot Snoopy moet veel limonade drinken* (Vanaf vier jaar. Prijs: €9,05).

RS

TOL, JEAN MARC VAN
- Strip (= *Ronnie & Sjonnie*)(*Werkmaat* vanaf 1998)
- Illustratie bij *Prijsvraag* (*Propria Cures* 0226 t/m 0227)
- Illustratie bij *Als ie maar geen voetballer wordt* (*B[M]* 0204)

TYPEX
- Illustraties bij *Kortjakje moet werken* (*Volkskrant Magazine* 137)
- Illustraties bij *Pardon!* (*Kijk* 0204)
- Illustraties bij *Het einde van de zachte sector* (*Vrij Nederland* 0212)
- Illustratie bij *Zelf kijker worden* (*VN* 0214)
- Strip *Vrij Nederlands* (*VN* 0224)

- Illustratie bij *Opdracht voor een nieuw kabinet* (*NRC Handelsblad* 18-05-02)
- Illustratie bij *Vedette* (*Filmkrant* 233)
- Interview door **Peter Hoomans** (*HP/De Tijd* 0218)

VARENKAMP, ERIK
- Cover (*AD Magazine* 29-06-02)

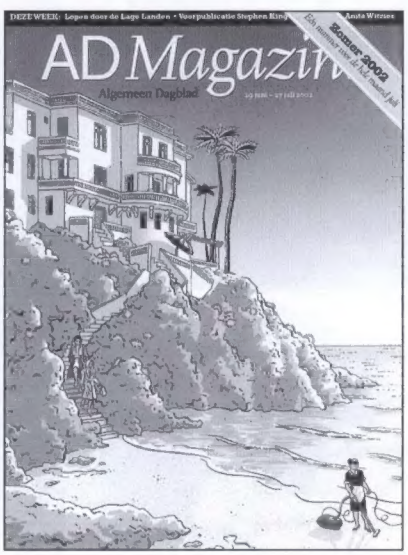

- Illustraties bij *Geld als water* (*HP De Tijd* 0216)
- Cover (*HP De Tijd* 0218)
- Illustratie *Huizen vaak te vochtig* (*Algemeen Dagblad* 16-05-02)
- Illustratie bij *Zomerse woningruil* (*AD* 12-06-02)

VEERKAMP, JOOST
- Cover (*Het Parool PS* 20-06-02)

VONK, BEREND JAN
- Illustraties bij *Rea-geld verspild* (*Aaneen* maart 2002)
- Illustratie bij *Zweven boven de markt* (*Aaneen* juni 2002)
- Illustratie bij *Bijlage Pinkpop 2002* (*Nieuwe Revu* 0219)

Doorgeslagen

Is het dan eindelijk zover? Is het er dan toch van gekomen? Is de marketingmachine na zo veel overuren trouwe dienst hopeloos ontploft en zijn de hoge heren bij Marvel Comics het spoor definitief bijster? Critici zullen dat ongetwijfeld onderstrepen, terwijl zelfs de trouwe fans zo langzaamaan vraagtekens zetten bij de vreemde sprongen die Marvel onder het huidige redactionele bewind van *Joe Quesada* en *Bill Jemas* maakt.

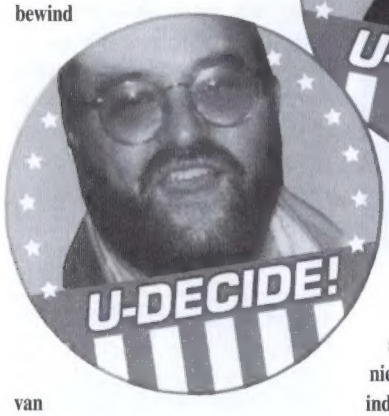

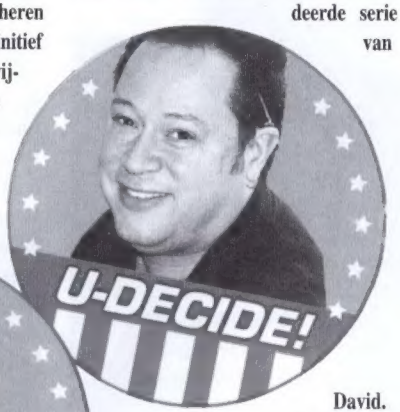

Enkele maanden geleden werd op deze plek verslag gedaan van een ruzie tussen schrijver *Peter David* en de eerder genoemde Quesada en Jemas. Davids serie Captain Marvel liep niet zo lekker, moest worden stopgezet, kreeg met een hogere coverprijs een tweede kans en uiteindelijk werd ook die prijsverhoging weer teruggedraaid. Reeds toen werd de mogelijkheid van een schijnruzie aangehaald, want Quesada is niet voor niets de ongekroonde Koning Hype van de comicwereld. Als iemand weet hoe een serie meer aandacht moet krijgen, is hij het. Onlangs heeft de 'ruzie' een staartje gekregen in de vorm van de ludieke actie genaamd 'U-Decide.' Het officiële verhaal is als volgt: David, Jemas en Quesada werken alle drie aan een serie en de serie die na een maand of zes het best verkoopt, mag doorgaan. De overige titels worden stopgezet. David gaat samen met tekenaar *ChrisCross* vrolijk verder met Captain Marvel, een serie die met het oog op gelijke kansen wel een herstart doormaakt en dus met nummer 1 begint, Jemas schrijft een bizarre parodiecomic genaamd Marville (met tekeningen van *Mark Bright*) en Quesada wordt de redacteur van Ultimate Adventures, een reeks van schrijver *Ron Zimmerman* en *Duncan Fegredo*.

Voor degenen die het niet doorhebben: dit is een marketingstunt. En wat voor eentje! Eigenlijk jammer dat Jemas vorige maand in een interview zijn mond voorbij heeft gepraat en heeft toegegeven dat de hele campagne uitsluitend is bedoeld om Captain Marvel te redden van de ondergang. Want iedereen praat opeens over de voorheen zo ondergewaardeerde serie van David.

De kwaliteit van de comic is niet veranderd, het team makers is onveranderd, alleen de aandacht is vertienvoudigd. Het zal dan ook geen verrassing zijn als de verkoopcijfers van de nieuwe Captain Marvel over een halfjaar indrukwekkend zijn gestegen. En daar ging het Quesada en Jemas om. Dat was de kern van hun list. Dat ze in de tussentijd ook nog eens een aardig zakcentje verdienen aan twee comics die strikt genomen geen enkel bestaansrecht hebben, is mooi meegenomen. 'Als Marville en Ultimate Adventures rendabel blijken, is de kans groot dat we ze niet stopzetten en er gewoon mee doorgaan', aldus een openhartige Jemas.

Wat hadden de lezers het vroeger toch gemakkelijk. Toen draaide alles om de kwaliteit van de comics. Vandaag de dag lijkt dat niet meer belangrijk. Verzin een leuke hype en het komt allemaal goed. Het is de vraag hoe lang men dit van Marvel pikt. Straks krijgen we nog een nieuwe serie waarvan de opbrengsten gaan naar een speciaal fonds dat in het leven is geroepen omdat de kat van Quesada in hongerstaking is gegaan.

Slaatje

Het is voor uitgeverijen altijd prettig als ze kunnen meeliften op het succes van films of televisieseries. In de moderne comicwereld is zo'n link naar andere media bijna onmisbaar geworden en Dark Horse Comics heeft dat al jaren door. Dankzij de vele licenties die ze hebben binnengesleept, hebben ze een zeer specifiek doch zeer trouw publiek aangeboord dat braaf alles koopt. Die gedachte moet hebben meegespeeld bij de lancering van Star Wars: Empire, een maandelijkse serie door *Scott Allie* (vroeger een redacteur bij Dark Horse) en *Ryan Benjamin* (bekend van zijn werk voor Ghost). Zoals de titel doet vermoeden, handelt de reeks over de periode dat keizer Palpatine met harde hand over het sterrenstelsel regeerde. Als tegenhanger is de reguliere serie omgedoopt tot Star Wars: Republic. Als vanzelfsprekend gaan die verhalen over de periode vóór de opkomst van het keizerrijk. *John Ostrander* is de vaste schrijver (voor DC maakte hij in de jaren negentig The Spectre), *C.P. Smith* is de komende maanden de tekenaar.

Intussen slaat DC Comics een slaatje uit het succes van de televisieserie Smallville. Halverwege september ligt namelijk Smallville: The Comic in de winkels, een vierenzestig pagina's tellende special door *Mark Verheiden* (producent van de show) en *Roy Allan Martinez* (Wonder Woman). In beginsel een vreemde volgorde: de televisieserie is losjes gebaseerd op de comic Superman en handelt over de jonge jaren van Clark Kent. Dit is dus een comic op basis van een televisieserie op basis van een comic. Naast een hoofdverhaal (dat natuurlijk op de één of andere manier te maken heeft met Kryptonite, net als op televisie) bevat de special een kort vulverhaal en interviews met de cast van de serie.

Over uitmelken gesproken, bij Avatar Press denkt men blijkbaar dat de namen *Garth Ennis* en *John McCrea* (het team achter de DC-serie Hitman) garant staan voor veel geld in het laatje. Daarom verschijnt binnenkort de vierdelige miniserie Dicks 2, het vervolg op de bijna tien jaar oude reeks over twee brutale, grofgebekte sukkels uit Belfast. Deze keer trekken ze naar Amerika en zal het niveau de onderbroekenlol waarschijnlijk wederom niet ontstijgen. De cover van het eerste nummer is overigens een geestige parodie op The Dark Knight Strikes Again van *Frank Miller*, maar wordt het niet eens tijd dat Avatar inziet tweederangs materiaal van schrijvers als Ennis ook gewoon tweederangs materiaal is?

Fris

Aan het uitbrengen van echt nieuw materiaal wordt gelukkig ook gedacht. Dark Horse waagt een poging met het vierdelige Grendel: Red, White & Black. Net als in de voorganger, Black, White & Red, werkt schrijver *Matt Wagner* samen met een keur aan bekende tekenaars, waaronder in het eerste nummer *Jill Thompson* (Scary Godmother) en *Jim Mahfood* (onder meer bekend van zijn werk voor Jay & Silent Bob). In overeenstemming met de titel is deze achtenveertig pagina's tellende comic gedrukt in sfeervol zwart/wit, met een toefje rood.

Bij DC Comics is het de studio WildStorm die de sluizen wagenwijd openzet. Recent zijn al aardig wat nieuwe titels gelanceerd, maar het eind is niet in zicht.

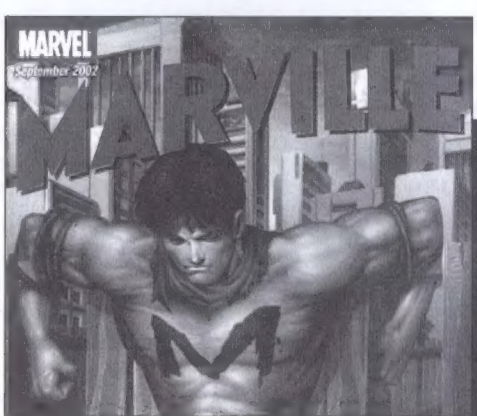

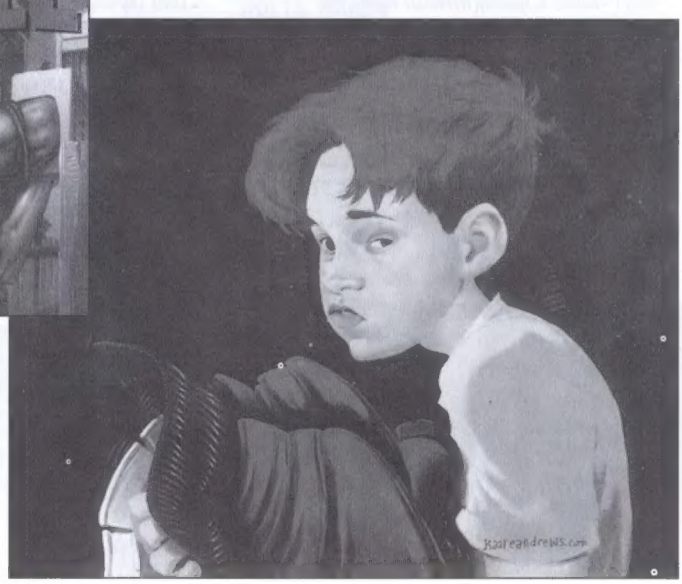

Linksboven,
***U-Decide!* Marketing volgens het boekje.**

Hierboven,
Jemas schrijft *Marville*.

Rechts,
***Ultimate Adventures*, de nieuwe Ultimate.**

door
OLAV BEEMER

Links,
Claremont herstart *Gen13*.

Onder,
***Grendel* in sfeervol zwart/wit/rood.**

Geheel onder,
WildStorm pakt uit met *21 Down*.

Rechts, van boven naar beneden,
- ***Star Wars: Empire* nieuw bij Dark Horse.**
- ***Smallville*, van comic naar tv naar comic.**
- **Het laatste hoofdstuk van *Bone* begint nu.**
- **Onderbroekenlol in *Dicks* 2.**

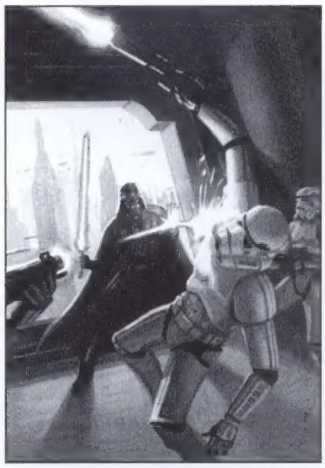

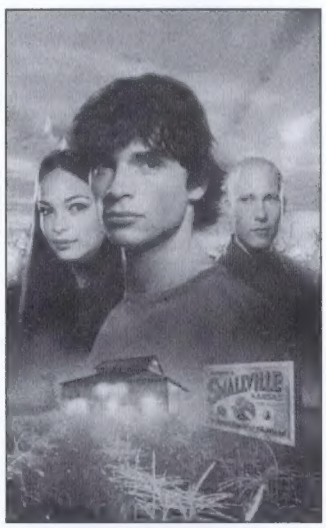

In de maand september is het de beurt aan een nieuwe reeks Gen13. **Begin jaren negentig was deze serie onder leiding van tekenaar** *J. Scott Campbell* **een regelrechte sensatie. Wisselende schrijvers en tekenaars zorgden echter voor veel onzekerheid en eerder dit jaar is de stekker eruit getrokken. Voor de herstart is schrijver** *Chris Claremont* (X-Treme X-Men) **aangetrokken, wordt een handjevol nieuwe personages geïntroduceerd en mag** Ninja Boy**-tekenaar** *Alé Garza* **zijn kunsten vertonen. Wordt dit dan het definitieve bewijs dat Claremont ruimschoots over zijn hoogtepunt heen is? WildStorm denkt daar anders over, want de nieuwe serie** 21 Down **komt indirect voort uit de gebeurtenissen uit** Gen13. *Jimmy Palmiotti* **(oorspronkelijk een inkter) schrijft de verhalen, nieuwkomer** *Jesus Saiz* **verzorgt de tekeningen. Palmiotti mag stevig aan de bak, want eveneens in september verschijnt het eerste deel van zijn tweede nieuwe reeks** The Resistance, **een futuristische titel die zich afspeelt in het jaar 2280. Als hij maar niet overwerkt raakt!**

Marvel lanceert eind september de vierdelige miniserie Shang-Chi: Master of Kung Fu. **Shang-Chi draait al lang mee in het Marvel-universum, maar nu is het tijd voor een volwaardige terugkeer. Daarom is het niet meer dan terecht dat schrijver** *Doug Moench* **en tekenaar** *Paul Gulacy* **de serie onder handen nemen, want zij vormen immers het team dat deze meester in de vechtsport groot heeft gemaakt. Leuke nostalgie, dus, in een modern jasje:** Shang-Chi **is ondergebracht bij Marvel Max, de imprint voor volwassenen. Voor de coverprijs van $2.99 mag deze comic mee naar huis worden genomen.**

Ook van Bone, **de serie van Cartoon Books, verschijnt de laatste tijd weer nieuw materiaal. Vanwege allerlei omstandigheden lieten nieuwe nummers van deze serie lang op zich wachten en juist bij een comic die één groot epos vertelt, is dat vervelend. In september ver-**

schijnt Bone 50, **het nummer waarin volgens maker** *Jeff Smith* **dan eindelijk het startschot wordt gegeven voor de laatste, afrondende verhaallijn. 'Het laatste nummer wordt** Bone 55,' **aldus Smith. 'Aan de ene kant is het een treurig moment, want ik heb deze personages twaalf jaar geschreven en getekend. Aan de andere kant kijk ik erg uit naar het gevoel dat ik krijg als ik de complete serie op de planken zie staan.'**

Revivals

De terugkeer van de jaren tachtig gaat onverdroten door. Werd vorige keer melding gemaakt van de revival van Battle of the Planets **en** Thundercats, **later dit jaar is het de beurt aan** Masters of the Universe. **Ja, He-Man en consorten krijgen een eigen comic, want dat is een regel die inmiddels voor bijna elke tekenfilmserie uit de jaren tachtig opgaat. Eind juni maakte Image Comics bekend dat zij de benodigde rechten hebben verkregen en ergens in de maand november starten met de eerste vierdelige miniserie. Begin 2003 volgt zelfs een reguliere serie.** *Val Staples* **verzorgt de verhalen, het tekenwerk wordt gedaan door het Italiaanse talent** *Emiliano Santalucia.*

Het is geen verrassing dat Battle of the Planets 1 **verkrijgbaar is met drie verschillende covers. Want ja, het is en blijft Image.**

BACK ISSUES

Speiregels

1. Niet genoemde nummers zijn echt uitverkocht.
2. Sommige nummers zijn bijna uitverkocht (en vet afgedrukt in de opsomming). Het kan dus gebeuren dat in de periode dat uw opdracht onderweg is de laatste exemplaren ons magazijn reeds hebben verlaten. Vandaar dat wij u verzoeken altijd een paar reserve-exemplaren op te geven. Zonder opgave van reserve-exemplaren wordt het betreffende bedrag teruggestort.
3. Sommige nummers zijn oorspronkelijk uitgebracht met een bijlage. Levering geschiedt met bijlage totdat deze op zijn, daarna (helaas) zonder.
4. Wij verzenden ongeveer één keer per maand.

Prijzen (per stuk)

65+-150	€3,50
155-249	€2,80
(of €2,25 bij bestellingen van 10 of meer nummers uit deze categorie)	
250	€4,50
251-257	€2,50
258-263	€2,80
264	€4,50
265-280	€2,80
281	€4,50
282-284	€2,80
285	€3,20
286-287	€2,80
288	€3,80
289	€6,80
289 luxe	€31,80
290-297	€3,00
298-299	€3,20
300	€4,50
301-302	€3,20
303/304	€6,80
305-316	€3,20
317-326	€3,50
327	€4,50
328/329	€6,80
330-337	€3,50
338-342	€3,80
343-346	€4,25
Specials	€4,50
Llewelyn Fflint	€6,80
Verzamelband	€9,00

Verzendkosten

1 - 3 nummers	€2,00
4 - 9 nummers	€3,00
meer dan 9 nummers	geen verzendkosten!
Special	€2,00
Llewelyn Fflint	€2,00
Verzamelband	geen verzendkosten!

U kunt zich de verzendkosten besparen door uw bestelling op te halen tijdens Stripdagen in Den Bosch of Haarlem.

Betaling en bestelling

Het verschuldigde bedrag overmaken op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam, voorzien van een duidelijke vermelding van de gewenste items.

Leverbare nummers

(Bij elk nummer staan één of meerdere strips, auteurs of onderwerpen vermeld waaraan in dat bewuste nummer aandacht wordt besteed.)

65+	Tibet, Tina
67	**Jean Roba, Carry Brugman**
74	**Raymond Macherot, Uco Egmond**
75/76	**Peter O'Donnell**
77	**Gerrit Stapel, Aart Clerkx**
78	Bud Sagendorf, Beeldvloeken, Daan Jippes
80	De Tovenaar van Fop, Robbedoes, The Hulk
86	**Eddy Paape**
93	Pogo, Paulus, Hocus Pas
94/95	**Robbedoes Weekblad met index**
96	**Jijé, Pogo**
98	Strips in de jaren '30
101	**Michel Greg, Jean-Michel Charlier, Lob, Dionnet**
116	Ben van Voorn, Piet van Elk, Alain Saint-Ogan
121	**Berni Wrightson, De striphandel**
126/127	**Claire Bretécher, Corto Maltese, Ralph Bakshi**
131	Dick Tracy, The Studio
132	Engelse dagbladstrips
141	Daan Jippes
144	**Ravian, 1984, Prikkebeen**
148	Robert Gigi, Eppo, Uitgeverij Panda
150	Katten
155	Victor de la Fuente, Fernando Fernandez
156	Paul Teng, Dick Briel, Gezellig en Leuk, Prutswerk
157	Jean-Claude Mézières, Heavy Metal, Eric Schreurs
159/160	Engelse stripweekbladen, Robert Crumb
161	Campus, De Balloen, Rhaa Lovely, Titanic, Zwaar Metaal
162/163	Robbedoes Weekblad, Parodie en plagiaat
164	Harvey Kurtzman
165	Frank Margerin, Cosey, Raymond Reding
166	Paul Gillon, Pierre Christin
167	Richard Corben, Bob de Moor, Corto Maltese
170	Martin Veyron, Bart van Erkel
172	Krantenstrips, Nikita Mandryka
174/175	Peter Pontiac, Strips & popmuziek
176	Fred & Liliane Funcken, Strips & onderwijs
180	Robert van der Kroft, Garfield
182	Vittorio Giardino, Dick Vlottes
183	Strips & voetbal, Frans de Boer
184	Titanic, Marc Wasterlain
185/186	Ravian, Claude Auclair, Daniel en Alex Varenne
187	André Juillard, Al Williamson, Jeremiah
188	Laurence Harlé, Yves Swolfs, Colin Wilson
191	**Robbedoes**
192	**Robbedoes, Lex van de Oudeweetering**
195	Bondage-strips, De Kat
196/197	Chantal Montellier, Strips & de Himalaya
200	**Stripjournalistiek, Suske & Wiske**
201	**Wim Stevenhagen & Gerrit de Jager**
202	Japanse strips
203	Gerrit Stapel, Popeye, Charles Burns
205	**Willem Ritstier, François Rivière**
206	Studio Vandersteen, Marvano, Kees de Boer
207	Literatoren & strips
208	Henk Albers, François Boucq, Titanic
209	Amateurs
211	Onvoltooide strips
212	20 jaar Stripschrift
213	Rocketeer, Mike Greg, Vink, Paul Teng
214	Hec Leemans & Willy Lohmann, François Boucq
215	Jacques Glénat, Animatiefilms
216	Paul Bodoni, Jacques Martin, Marc Terstroet
217	Bert Bus, Daan Jippes
218 (22/1)	Lucky Luke, Urbanus & Willy Linthout
219 (22/2)	Fred Julsing, Silver Surfer
220 (22/3)	Toon van Driel, André Franquin
221 (22/4)	André Franquin, Chantal Montellier
222 (22/5)	John Difool, Kamagurka
223 (22/6)	Duck-scenario's, Johan de Moor
224 (22/7)	Bill Sinkiewicz, Computeranimatie
225 (22/8)	Antonio Cossu, 60 jaar Popeye
226 (22/9)	Treinen & strip, Media Participations
227 (22/10)	Gerard van Straaten, Alexandro Jodorowsky
228 (23/1)	Johan de Moor, Watchmen
229 (23/2)	Theo van den Boogaard, Lian Ong, John Romita
230	Hugo Pratt, Anne Auke Tadema
231	Jacques Tardi, Henri Goldsmann
232	Calvin & Hobbes, Strip & communicatie
233	**Blake & Mortimer, Fredric Wertham**
234	Carry Brugman, François Schuiten, Eric Heuvel
235	**Hec Leemans & Merho, Auke Herrema**
236	SF & strip, Marvano, Felix Flux Museum
237	Didier Comès, Laurent Parcelier
238	Lorenzo Mattotti, Strips & geschiedenis
239	Lava, François Bourgeon, Jeroen Steehouwer
240	Benoît van Innis, Luc Cromheecke, België
241	Bernard Hislaire, Ralf König, Herr Seele
242	Moebius, Jack Staller, Ducktales
243	Al Severin, Moebius, Lorenzo Mattotti
244	Dick Matena, Chantal de Spiegeleer, Denys Cowan
245	Dirk Stallaert, Dick Matena, Wouter
246	Roger Leloup, Annie M.G. Schmidt
247	Windig & De Jong, Alberto Breccia
248	Peter van Dongen, Bernet & Abuli, Dick Matena
249	Marc Michetz, Attilio Micheluzzi, Redacties
250	Jubileumnummer
251	Lorenzo Mattotti, Stripdagen Haarlem
252	Daan Jippes, Kuifje, Stefan Verwey
253	Kolk & De Wit, Strips in Duitsland, Kuifje
254	Bert van der Meij, René Sterne, Merchandising
255	Hein de Kort, Edmond Baudoin, Tex Willer
256	Toon van Driel, Eric Joris, Fred Julsing
257	Frank, Donald Duck, Marcel Ruijters
258	Tome, Inkleursters, Stan Heinze
259	Marc Wasterlain, Grzegorz Rosinski
260	Hermann, Peyo, Lombard, Posse
261	Eric Schreurs, Bryan Talbot, Crisse
262	Lorenzo Mattotti, Barry Windsor Smith, Donald Duck
263	Philippe Francq, Marc Legendre, Jacques de Loustal
264	Kuifje!
265	Jack Kirby, Fritz van den Heuvel, Superhelden
266	Schuiten & Peeters, Warhauts & Raives
267	Piet Wijn, Jacques Tardi, Jean-Philippe Stassen
268	Daan Jippes, Yves Swolfs, Dave McKean
269	Peter Pontiac, Jean van Hamme, XIII
270	Henk Kuijpers, Renaud & Dufaux, Kuifje
271	Lorenzo Mattotti, Maus, Nieuwe anti-helden
272	Etienne Davodeau, Jacques Martin, Stripkritiek
273	Mark Retera, Carl Barks, Al Davison
274	Don Lawrence, John Bolton, Kuifje
275	Wilhelm Busch, Dominique David, Philippe Berthet
276	Léo, Arthur Adams, Mike Mignola
277	Michel Blanc-Dumont, Signed by War, Algemeen Dagblad
278	Ferry, Jan Wesseling, André Geerts
279	Peter O'Donnell, Enrique Romero, Gummbah
280	Eddy Paape, Frank le Gall, Stripmuseum
281	Disney!
282	Bruno Marchand, Joost Veerkamp, Joe Barbera
283	René Hausman, Derib, Klanknabootsingen
284	Edmond Baudoin, Storm, Wilbert Plijnaar
285	Jan Bosschaert, Hec Leemans, Uco Egmond, Manga
286	Jesse van Muylwijck, Olivier Wozniak, Magda Seron
287	Jan Kruis, Andreas, Soeperman
288	Gerrit de Jager, Charles Burns, Hergé
289	Toonder!
290	Guido van Driel, Klaus Janson
291	Fred Julsing, A.M. de Jong
292	Jean-Pol, Paul Geerts, Gleevers dagboek
293	Wasco, Hanco Kolk, The Flintstones
294	Jeff Broeckx, Jeroen de Leijer, Blake en Mortimer
295	Johan de Moor, Drawn + Quarterly, Morris
296	Carry Brugman, Steven Dupré, Suske en Wiske
297	Ptiluc, Burne Hogarth, Frans Piët
298	Marnix Rueb, Ko Doncker, Hergé
299	Marvano, Mark Hendriks, Stripconservering
300	Asterix, Lo Hartog van Banda, Joost Swarte
301	Berend J. Vonk, Spiderman, Stripmuseum
302	Kiekeboe, Cartoondam, Roodmasker
303/304	Kinderboeken en strips
305	Marc Sleen, Dirk Stallaert, Disney
306	Fokke & Sukke, Lian Ong, Willem
307	Fred, Robert Crumb, TV Toys
308	Typex, Dilbert
309	Erik Kriek, Eric Heuvel, Sjors en Sjimmie
310	Hans G. Kresse, Stripdagen Haarlem
311	Michel Blanc-Dumont, Jeroen Janssen, Duckstad
312	Aloys Oosterwijk, Samoeraistrips, Wanz
313	Don Rosa, SjoSji, Stripmuseum Groningen
314	Peter van Dongen, Philippe Geluck, Charly
315	Thorgal, Frans Mensink, The Prince of Egypt
316	Eric Drooker, William van Horn, Willy Vandersteen
317	Paul Teng, Tom Poes, Asterix
318	Ersel, J.F. Charles, Marco Rota, Rommeldam
319	Harry Balm, Cartoon Network, Gay Comics, Kuifje
320	Gilles Mezzomo, Futurama, Theo van den Boogaard
321	Peter de Wit, Asterix, Oerstrips
322	Strips als kunst, Dupuy & Berberian, Hans G. Kresse
323	Carol Voges, Tarzan, Hergé, Literatuur & strips
324	Blake en Mortimer, Marten Toonder, Daan Jippes
325	Charles Schulz, Manga, Big Brother
326	Freddy Milton, Dick Vlottes, Kuifje, Asterix
327	Martin Lodewijk, Agent 327, Ambrosius
328/329	Blueberry, Cow & Chicken, Jean-Charles Kraehn, Asterix
330	Dik Bruynesteyn, Willem, Papieren drama's
331	Carl Barks, Pascal Rabaté, Nukomix
332	Yslaire, Asterix, Gleevers dagboek
333	François Walthéry, Penthouse Comix, Scott McCloud
334	Patty Klein, Clowes & Ware, Peter Pontiac
335	Mars, Robert Crumb, Jimmy van Doren, Gleevers dagboek
336	Hans van Oudenaarden, Michael Dudok de Wit, Suske en Wiske
337	De Jong & Windig, Batman, Antonio Palacios
338	Morris, Daan Jippes, Alfred Mazure, Stripper
339	Jokal, Hank Ketcham, Kuifje, Jack Staller
340	Gleever, Jaap Vegter, Anna Mul
341	Wilma van den Bosch, Cowboy Henk, Jacques Martin
342	André Taymans, Ted Benoit, Kevin Smith, Jan Kruis
343	Matthias Giesen, Ghost World, Stripdagen Haarlem
344	Kim Duchateau, Don Martin, Antonio Prohias, Strips uit Cuba
345	Philippe Delaby, Kuifje, Kapitein Rob, Gleevers dagboek
346	Thom Roep, Paulus de boskabouter, Eric Schreurs

Tevens heeft de uitgeverij het stripalbum *Llewelyn Fflint* uitgebracht van **Peter van Straaten** en **Yvan Delporte**, alsmede *Stripschrift*-verzamelbanden waarin minimaal twee jaargangen kunnen worden opgeborgen.
Ook *Stripschrift*-specials over **Carl Barks** en *Sjors en Sjimmie* zijn nog verkrijgbaar.